




Universitetet  
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

## MASTEROPPGAVE

Studieprogram: Masteroppgåva i lesevitskap LMLEMAS	Vårsemesteret, 2019  Åpen
Forfatter: Maria Smith Fredriksen	 (signatur forfatter)
Veileder: Inge Særheim	
Tittel på masteroppgaven: Svidd Hedmark. En undersøkelse av distribusjonsmønsteret til sve-navn i sentrale deler av Hedmark.  Engelsk tittel: Up from the ashes. An inquiry about the distributional pattern of names with sve located in the central parts of Hedmark.	
Emneord: «navneforskning», «jordbrukshistorie», «navnekategori», «sve-navn», «navn på rydninger», «bosetningshistorie», «Hedmark», «gårdsnavn», «distribusjonsmønster for navnekategori».	Antall sider: 77 + vedlegg/annet: 18  Stavanger, 15.05/2019 dato/år

*Sagt til en interessert leser*

Nei da, jeg skriver ikke *om* skogen,  
jeg er ett med skogen og naturen  
som en organisk del av det hele.

Dikta mine

gror villvokste opp av meg  
lik geitrams og tirltunge  
over attgrodde åkrer  
der harde, jordete hender  
før høstet havre og potitter  
og annen matnyttig grøde.  
Jeg er et nedlagt småbruk  
i livets utkantstrøk.

- *Hans Børli*

## Sammendrag

På 1600-tallet skjedde det en befolkningsvekst som resulterte i at mange måtte rydde seg nye boplasser i utkanten av de større gårdene. Ofte ble de gamle ødegårdene som hadde stått ubebodde siden svartedauden, igjen ryddet og gjort skikket for dyrkning og bosetning. Dette har resultert i mange tusen stedsnavn, blant annet *Brenna*, *Bråten*, *Våler*, og *Svea*. Disse navnene vitner ofte om den norske svedjebrukstradisjonen der det var vanlig å bruke ild for å rydde seg en boplass med et tilhørende åkerland.

Sentralt i Hedmark, rundt Mjøsa og østover mot Løten, Elverum og Trysil, har *sve*-navnene fått en særegen posisjon. Stedsnavn som *Svea*, eller sammensatte former som *Snekkersvea*, *Nersvea* og *Storsvea*, er svært vanlige i store deler av Hedmark, og ble gjerne brukt om mindre boenheter med en tilhørende åkerlapp. *Sve*-navnene er spesielt tallrike rundt Mjøsa og langs hele strekningen mot Elverum, men navneleddet har ellers vært i bruk både sentralt og nord i fylket. Likevel har ikke navneleddet vært produktivt i hele Hedmark. Sør for Elverum mot Våler, er *sve*-navnene nærmest fraværende. Også i Trysil finnes det et merkelig distribusjonsmønster av *sve*-navn. Vest i Trysil finnes det flere *sve*-navn, men øst i Trysil har helst andre rydningsnavn blitt brukt. Hva er årsaken bak navneleddets bråe grense mot sør og mot øst i Hedmark?

I denne avhandlingen har jeg undersøkt hva som kan forklare distribusjonsmønsteret av *sve*-navn sentralt i Hedmark. Fordi området der *sve*-navnene har vært mest brukt ligger i jordbruksområdene rundt Mjøsa, har jeg undersøkt om *sve*-navnene ellers i de sentrale delene av Hedmark, knytter seg til gårder med intensiv jordbruksdrift. På grunn av at navneleddet ofte ble brukt av småbønder om små bruksenheter, har jeg også dratt inn elementer fra bosetnings- og befolkningshistorien fra 1600–1800-tallet.

En viktig faktor som kan ha påvirket bruken av *sve*-navn i Hedmark, spesielt øst i fylket, er den store utbredelsen av skogfinske svedjebruk på Finnskogen. Derfor har jeg også undersøkt om det finnes en sammenheng mellom det store antallet *sve*-navn i Hedmark og de skogfinske svedjebrukene.

Under arbeidet med denne avhandlingen, ble det funnet totalt fire *sve*-navn i Våler og Åsnes, sør for Elverum. Øst i Trysil kom det ikke fram noen *sve*-navn. Noe som nesten kan sies med sikkerhet er at *sve*-navn knytter seg til utbredelsen av husmannsvesenet. Dette blir tydelig når man sammenlikner kartet med *sve*-navn og kart som sier noe om over hvor mange husmenn det fantes per bonde sentralt i Hedmark. Sør for Elverum, i Våler og Åsnes, ser det ut til at

andre rydningsnavn tar *sve*-navnenes plass. Her fantes det færre husmannsplasser, men de fantes. I stedet for å bruke navneleddet *sve* har de som bor i Våler og Åsnes heller brukt *rud*-navn eller *bråten*-navn på sine nyrydninger. I Våler og Åsnes, som de fleste steder ellers i fylket, skjedde det også en befolkningsvekst på 1600–1800-tallet, som krevde at folk ryddet seg nye boplasser. Jordbruket har også vært viktig i disse områdene, og derfor kan man ikke uten videre si at *sve*-navnene følger mulighetene for å drive jordbruk ettersom *sve*-navn ikke har blitt brukt her. Dersom man ser de sentrale delene av Hedmark under ett, ser det likevel ut som det finnes en sammenheng mellom navneleddet og graden av intensitet i jordbruksdriften. Likevel finnes det et stort antall *sve*-navn i skogsbygder som Sørskogbygda og Nordskogbygda, der skogen var viktigste næringsvei. Her har likevel husmannsvesenet stått sterkt, noe som kan være grunnen til det høye antallet *sve*-navn.

Øst i Hedmark er situasjonen en annen. Her finnes det kun *sve*-navn i et område øst i Trysil der det var for vanskelig for norske bønder å dyrke korn grunnet ugunstige forhold for jordbruket. Navneleddet *sve* har med andre ord blitt brukt på en annen måte i Trysil enn i fylket ellers. I stedet for å bruke *sve*-navn på norske bosetninger og nyrydninger i områdene rundt, har navneleddet i stedet blitt brukt om skogfinske bosetninger, noe som er spesielt for Trysil. Lenger sør på Finnskogen har det ikke blitt brukt *sve*-navn om skogfinske bosetninger. Dette har sannsynligvis å gjøre med at det nærmest kun var skogfinner som bosatte seg på Finnskogen. I Trysil lå imidlertid ikke de skogfinske svedjebbrukene så langt fra de norske bygdeområdene, og *sve*-navnene er sannsynligvis et resultat av nordmennes navngiving av områdene som brått endret seg fra store skogsområder til brent mark. Men dette er unntaket fra regelen. Det store antallet *sve*-navn i Hedmark har ellers ikke sin bakgrunn i de skogfinske svedjebbrukene.

*Sve*-navnene i Hedmark knytter seg spesielt til ekspansjonstida på 1600–1800-tallet og har for det meste blitt brukt om småbruk i utkanten av de større gårdene. Derfor er det ikke så merkelig at navneleddet helst har blitt brukt i områder der det har vært drevet med intensiv jordbruksdrift. Hvorfor ikke *sve*-navnene har spredt seg sørover langs Glomma i større antall, er det ikke godt å si noe sikkert om annet enn at skogen har spilt en viktigere rolle enn jordbruket her, og at husmannsvesenet ikke var like utbredt sør i fylket som rundt Mjøsa og i Elverum.

## Forord

Å skrive en masteravhandling om *sve*-navnenes distribusjonsmønster i Hedmark kan vel ikke sies å være et tradisjonelt valg. Det var likevel noe med hele navnekategorien som fanget interessen min tidlig. Kanskje det har noe å gjøre med nærheten til noe av det de fleste moderne mennesker har mistet, nemlig nærheten til jorda og det harde slitet. Navneleddet *sve* vitner om nettopp dette; hardt slit, svette, røykskyer av aske, og et lite håp som spirer i karrig jord. Denne avhandlingen er til alle dem som har gått foran.

Jeg vil gjerne rette en stor takk til alle som har hjulpet meg i arbeidet med denne avhandlingen.

Takk til veilederen min, Inge Særheim, og for at du hadde tro på dette prosjektet. Videre vil jeg takke Bjørn Bækkelund ved Norsk skogmuseum. Takk for all tålmodighet, rettleiding, og lange e-poster både seint og tidlig. En stor takk går også til Birger Nesholen ved Norsk Skogfinsk Museum. Takk for all din tid og hjelp, og for at du viste meg noe av skogfinnenes stolte arv. Takk til Ottar Evensen ved Elverum historielag, og takk til alle lokale informanter.

Kjære mamma og pappa. Takk for at dere slo dere ned på Nersvea i Sørskogbygda. Uten dere ville jeg verken vært den jeg er i dag, eller noen gang funnet på å skrive en masteravhandling om dette temaet. Kjære Arnold. Du er min beste venn og livspartner. Din støtte og hjelp betyr alt.

Maria S. Fredriksen

Mai, 2019

# Innholdsfortegnelse

Forkortelser .....	vii
1 Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn .....	1
1.2 Målet med undersøkelsen.....	3
2 Definisjoner og begreper.....	4
2.1 Grunnordet sve .....	4
2.2 Svedjebruk, svedje og sve som realhistoriske begreper .....	4
2.3 Finnskogen .....	5
2.4 Skogfinner .....	5
2.5 Husmenn.....	5
2.6 Sveer.....	6
2.7 Høyfrekvente og lavfrekvente områder.....	6
2.8 Kulturnavn og naturnavn.....	6
2.9 Sve-grensa.....	6
2.10 Hedmark og Hedmarken .....	6
2.11 Kontraksjons- og ekspansjonstid.....	7
2.12 Ekspansjonsnavn og kontraksjonsnavn .....	7
2.13 Fra ‘nyere tid’ .....	7
2.14 Jordbruk og agrikultur .....	7
2.15 Ulike bosetninger .....	7
1.16 Bostedsnavn, gårds-, bruks- og plassnavn .....	8
1.17. Solunger .....	8
3 Problemformulering og forskningsspørsmål.....	8
3.1 Hypotese 1. Avhengighetsforhold.....	10
3.2 Hypotese 2: Skogfinner og sve-navn.....	11
4 Metode.....	12

4.1	Litt om befolknings- og bosetningshistorie.....	12
4.2	Litt om geologiske- og klimatiske forhold i Hedmark .....	13
4.3	Andre stedsnavn med navneleddet <i>sve</i> .....	13
4.4.	Geografisk avgrensning.....	13
4.5	Avgrensning i tid .....	14
4.6	Kvalitativ og kvantitativ metode .....	14
4.6.1	Kvantitative undersøkelser .....	14
4.6.1.1	Skriftlige kilder .....	14
4.6.1.2	Lokale informanter .....	16
4.6.2	Kvalitative undersøkelser .....	16
4.6.2.1	Intervju av fagfolk og en lokalhistoriker .....	17
4.6.2.2	Litteratur og kilder .....	17
4.7	Noen metodiske utfordringer .....	18
4.7.1	Tidfesting av et dynamisk materiale .....	18
4.7.2	Intervjuene av fagfolkene .....	19
4.7.3	Lokale søk i Sørskogbygda .....	19
4.7.4	Geografisk avstand mellom fokusområdet og masterkandidaten.....	19
5	Teori .....	20
5.1	Et kort historisk overblikk over <i>sve</i> -navn .....	20
5.2	Etymologi og real bakgrunn .....	21
5.2.3	Språklig opphav og ulike former.....	21
5.2.3.1	- <i>sve</i> o.l. i stedsnavn .....	21
5.2.3.2	Elvenavnet gno. * <i>Sviða</i> .....	22
5.2.3.3	<i>Sve</i> -navn i Hedmark var opprinnelig enstavet.....	22
5.2.3.4	Den semantiske betydningen og reale bakgrunnen til <i>sve</i> -navn.....	22
5.2.4	<i>Sve</i> -navn i Norge .....	23
5.2.4.1	<i>Sve</i> -navn på Vestlandet .....	24

5.2.4.2	Sve-navn på Østlandet .....	24
5.2.5	Sved-navn i Sverige .....	25
5.3	Tidfesting av sve-navnene .....	26
5.3.1	Middelalderen fram mot 1350 .....	26
5.3.2	Nyrydningstid .....	27
5.4	Klassifisering av forledd .....	28
5.4.1	Forleddenes karakter .....	28
5.4.2	Forleddsklasser til grunnordet .....	28
5.5	Andre ekspansjonsnavn .....	29
5.5.1	Stedsnavn i Norge som viser til nyrydning ved hjelp av ild .....	29
5.5.1.1	Brenna/-brenna .....	30
5.5.1.2	Bråte .....	30
5.5.1.3	Fall-navn .....	31
5.5.1.4	Vål-navn .....	31
5.5.1.5	Brand-navn .....	32
5.5.2	Stedsnavn som ikke viser til bruk av ild ved nyrydning .....	32
5.6	Realhistorie .....	32
5.6.1	Norsk- og skogfinsk svedjebrukskultur .....	33
5.6.1.1	Norsk svedjebrukstradisjon .....	33
5.6.1.2	Skogfinsk svedjebrukstradisjon .....	35
5.7	Bosetningshistorie .....	36
5.7.1	Nyrydning i tiden før 1660 .....	36
5.7.2	Nyrydning i tiden etter 1660 .....	37
5.7.3	Husmannsbosetninger i Hedmark .....	39
5.8	Agrikulturelle forutsetninger i Hedmark .....	40
5.8.1	Nord i Hedmark .....	41
5.8.2	Sentralt i Hedmark .....	41



5.8.3	Sør i Hedmark .....	43
5.8.4	Beskrivelse av klimaet i Hedmark .....	43
5.8.4.1	Nåtidig beskrivelse av klimaet i Hedmark .....	43
5.8.4.2	Historisk beskrivelse av klimaet i Hedmark.....	44
6	Analyse og drøfting.....	44
6.1	Del 1: Beskrivelse og diskusjon rundt noen utvalgte funn.....	45
6.1.1	Kun gårds- og bruksnavn?.....	45
6.1.1.1	Sve-navn i bruk om mindre plasser .....	46
6.1.2	Grunnordet <i>sve</i> brukt i opprinnelige gårds- og bruksnavn.....	47
6.1.3	<i>Sve</i> -navnets tilknytning til jordbruket .....	47
6.1.3.1	Jordbruk og <i>sve</i> -navn på Hedmarken .....	48
6.1.4	Fraværet av frittstående <i>sve</i> -navn .....	50
6.2	Del 2. Fokusområde 1: Elverum, Våler og Åsnes.....	52
6.2.1	De lavfrekvente områdene i fokusområde 1.....	53
6.2.1.1	Få <i>sve</i> -navn, men mange ekspansjonsnavn.....	53
6.2.1.2	Jordbruk, geologi og klima i Solør .....	54
6.2.1.3	Drøfting av funn fra de lavfrekvente områdene i fokusområde 1.....	54
6.2.2	De høyfrekvente områdene .....	55
6.2.2.1	Tidfesting av <i>sve</i> -navn i fokusområde 1 .....	56
6.2.2.2	<i>Sve</i> -navnenes tilknytning til jordbruket i fokusområde 1 .....	58
6.2.3	Drøfting av hypotese 1 .....	59
6.2.3.1	Mulighet for jordbruk .....	59
6.2.3.2	Jordbrukets utbredelse på Hedmarken og i fokusområde 1 .....	61
6.2.3.3	Husmannsplassene og <i>sve</i> -navn.....	61
6.3	Del 3. Fokusområde 2: Trysil og Finnskogen .....	63
6.3.1	Jordbruk i fokusområde 2.....	63
6.3.2	<i>Sve</i> -navn på finske bosetninger .....	64

6.3.2.1	Drøfting av <i>sve</i> -navn på finske bosetninger.....	65
6.3.3	Tidfesting av <i>sve</i> -navn i fokusområde 2 .....	67
6.3.3.1	Drøfting av tidfesting av <i>sve</i> -navn i Trysil .....	68
6.3.4	Drøfting av hypotese 1 .....	69
6.3.5	Drøfting av hypotese 2 .....	70
7	Diskusjon.....	71
7.1	<i>Sved</i> -navn i Sverige.....	71
7.2	<i>Sve</i> -navn har ikke vandret inn i Norge fra Sverige .....	72
7.3	Uklar ytring i Norsk stadnamnleksikon .....	73
7.4	Kulturelle skiller mellom solungene og østerdølene.....	73
7.5	Flest <i>sve</i> -navn i Nord-Trøndelag.....	74
8	Konklusjon .....	75
	Litteraturliste .....	78
	Vedlegg .....	84
Nr. 1	Oversikt over fokusområde 1 og -2 med <i>sve</i> -grensa.....	84
Nr. 2	Fokusområde 1 – Sørskogbygda og Nordskogbygda .....	85
Nr. 3	Fokusområde 2. Trysil (vest) .....	86
Nr. 4	<i>Sve</i> -navn i Hedmark, Trøndelag og Oppland.....	87
Nr. 5	Oversikt over <i>sve</i> -navn i fokusområde 1.....	88
Nr. 6	Oversikt over <i>sve</i> -navn i fokusområde 2 (Trysil) .....	93
Nr. 7	Oversikt over antall husmenn og bønder 1865 .....	94
Nr. 8	Egenerklæring .....	95

## Forkortelser

**best.** bestemt

**dat.** dativ

**ent.** entall

**f.** feminin

**fi.** finsk

**fl.** flertall

**gen.** genitiv

**gn/bn.** gårdsnummer/bruksnummer

**gno.** gammelnorsk

**gsv.** gammelsvensk

**m.** maskulin

**n.** nøytrum

**nom.** nominativ

**subst.** substantiv

**sv.** svensk

**utt.** uttales

**vb.** verb

# 1 Innledning

## 1.1 Bakgrunn

I det øyeblikk mennesker har gitt navn til det de har rundt seg, har de også plassert seg selv i en sammenheng. Navnet kan ha mange funksjoner. Blant annet kan det si noe om identitet, samhörighet, eller kulturelle fenomen. Navnet kan ha vandret sammen med mennesker over store avstander (jf. *Eidsvold* i Minnesota, USA), men det kan også ha oppstått på grunn av et spesialtrekk i et område, som en tydelig forhøyning i terrenget eller en lang innsjø (Eskeland 2001: 4). *Sve* er et lite navneledd i nasjonal sammenheng, men med stor utbredelse i Hedmark. Grunnordet viser til det norske svedjebruket, en praksis som innebar å hugge ned trær og kvist som skulle brennes for å produsere et askelag man seinere kunne så vekster i. For det meste ble det sådd det som ble kalt 'svedjerug' i disse svedjene, men askelaget kunne også lage gode forhold for andre vekster, som rotgrønnsaker eller lin. Svedjing var en vanlig praksis for å rydde seg et sted man kunne bosette seg, og ga nybyggeren et noe bedre utgangspunkt for en god førsteavling på grunn av gjødslingen fra asken.

Det å brenne i svedjer eller i bråter, er det samme. Begge begrepene viser til å brenne skog og utmark for deretter å så vekster i askelaget. *Bråten/-bråten* er et vanlig steds- og personnavn i Hedmark. Her har både *bråten*-navn og *sve*-navn blitt brukt i navnelaginger. Hvorfor navnevalget noen steder har falt på *Bråten* og andre steder på den bestemte formen *Svea*, eller ett av de andre ekspansjonsnavnene som finnes, er det ikke godt å si noe bestemt om. Men samtidig kan det stilles spørsmål rundt selve navneleddets utbredelse, opphav, betydning og bruk i stedsnavn. I denne avhandlingen er det først og fremst distribusjonsmønsteret til navnekategorien *sve* som vil bli undersøkt.

Grunnordet *sve* har hatt spesielt stor utbredelse i Hedmark, Oppland, og til dels Trøndelag. Navnetilfanget som har kommet fram i denne avhandlingen, består først og fremst av *sve*-navn brukt om husmannsplasser og småbruk. Navnene har blitt samlet inn og systematisert på et kart, som viser utbredelsen til navneleddet *sve*. Slik det kommer fram av vedlegg 1, har navneleddet spesielt høy frekvens på Hedmarken rundt Mjøsa, der gårds- og bruksnavn som *Storsvea*, *Rugsvea* og *Snekkersvea* er svært vanlige. Den høye frekvensen av *sve*-navn i disse områdene er i seg selv med på å skape spørsmål rundt hvorfor navneleddet har vært så produktivt her, og om hvem som har stått bak navnelagingene.

I dag finnes det mengder av *sve*-navn i Hedmark. *Storsveen* og *Sveen* er bare to eksempler på typiske etternavn herfra, og *sve*-navn finnes det ellers over alt i fylket, i bedriftsnavn, navn på småbruk, på gamle setre og på noen større gårder. I 2017 skrev jeg en fordypningsoppgave om gårdsnavn med grunnordet *sve* i Hedmark (Fredriksen 2017). Her ble det blant annet laget et kart med en oversikt over gårdsnavn med *sve*, alle funnet i Oluf Ryghs *Norske Gaardnavne*, eller ved søk på eiendom i Kartverkets nettsider.<sup>1</sup> Materialet viste tydelig større og mindre grupperinger av navneleddet innen bestemte områder. Ved første øyekast er det gruppen *sve*-navn rundt Mjøsa på Hedmarken som dominerer bildet. Den nest største grupperingen ligger i skogsbygdene Nord- og Sørskogbygda på begge sider av rv. 25 mot Trysil. De mindre gruppene ligger som klynger innenfor disse to storgruppene.

Selv om *sve*-navn har blitt brukt om noen få matrikkelgårder, er navneleddet i de fleste tilfeller husmennesenes og småbrukernes navn, og tilhører en navnegruppe det har vært forsket lite på (Sandnes 1997: 36). En av grunnene til det er nok den vanskelige oppgaven med å si noe sikkert om forholdene rundt et navneledd som for det meste ble brukt av samfunnets minst bemidlede mennesker, og som ofte måtte belage seg på storgårdenes gunst for å overleve. Det er til sammenlikning ofte mye enklere å si noe om bakgrunnen til navn på gamle storgårder enn småbruk. Naturligvis har dette å gjøre med at storgårdene kan ha hatt en spesiell posisjon i et bygdesamfunn eller en by, noe som har resultert i at det for eksempel finnes flere skrevne dokumenter tilknyttet gården. I denne sammenhengen falmer *sve*ene i forhold. Det er vanskelig å si noe konkret om slike småbruk, blant annet på grunn av sammenslåinger og fraflytting. Dessuten har nok mange av *sve*-navnene ikke blitt brukt om bosetninger i det hele tatt, men for eksempel på små åkerlapper i skogen der det fantes en lomme med jordsmonn det gikk an å dyrke i. I tillegg har det nok eksistert en gruppe med *sve*-navn på bosetninger som aldri ble registrert skriftlig. Mange av *sve*-navnene må derfor ansees for å være tapt. Mønsteret som kommer fram i denne avhandlingen kan med andre ord sies å være et mønster av matrikulerte gårder og bruk, der *sve*-navnet har overlevd lenge nok til at stedet har blitt skyldsatt. *Sve*-navnene er med andre ord en utfordrende gruppe navn å jobbe med, men ikke desto mindre interessant.

---

<sup>1</sup> Kartet kan studeres nærmere på denne nettsiden:

<https://www.google.com/maps/d/u/0/edit?mid=1h9gdmaV0dJtIAoZYOwJUcSGmtY&ll=62.17340284230475%2C11.088493299999982&z=6> Her finnes en oversikt over alle *sve*-navn i Hedmark samlet inn av Rygh (de røde husene), og alle *sve*-navn funnet på annet vis gjennom arbeidet med fordypningsoppgaven i 2017, og avhandlingen fra 2019 (de gule husene). Klikker man på husene vil man få litt mer informasjon om lokasjon og navn.

Navneleddet gir i seg selv en inngangsvinkel for å forstå samtiden de ble brukt i. De fleste navneleddene i denne avhandlingen skriver seg fra nyere tid, dvs. fra 1600-tallet til begynnelsen på 1900-tallet. I løpet av denne perioden skjer det store og til tider voldsomme forandringer i det norske samfunnet. Vi får en tid med befolkningsvekst og ekspansjon, noe som gjør at bosetningsmønsteret som ikke hadde endret seg mye etter svartedauden, endret seg. Folk trengte nye steder å bo, noe som gjorde at ødegårdene igjen ble befolket, og utmark som hadde blitt brukt som beiteland, ble kultivert for åkerdrift. Med denne utviklingen trengte folk navn på de nye bosetningene. Blant flere andre navneledd var *sve* et populært og vanlig grunnordsalternativ i både Hedmark og Oppland, spesielt rundt Mjøsa. Navnesammensetninger som *Persvea*, *Josvea*, *Gunnersvea* og *Olasvea*, ble svært vanlige, spesielt i navn på husmannsplasser (Sandnes 1997: 36). Å sette sitt eget fornavn som forledd i slike navnelaginger, gjør slike sammensetninger personlige. Kanskje vitner navnene også om stolthet over å ha ryddet sin egen plass, om den var selveid eller ikke. Dette blir selvfølgelig bare spekulasjoner, men det som kan sies med sikkerhet, er at navneleddet var svært produktivt hos de menneskene som ryddet seg mindre boplasser i Hedmark på denne tiden, med mye strev og møye. Navneleddet knytter seg derfor til nyrydninger der det må ha eksistert håp og drømmer for at stedet skulle gi dem som hadde etablert seg der, trygghet og en framtid.

Selve temavalget i denne avhandlingen kommer av personlige grunner. Foreldrene mine bor på 'ei sve' i Elverum som heter *Nersvea*. Selv om jeg ikke har vokst opp der selv, har jeg en sterk tilknytning både til det lille småbruket, men også til Elverum der jeg har jobbet på en lokal barneskole, og en tid som journalist i avisa *Østlendingen*.

## 1.2 Målet med undersøkelsen

*Sve*-navn har vært lite forsket på. Selv om navneleddet er nevnt i ulik navneforskningsteori, er det nesten alltid satt inn grupper med andre navn som utgjør en samlet kategori, jfr. plassnavn, ekspansjonsnavn og kulturnavn. *Sve*-navn utgjør derfor kun et lite tillegg til det store navneforskningsmaterialet. Dette er vel heller ikke så merkelig ettersom *sve* er et svært lite navneledd som mest blir brukt i Hedmark og Oppland, og noe i Nord-Trøndelag. Likevel mener jeg at *sve*-navnene på ingen måte er mindre interessante enn navneledd som har blitt brukt i større utstrekning. Dette lille navneleddet berører temaer som menneskets kamp for å overleve, fremmedfrykt i møte med andre kulturer, kampen om eiendomsrettigheter både mellom folket og myndighetene, og språklige og menneskelige fellesskap.

Etter å ha snakket med mange hedmarkinger er min opplevelse at *sve*-navnene ofte blir sett på som normale og dagligdagse. Men med en gang navnet har kommet på tale, har jeg samtidig opplevd at det er stort engasjement og stolthet rundt dette. «Alle» kjenner flere som heter *sveen/Sveen* til etternavn, og mange har fortalt at familien deres opprinnelig bodde på ‘ei sve’. Dem jeg har snakket med, vet for det meste at ‘ei sve’ kommer av det kulturelle fenomenet ‘svedjebruk’. En interessant hypotese flere av dem jeg har snakket med har foreslått, er at det finnes en forbindelse mellom den høye forekomsten av *sve*-navn i Hedmark, og skogfinnens utstrakte svedjebruksvirksomhet på Finnskogen. Spørsmål og hypoteser rundt navneleddet fra hedmarkingene selv har vært en drivkraft i mitt arbeid. Med å skrive denne avhandlingen håper jeg at arbeidet kan inspirere til videre nysgjerrighet og forskning på navn i Hedmark. *Sve*-navnene, som er brukt om hjemlassen til så mange hedmarkinger, og som så mange bærer med seg i etternavnet, fortjener å komme fram i søkelyset, og nettopp dette er målet med denne undersøkelsen.

## 2 Definisjoner og begreper

### 2.1 Grunnordet *sve*

Innholdet i grunnordet *sve* blir i *Norsk stadnamnleksikon* (Sandnes og Stemshaug 1997: 439) forklart som en «stad rydda ved å svi av skogen». Oluf Rygh beskriver navneleddet *sve* som et «(...) svedet Sted, Sted der er ryddet ved Brænding» (Rygh 1898: 80). Når navneleddet *sve* i denne avhandlingen blir satt sammen med ‘navn’, fr. *sve*-navn, er det for å vise til stedsnavn med grunnordet *sve*, som er satt på en plass ryddet ved hjelp av ild, og der det har blitt sådd vekster i askelaget etterpå.

### 2.2 Svedjebruk, svedje og *sve* som realhistoriske begreper

Den kulturelle handlingen ‘å så vekster i et askelag etter rydding av skog og utmark ved hjelp av ild’, blir i denne avhandlingen kalt for ‘svedjebruk’. Fagansvarlig ved Norsk Skogfinsk Museum, Birger Nesholen, har denne forklaringen på svedjebruket: «Svedjebruk går ut på å felle, tørke og brenne skog for å så matvekster i askelaget etter brenningen» (Nesholen 1995: 143-150). Ei ‘svedje’, ‘svede’ eller ei ‘sve’ er varianter av dette begrepet. Den mest brukte semantiske forklaringen er «stad rydda ved å svi av skogen» (Sandnes og Stemshaug 1997: 439). I denne avhandlingen er navneleddet *sve* først og fremst brukt om steder ryddet ved å svi

av skog og utmark for å gjøre området klart for langvarig åkerdrift.<sup>2</sup> Subst. *svedje* er bakgrunn for verbalsubstantivet ‘svedjing’, jfr. ‘å drive med svedjing’, og viser direkte til handlingen å drive svedjebruk.

Begrepet ‘svedjebruk’ brukes både på skogfinnenes og nordmennenes kultivering av landskapet. Svedjekulturen til de to gruppene hadde likevel ulik karakter, både kulturelt og arealmessig. Når ‘svedjebruk’ blir brukt i denne teksten, må det derfor forstås ut fra den konteksten begrepet er satt i, enten om svedjebruket skjer på det norske viset eller det skogfinske.<sup>3</sup>

### 2.3 Finnskogen

Finnskogen er et geografisk område som består av et moreneterreng som strekker seg fra Glomma i Hedmark til Klarälven i Värmland, Sverige. Området har blitt kalt Finnskogen fordi det bosatte seg finner her på 1600-tallet og fram i tid (Nesholen, personlig kommunikasjon, e-post, 07.05.2019). Når jeg bruker *Finnskogen* i denne avhandlingen, er det først og fremst om den norske siden av Finnskogen.

### 2.4 Skogfinner

Begrepet ‘skogfinner’ viser til den folkegruppen av svedjebrukere som utvandret fra Finland og bosatte seg i Midt-Sverige, på Finnskogen og på Østlandet midt på 1600-tallet. ‘Skogfinner’ er en direkte oversettelse av det finske ‘metsäsuomalaiset’, som betyr ‘skogfinner’, et navn finnene selv satte på denne folkegruppen (Nesholen, personlig kommunikasjon, e-post, 07.05.2019).

### 2.5 Husmenn

Dyrvik et al. (1979) forklarer begrepet ‘husmann’ slik: «Ein husmann er ein person som har fått leige eit ikkje særskilt matrikulert jordstykke av ein gardbrukar. Oftast er stykket stort nok til at det kan drivas eit lite jordbruk på det, og då talar ein om ein plass og om ein husmann med jord» (op. cit.). Ikke alle husmenn hadde jord å dyrke, og da ble man kalt ‘husmann uten jord’. At jorda ikke er «særskilt matrikulert», betyr at plassen tilhørte gården den lå under, og at husmannen ikke betalte skatt på eiendommen han/hun<sup>4</sup> leide (op.cit.).

---

<sup>2</sup> Det finnes ellers flere og mangesidige forklaringer som vil bli omtalt i kap. 3.2.3.

<sup>3</sup> Svenske og norske forskere på skogfinsk historie har blitt enige om å bruke ‘svedjebruk’ som felles begrep om skogfinnenes måte å kultivere landskapet på (Nesholen, personlig intervju, 25.10.2019). Fordi det er forskjell på det skogfinske og norske svedjebruket er min observasjon at de to begrepene ofte blandes med hverandre.

<sup>4</sup> Ikke alle husmenn var menn. Se fotnote 29.



## 2.6 Sveer

I mange tilfeller har det vært nødvendig å bruke et ord om stedene, dvs. gårder eller bruk, med *sve*-navn. Disse stedene, uavhengig av om de er matrikulert eller ikke, vil derfor videre bli kalt ‘sveer’. I denne avhandlingen blir begrepet brukt om steder som har blitt kultivert med ild og fått navn etter dette. I Hedmark er dette et vanlig brukt begrep (lokale informanter, 2018).

Sveene med sine *sve*-navn, forstås i denne avhandlingen som rydningsplasser som oppsto i kjølvanntet av befolkningsvekst og ekspansjonstid før svartedauden, og på nytt etter 1660. Sveene fra nyere tid var ofte husmannsplasser (Sandnes 1997: 40f; Bækkelund, personlig kommunikasjon, e-post, 08.05.2019).

## 2.7 Høyfrekvente og lavfrekvente områder

Når jeg bruker begrepene ‘høyfrekvente- og ‘lavfrekvente områder’, er det for å vise om antallet *sve*-navn i et gitt område har vært høyt eller lavt. Områdene rundt Mjøsa der de fleste *sve*-navnene finnes, er et høyfrekvent område, mens Finnskogen, med sitt lave antall, er et lavfrekvent område.

## 2.8 Kulturnavn og naturnavn

Kulturnavn blir her forstått som stedsnavn som sier noe om kulturforhold eller menneskelig virksomhet, jfr. *Svea* og *Rud*. Naturnavn blir forstått som stedsnavn brukt om ymse lokaliteter i naturen, jfr. *Lia*, *Åsen* og *Nes*. Kulturnavn og naturnavn kan begge bli brukt om gårdsnavn. Gårdsnavn med navneleddet *sve* er derfor kulturnavn, men navneleddet er også et kulturnavn som kan ha blitt brukt om åser, enger og teiger (Sandnes 1997: 33).

## 2.9 Sve-grensa

I denne avhandlingen har jeg sett et behov for å lage et begrep som kan forklare den bråe overgangen mellom de høy- og lavfrekvente områdene i det som omfatter fokusområde 1 og -2, jfr. områdene som blir undersøkt i denne avhandlingen. Denne grensa går fra Heradsbygda som ligger sør for Elverum, og østover mot Solsetra sør i Elverum, og videre nord-øst, sør for grenda *Storsvea*. Denne *sve*-grensa har blitt tegnet opp i vedlegg 1.

## 2.10 Hedmark og Hedmarken

Det blir brukt to ganske like stedsnavn i denne avhandlingen. *Hedmark* er et fylkesnavn, mens *Hedmarken* består av kommunene Ringsaker, Hamar, Løten og Stange, og omfatter hele distriktet på østsiden av Mjøsa i Hedmark.

## 2.11 Kontraksjons- og ekspansjonstid

Kontraksjonstid blir her forstått som den tiden befolkningsantallet gikk ned og antall bosetninger minket, for eksempel i tiden etter svartedauden. Ekspansjonstid forstås som en tid med befolkningsvekst der det ble nødvendig å rydde og gjenrydde bosetninger på grunn av plassmangel.

## 2.12 Ekspansjonsnavn og kontraksjonsnavn

Ekspansjonsnavn blir i denne avhandlingen brukt om navn som forteller om nyrydning av gårder der det før har vært beiteland eller utmark. Kontraksjonsnavn forteller om ødetid og tilbakeslag i bosetningene (Sandnes 1997: 36).

## 2.13 Fra 'nyere tid'

Begrepet 'nyere tid' blir her forstått som ekspansjonstida etter 1600-tallet. Om det for eksempel står at et navneledd har vært mest produktivt i nyere tid, vil det si at navneleddet har vært mest produktivt i ekspansjonstida som begynte på 1600-tallet.

## 2.14 Jordbruk og agrikultur

'Agrikultur' blir i denne avhandlingen forstått som 'jordbruk' («Agrikultur» 2018, nettside). Jordbruk blir forstått som «den næringsvei som dyrker jorden med tanke på planteproduksjon» (Almås 2018, nettside). Jordbruket kan både være ekstensivt og intensivt. I det ekstensive jordbruket brukes det lite arbeid og kapital per arealenhet, noe som resulterer i liten avkastning. En slik type jordbruk karakteriseres av overflatedyrket eng og beite på inn- og utmark. Intensivt jordbruk vil si at man bruker mye tid og ressurser for å utnytte jorda så godt som mulig. Et slikt jordbruk karakteriseres av åker-, eng- og grønnsaksproduksjon. Globalt domineres det intensive jordbruket av korndyrking (Bratberg og Christensen 2018, nettside).

## 2.15 Ulike bosetninger

Om gårdsinndelingen på 1700-tallet, da *sve*-navnene begynte sin mest produktive fase, er det ikke uten videre enkelt å definere produksjonsenhetene som den selvstendige gårdseieren utnytter, skriver Dyrvik et al. (1979: 134). Matrikkelgård er den enheten som enklest kan defineres ved at den har ett gårdsnummer i matrikkelen. Matrikkelgården kan bestå av flere bruk. I denne avhandlingen omfatter dette begrepet de gårdene som fungerer som en 'modergård', et 'hovedbøle' andre bruk er skilt ut fra (Imsen og Winge 1999: 283; Imsen og Winge 1999: 162). Begrepene *gård* og *bruk* har hatt ulik betydning opp igjennom historien. Ifølge konservator, seksjonsleder og mag.art i etnologi ved Norsk skogmuseum, Bjørn Bækkelund, brukt som relative begreper alt etter hvor man befinner seg i geografien. I denne

avhandlingen blir *gård* forstått som et bosted med større produksjonspotensial enn et *bruk*. *Småbruk* er et relativt nytt begrep som ifølge Bækkelund «(...) oppsto i kjølvannet av at mange husmannsplasser i perioden 1860-1920 ble fradelt de gardene de opprinnelig hadde vært underbruk under og drevet videre som sjølstendige enheter» (Bækkelund, personlig kommunikasjon, e-post, 08.05.2019). Disse småbrukene fungerte enten som et supplement til inntekter fra annet arbeid, eller som eneste næringsvei (loc. cit.). Her bruker jeg begrepet mer generelt om mindre boenheter i utkanten av de større gårdene.

En husmannsplass blir her forstått som et ikke særskilt matrikulert jordstykke som en husmann kunne leie av en gårdbruker. Dette jordstykket var ofte stort nok til at det kunne bli drevet jordbruk på det (Dyrvik et al. 1979: 187). En rydningsplass er en skatteteknisk term fra 1660 for en gård som betalte 1/8 av full skatt (Imsen og Winge 1999: 353). Begrepet blir i denne avhandlingen brukt om de stedene som ble ryddet av nybyggere med tanke på bosetting.

### 1.16 Bostedsnavn, gårds-, bruks- og plassnavn

Bostedsnavn blir her forstått som navn på steder der det bor eller har bodd mennesker fast (Sandnes 1997: 32). Gårdsnavn blir forstått som navn på et gårdsområde med gårdsnummer i matrikkelen. En gård kan skille ut flere bruk. Bruksnavn er slik navn på enkeltbruk som er skilt ut fra matrikkelgården; med bruksnummer i matrikkelen (Stadnamnlova 2015, §2) Plassnavn blir her forstått som navn på husmannsplasser som vokste fram under husmannsvesenet (Sandnes 1997: 36).

### 1.17. Solunger

Fokusområdet i denne avhandlingen omfatter Våler og Åsnes som er en del av Solør. I Solør kaller de seg selv for 'solunger', et begrep som vil bli brukt her.

## 3 Problemformulering og forskningsspørsmål

Etter at jeg hadde kartlagt gårdsnavnene med grunnordet *sve* i arbeidet med fordypningsoppgaven fra 2017, ble jeg oppmerksom på hvordan *sve*-navnene la seg geografisk innenfor Hedmark fylke. Området med høyest antall *sve*-navn ble lokalisert på Mjøsas østside, Hedmarken. Navneleddet fortsetter å være produktivt østover, men avtar inn mot Leiret i sentrum av Elverum. Øst for Elverum finnes det igjen et høyfrekvent område i Nord- og Sørskogbygda. Østover mot Trysil ligger *sve*-navnene mer spredt og er mindre frekvente, for så å øke igjen øst i Trysil. Bortsett fra et åsnavn med *sve* i nærheten av Magnor helt sør i

Hedmark, fant jeg ingen *sve*-navn på Finnskogen. I fordypningsoppgaven stilte jeg spørsmålet rundt fraværet av *sve*-navn på Finnskogen (Fredriksen 2017). Ettersom svedjebruket har vært svært utbredt her, ville det også være naturlig at det fantes mange *sve*-navn. Etter å ha vært i kontakt med fagansvarlig ved Norsk Skogfinsk Museum, Birger Nesholen, fant jeg ut at navneleddet *sve* først og fremst er nordmennenes begrep, og at skogfinnene hadde sine egne finske begreper for å beskrive stadiene av den flerårige svedjeprosessen de holdt på med.<sup>5</sup>

Fra Elverum og nordover finnes det flere *sve*-navn, gjerne rundt elver og innsjøer. Mot sør vises det et helt annet bilde. Her opphører *sve*-navnene ganske brått bare under ei mil sør for Elverum, sør for Heradsbygd. Der *sve*-navnet stopper, fortsetter andre ekspansjonsnavn. I Våler finnes det for eksempel en rekke *rud*-navn, som har hatt samme funksjon som *sve*-navnene nordover ved at de viser til nyrydning av små plasser med relativt liten avkastning. Fokuset i denne avhandlingen blir på *sve*-grensa mot sør, men også på sammenhengen mellom finske bosetninger og *sve*-navn.

På bakgrunn av distribusjonsmønsteret av *sve*-navn som kom fram i 2017, har jeg valgt meg ut to fokusområder. Det første fokusområdet omfatter Elverum, Våler og Åsnes. Bakgrunnen for dette valget er at *sve*-grensa er tydeligst her (se vedlegg nr. 1). De østre delene av Elverum, Hernes, Nord- og Sørskogbygda, utgjør et høyfrekvent område med mange *sve*-navn. I Våler, som grenser til Elverum i nord og dekker den nordligste delen av Solør, var navneleddet *sve* nærmest fraværende i navnelaginger i stedsnavn.

Fokusområde 2 omfatter Trysil og Finnskogen. Innenfor disse områdene vil det være mulig å undersøke om *sve*-navn kun har blitt brukt på norske bosetninger. På bakgrunn av funnene fra fordypningsoppgaven i 2017 (Fredriksen 2017) ser situasjonen for *sve*-navn i dette området slik ut: Det norske svedjebruket skiller seg sterkt fra det skogfinske, og de to kulturene har forskjellige navn på svedjebrukene med utgangspunkt i to vidt forskjellige språk.

Slik det ser ut finnes det en sammenhengende bevegelse av *sve*-navn fra Hedmarken i vest til Trysil og Finnskogen i øst. Denne avhandlingen går ut på å øke navnetilfanget i fokusområde 1 og 2, og stille spørsmål rundt distribusjonsmønsteret som kommer fram. Problemstillingen blir som følger:

Hva kan forklare distribusjonsmønsteret av *sve*-navn som finnes i de sentrale delene av Hedmark?

---

<sup>5</sup> I dag finnes det mange stedsnavn på Finnskogen med finsk opphav, men som i mange tilfeller har blitt fornorsket, jfr. *Pekkaborråbekken* (fi. Mannsnavn *Pekka* + fi. *puro* 'bekk' og no. *bekk*) (Eskeland 2001: 18).

Jeg vil undersøke problemstillingen ved å dele inn distribusjonsmønsteret i de to fokusområdene, og stille spørsmål og lage hypoteser på bakgrunn av funnene i hvert av områdene.

I fokusområde 1 vil jeg først stille et forskningsspørsmål på bakgrunn av *sve*-grensa som kom fram i arbeidet med fordypningsoppgaven fra 2017 (Fredriksen 2017). Hva kan forklare *sve*-grensa mellom Elverum og Våler? Dette spørsmålet blir stilt på bakgrunn av et avvik i distribusjonsmønsteret: Dersom Sørskogbygda og Nordskogbygda har høy forekomst av *sve*-navn, vil det finnes *sve*-navn i områdene som ligger i nærheten. Sør for *sve*-grensa har det nærmest vært umulig å finne *sve*-navn. Når dette ikke er tilfellet, er det nærliggende å stille et så enkelt spørsmål om hvorfor det er slik.

Innen fokusområde 2 vil jeg stille et forskningsspørsmål på grunnlag av distribusjonsmønsteret som ble oppdaget i arbeidet med fordypningsoppgaven fra 2017. Sveene ser ut til å ligge i umiddelbar nærhet av hverandre innen ett geografisk område vest i Trysil I søket etter *sve*-navn kom det ikke fram flere eksempler på navneleddet i bruk i stedsnavn. Forskningsspørsmålet tilknyttet fokusområde 2 blir derfor: Hva kan forklare fraværet av *sve*-navn øst i Trysil og på Finnskogen?

Den språklige bakgrunnen til det store navnetilfanget av *sve*-navn i Hedmark vil i liten grad bli diskutert i denne avhandlingen. Det finnes mange ord brukt i stedsnavn som viser til selve prosessen i nrydningen, og hvorfor akkurat *sve* har vært så produktiv nettopp i Hedmark, skal jeg ikke prøve å gi noen forklaring på.<sup>6</sup> Formålet med avhandlingen er å forklare distribusjonsmønsteret i fokusområde 1 og -2, ikke å finne forklaringer på hvorfor navneleddet *sve* har hatt en så sterk utbredelse i Hedmark.

### 3.1 Hypotese 1. Avhengighetsforhold

Selv om problemstillingen er enkelt formulert, er forklaringene kompliserte og sammensatte. Før *sve*-navnet ble brukt om et sted, var det flere forutsetninger som måtte ligge til rette for navnelagingen. Den første forutsetningen handler om befolkningsvekst og ekspansjon. *Sve*-navn er et klart ekspansjonsnavn ifølge Sandnes (1997: 35 – 36), og har derfor vært mest produktiv i perioder med sterk befolkningsvekst. Den andre forutsetningen er dyrkbart land.

---

<sup>6</sup> Sandnes og Stemshaug (1997: 439) viser til at *sve* har vært spesielt produktiv i bl.a. i Hedmark, av 'naturlige grunner'. Disse grunnene har det ikke vært mulig å finne i materialet jeg har arbeidet med, noe som vil bli diskutert i diskusjonskapitlet.

Grunnordet *sve* ble ofte brukt på nyrydninger med mål om langvarig åkerbruk, og derfor måtte det ligge til rette for slik drift.

Det å se jordbruket og *sve*-navnene som to sider av samme sak baserer jeg på sammenhengen mellom *sve*-navn og svedjebruket. I *Norsk ordbok*, som ordner sine forklaringer hierarkisk etter mest- og minst brukt, blir navneleddet *sve* først forklart med «kraftig ild», og deretter «brenning av vegetasjon for å få åkerland» (Norsk ordbok, nettside). I Stange i Hedmark blir *sve* forklart som «turt kvistrask (som ein brenner for å så i oska)» (loc. cit.). Konservator, seksjonsleder og mag.art etnolog ved Norsk skogmuseum, Bjørn Bækkelund, mener også at *sve*-navnene i Hedmark knytter seg til jordbruket: «Sve-navna refererer til måten jorda ble ryddet på, nemlig ved ild, som omdannet vegetasjonssjiktet til aske med et mineralinnhold som skapte gode forhold for kulturvekster i startfasen» (Bækkelund, personlig kommunikasjon, e-post, 29.04.2019). Ut fra disse forklaringene mener jeg det finnes belegg for å knytte *sve*-navnene i Hedmark sammen med jordbruket.

Det kan virke som det finnes et skille mellom forekomsten av *sve*-navn i jordbruksbygdene og i skogsbygdene. På Hedmarken, der det finnes overvekt av jordbruksbygder, er *sve*-navnene i overtall i motsetning til *sve*-navnene som finnes i skogsbygdene mot øst. Selv om det også finnes klynger med *sve*-navn i skogsbygdene, har disse områdene, som Sørskogbygda, også hatt mulighet for å drive jordbruk. I skoglendte områder med lav bonitet og hardere klima virker det som *sve*-navnet ikke har festet seg. *Sve*-grensa mot sør kan derfor forklares med at navneleddet *sve* som regel har blitt brukt i områder preget av jordbruk. Til tross for kompliserte historiske prosesser, som det ikke vil være mulig å gå inn på i denne avhandlingen, kan det virke som om både fraværet og nærværet av *sve*-navn i det distribusjonsmønsteret vi ser i Hedmark i dag, knytter seg til forholdet mellom ekspansjon og mulighet for å etablere seg på en plass med dyrkbart land. Hypotesen blir derfor slik: Antallet *sve*-navn vil øke med muligheten for å drive jordbruk, men minske i det jordbruksmulighetene avtar. Denne hypotesen vil bli brukt for å forklare forskningsspørsmål 1, om *sve*-grensa man ser mellom Elverum og Våler. Hypotesen vil også bli drøftet i sammenheng med funnene i fokusområde 2, der jeg forventer å finne flere *sve*-navn i de områdene det har vært mulig å drive med åkerdyrking.

### 3.2 Hypotese 2: Skogfinner og *sve*-navn

Den første hypotesen sier noe om sammenhengen mellom *sve*-navn og mulighet for nyrydning med tanke på langvarig åkerdrift. Øst i fylket spiller også andre forhold inn. For å forklare

forskningsspørsmål 2 «Hva kan forklare fraværet av *sve*-navn øst i Trysil og på Finnskogen?», var det nødvendig å undersøke andre faktorer enn i fokusområde 1. Da skogfinnene kom til Norge med sine ekstensive svedjebruk på 1600-tallet, hadde nordmennene allerede drevet med nyrydning ved hjelp av ild i mange hundre år, og hadde flere navn på fenomenet, jfr. ‘bråter’ ‘sveer’ og ‘svedjer’. I det skogfinnene brant svedjer i Norge, fantes det derfor allerede ord som kunne brukes på det kulturelle fenomenet og deretter omgjøres til stedsnavn. Hvorfor det likevel nærmest er totalt fravær av *sve*-navn på Finnskogen, kan forklares med denne hypotesen: Skogfinnene og nordmennene drev svedjebruk ut fra to forskjellige kulturelle tradisjoner, og hadde ulikt språk. Derfor vil det ikke finnes *sve*-navn på skogfinske bosetninger. Selv om denne hypotesen langt på vei allerede har vist seg å stemme, er det en sannhet med modifikasjoner. Forutsetningene som må ligge til rette for denne hypotesen er at *sve*-navnene som finnes i Trysil, der ei hel grend har fått navnet *Storsvea*, kommer av norske bosetninger. Dette skal jeg undersøke nærmere i analysedelen.

## 4 Metode

For å kunne svare på problemstillingen, har jeg valgt å belyse forskningsspørsmålene og hypotesene ut fra befolknings- og bosetningshistorie og geologiske og klimatiske forhold. Dette er i utgangspunktet store fagfelt, og å bringe disse disiplinene sammen i en avhandling på 60–80 sider, krever at kun det mest relevante blir tatt med, og at mye blir utelatt. Avhandlingen vil derfor ha et makroperspektiv når det gjelder disse fagdisiplinene. Samtidig vil de store linjene som blir presentert i teoridelen, bli dratt ned på et mikronivå for å beskrive funnene som har blitt gjort i dette prosjektet.

### 4.1 Litt om befolknings- og bosetningshistorie

Ettersom *sve*-navnene står i sammenheng med nyrydning og befolkningsvekst, blir det naturlig å se navneleddets produktivitet i sammenheng med befolknings- og bosetningshistorie. Ved at det skjer en befolkningsøkning vil det bli behov for mer land å dyrke og steder å bosette seg. *Sve*-navnene vil derfor, slik som andre ekspansjonsnavn, følge med som et resultat av befolkningsveksten. Ettersom jordbruksbygdene rundt Mjøsa har svært gammel bosetning, er det mulig å tenke seg at *sve*-navnene var først i bruk her, og at navneleddet seinere spredte seg ut i periferiene på grunn av ekspansjonstidens plassmangel på 1600–1800-tallet. Å se etter mønster i bosetning- og befolkningshistorien på denne tiden, kan derfor gi et utgangspunkt for

å forstå distribusjonsmønsteret av *sve*-navn i Hedmark. Med tanke på at de fleste *sve*-navn er fra nyere tid, vil også denne avhandlingen først og fremst fokusere på denne tidsperioden.

## 4.2 Litt om geologiske- og klimatiske forhold i Hedmark

Det er ikke alle steder det vil lønne seg å slå seg ned for å dyrke jord. Ettersom *sve*-navnene ofte henger sammen med det å rydde en plass i utmarka ved hjelp av ild, med mål om langsiktig kultivering av åkerlandet, blir det nærliggende å undersøke distribusjonsmønsteret av *sve*-navn opp mot forutsetningene hedmarkingene hadde for å drive jordbruk i det aktuelle tidsrommet.<sup>7</sup> Det er likevel mange og kompliserte faktorer som spiller inn. Selv om de geologiske forholdene lå til rette for å dyrke korn, betyr ikke dette uten videre at det har vært mulig å drive jordbruk der. Det kalde innlandsklimaet, spesielt øst i fylket, kompliserer dyrkingsforholdene. Dette vil bli nærmere presentert og diskutert seinere i avhandlingen.

## 4.3 Andre stedsnavn med navneleddet *sve*

I oppgaven fra 2017 fokuserte jeg på gårdsnavn. I dette arbeidet vil søket også inkludere *sve*-navn som for eksempel blir brukt om enger, åser og teiger. Personnavngruppa med det store navnetilfanget av etternavn med navneleddet *sve*, vil ikke bli nærmere gjennomgått i dette søket.

## 4.4. Geografisk avgrensing

Distribusjonsmønsteret som kom fram i fordypningsoppgaven fra 2017 (Fredriksen 2017), ligger til grunn for den geografiske avgrensningen i denne avhandlingen. Fokusområde 1 er valgt ut med bakgrunn i den bråe overgangen fra de høyfrekvente områdene med *sve*-navn øst i Elverum til de lavfrekvente områdene sør i Elverum og i Våler og Åsnes. At søkelyset ligger på disse områdene kommer av at det er mer nærliggende å lete etter eventuelle forklaringer bak *sve*-grensa i de lavfrekvente områdene som ligger i nærheten av de høyfrekvente områdene, enn å fokusere søket på de perifere områdene lengst sør i fylket. I de østlige delene av Våler og Åsnes ligger Finnskogen, jfr. Våler Finnskog og Åsnes Finnskog. Disse områdene tilhører fokusområde 2.

Fokusområde 2 omfatter først og fremst Trysil, der det ble funnet noen få *sve*-navn i 2017. Hypotese 2, som hevder at *sve*-navn kun knytter seg til norske bosetninger, gjør det likevel nødvendig å inkludere Finnskogens nordligste områder på norsk side, Trysil, Våler Finnskog og Våler Finnskog. Søket etter flere *sve*-navn i dette området kan kanskje gi grunnlag for å

---

<sup>7</sup> Med det aktuelle tidsrommet menes tiden fra 1600-tallet til slutten av 1800-tallet, da navneleddet var mest produktivt.



enten bekrefte eller avkrefte hypotese 2. En nærundersøkelse vil bli gjort der det blir funnet flere *sve*-navn.

De to fokusområdene kan skilles fra hverandre geografisk, men knyttes naturlig sammen med distribusjonsmønsteret av *sve*-navn som strekker seg fra Hedmarken til Elverum, langs rv. 25, mot Trysil. For å se helheten i *sve*-navnenes situasjon sentralt i Hedmark, blir det derfor flere ganger naturlig å se og forstå de to fokusområdene under ett.

#### 4.5 Avgrensning i tid

Distribusjonsmønsteret av *sve*-navn som er utgangspunktet for denne avhandlingen, vil bli satt i sammenheng med to historiske perioder preget av ekspansjon, men med vekt på nyere tid. Først vil jeg ta for meg navneleddets produktivitet i middelalderens ekspansjonstid før svartedauden. Den andre perioden er avgrenset til nyrydningstida på 1600–1800-tallet. Ettersom de fleste *sve*-navnene er datert til nyere tid, og derfor legger grunnlaget for distribusjonsmønsteret man kan se i dag, kommer jeg derfor til å legge mest vekt på den sistnevnte perioden.

#### 4.6 Kvalitativ og kvantitativ metode

Problemstillingen i denne avhandlingen stiller spørsmål rundt et fenomen med bakgrunn i en tidligere kvantitativ undersøkelse gjort i forbindelse med fordypningsoppgaven fra 2017 (Fredriksen 2017). Det blir derfor nødvendig å både bruke kvalitative og kvantitative undersøkelser, dvs. blandet metode.

##### 4.6.1 Kvantitative undersøkelser

*Sve*-navnene som er funnet i løpet av arbeidet med dette prosjektet er systematisert og plassert på et kart (se vedlegg 1 – 3). Funnene vil jeg bruke som grunnlag for de kvantitative undersøkelsene.

##### 4.6.1.1 Skriftlige kilder

Den viktigste kilden i søket etter *sve*-navn har vært Oluf Ryghs *Norske Gaardnavne*. Det er *sve*-navnene i bind 3, *Hedemarkens Amt* (Rygh 1900), registrerte under arbeidet med fordypningsoppgaven fra 2017, som ligger til grunn for det videre søket i denne avhandlingen. I 2017 søkte jeg også på *sve*-navn gjennom Kartverkets sider [www.seeiendom.no](http://www.seeiendom.no). I dette søket kom det fram mange *sve*-navn som oftest la seg i det samme distribusjonsmønsteret som oppsto på bakgrunn av Ryghs navnetilfang med *sve*-navn (Fredriksen 2017).

I denne avhandlingen har jeg gått lenger i søket ved å nærlese matrikkelen av 1903. Denne matrikkelen valgte jeg fordi antall *sve*-navn er svært høyt her. I arbeidet med forskningsspørsmål 1, som stiller spørsmål rundt fraværet av *sve*-navn sør for Elverum, er matrikkelen av 1903 viktig. Navnetilfanget som avdekkes her, er med på å enten bekrefte eller avkrefte den *sve*-grensa som kom fram i arbeidet med fordypningsoppgaven i 2017 (Fredriksen 2017).

Matrikkelen gir samtidig ikke et fullstendig bilde av navneleddet *sve* brukt i stedsnavn. Ikke alle sveer er matrikkelgårder. For å finne de stedene som ikke var matrikulerte, har jeg brukt folketellingen fra 1891 for å utfylle 1903-matrikkelen. Ellers har jeg brukt søkefunksjonen til folketellingene som ligger på digitalarkivet. Registreringsarbeidet som ble gjort i forbindelse med folketellingene, har ikke bare tatt for seg personnavn, men også navn på bosted. På digitalarkivet sine nettsider kan man foreta bostedssøk i folketellingene. Jeg har benyttet meg av folketellingene fra 1801 og 1865. Disse har vært med å gi et inntrykk av hvordan *sve*-navnene har spredt seg i en tid der husmannsvesenet sto sterkt, spesielt innenfor fokusområde 1. Samtidig har ikke alle husmannsplassene, som for eksempel finnes i Sørskogbygda i 1801, blitt registrert med navn, noe som gjør det vanskelig å si noe sikkert om *sve*-navnenes faktiske stilling innenfor fokusområdene, spesielt fra 1600-tallet til midten av 1800-tallet.<sup>8</sup> For å si noe om alderen til *sve*-navnene innenfor fokusområde 1, har jeg gjort diakrone undersøkelser ved å velge meg ut to gårder i det høyfrekvente området Sørskogbygda. Gårdene *Østre Sætre* og *Vestre Sætre* har begge flere utskilte bruk med *sve*-navn under seg i 1903, og ved å se etter disse to gårdene i bostedssøk i folketellingene, og i matriklene, har det vært mulig å se om *sve*-navnene dukket opp i seinere tid, eller om de var der allerede fra 1801.<sup>9</sup> Denne metoden har sine mangler da man må tenke seg at *sve*-navn, som først og fremst er navn på et område som skulle kultiveres for åkerdrift, ikke alltid ble matrikulert. Dette blir videre diskutert i analysedelen i denne avhandlingen.

I matriklene har jeg også merket meg andre stedsnavn som er forbundet med nyrydning, spesielt de som har å gjøre med brann og ild. Dette vil kunne gi et bilde av hvilke navneledd som eventuelt har blitt brukt i stedet for *sve*-navn på nyrydninger.

---

<sup>8</sup> Sannsynligheten for at *sve*-navnene allerede fantes, er stor med tanke på at *sve*-navn viser til en rydningsprosess, og at flere av disse småbrukene først ble skyldsatt i seinere tid (Bækkelund, personlig kommunikasjon, e-post, 30.03.2019).

<sup>9</sup> Lenger tilbake i tid blir det vanskelig å si noe konkret om *sve*-navnene ettersom folketellingene er mer ufullstendige, men også vanskelige å søke i.

I distribusjonsarbeidet har jeg aktivt brukt *Norgeskart* sine nettsider. Ved for eksempel å bruke matrikkelen av 1903 har det vært mulig å lokalisere *sve*-navnene ganske presist ved å søke opp gårds- og bruksnummer på *Norgeskart*.

I arbeidet med å finne og datere *sve*-navn i Trysil, har *Trysilboka* (Lillevold 1950) vært en god hjelp.

Fra litteraturen og kildene nevnt ovenfor, har det vært mulig å oppdrive en god del flere *sve*-navn enn det jeg klarte å finne i arbeidet med fordypningsoppgaven i 2017. Navnematerialet har blitt satt inn i excel-ark og systematisert etter gårds- og bruksnummer, navnet til modergården, *sve*-navnet på bruket, og eventuelle merknader. Her blir det også opplyst om andre navn har blitt brukt på samme plass, sammen med andre eventuelle opplysninger.

#### 4.6.1.2 Lokale informanter

Den 28. okt. 2018, kom det et intervju på trykk i avisa *Østlendingen*, etter at jeg hadde blitt intervjuet om dette prosjektet.<sup>10</sup> Her gikk jeg brett ut og ba folk i Hedmark hjelpe meg med å finne flere *sve*-navn i fokusområdene. Dette var en måte å få kontakt med lokale informanter uten at jeg var nødt til å være tilstede selv.<sup>11</sup> Intervjuet dekket hele baksida av avisa, og var derfor godt synlig. Saken kom også på *Østlendingen* sine nettsider. Etter at intervjuet kom på trykk både på papiravisa og i nettavisa, fikk jeg svar fra et titalls mennesker med ulik informasjon. Noe av denne informasjonen har blitt viktig for denne avhandlingen. Før dette intervjuet opprettet jeg en egen e-post-adresse, [svedjenavn@gmail.com](mailto:svedjenavn@gmail.com), som har fungert som kommunikasjonskanal med de lokale informantene jeg ikke fikk truffet personlig.

Der jeg imidlertid har valgt å intervju informanter personlig, er i Sørskogbygda. Her har jeg benyttet meg av kontaktnettet mitt i et område der *sve*-navnet har vært svært produktivt. Her har spørsmålene gått ut på å plassere flere *sve*-navn i Sørskogbygda. På denne måten har jeg fått informasjon om distribusjonsmønsteret både i fokusområdenes lavfrekvente- og høyfrekvente områder, noe som har vært med på å bekrefte utgangspunktet for problemstillingen min.

#### 4.6.2 Kvalitative undersøkelser

For å finne forklaringer på fenomenet som ble avdekket med kvantitativ metode, har jeg gjort intervjuer av fagpersoner som kan si noe om befolkning, bosetting, jordbruk og svedjebbruk,

---

<sup>10</sup> *Østlendingen* dekker fokusområdene i denne avhandlingen, og er den største regionavisa i dette området med utgangspunkt i Elverum.

<sup>11</sup> Dette har vært helt avgjørende med tanke på at jeg bor i Sandnes, Rogaland.

både skogfinsk og norsk. En viktig del av det kvalitative arbeidet har også vært å bruke yngre og eldre tekster som grunnlag for å si noe om problemstillingen.

#### 4.6.2.1 Intervju av fagfolk og en lokalhistoriker

På grunn av manglende teoretiske holdepunkter om *sve*-navn i Hedmark, har jeg valgt å holde en åpen tone i intervjuene med fagfolkene. Intervjuene har derfor hatt en samtalende karakter med åpne spørsmål. Om fokussområdet på Finnskogen med tanke på stedsnavn, skogfinnernes svedjebruk, geologi, har jeg intervjuet fagansvarlig ved Norsk Skogfinsk Museum, Birger Nesholen. Konservator, seksjonsleder og mag.art etnolog ved Norsk skogmuseum, Bjørn Bækkelund, har vist stor interesse for prosjektet, og har hjulpet til med mye. På grunn av stor historisk interesse i Hedmark og hans stilling ved skogmuseet, ble han intervjuet om bosetningshistorie og agrikultur med tanke på hedmarkbondens svedjekultur i sammenheng med langsiktig jordbruksvirksomhet i Hedmark. Leder for Elverum historielag, Ottar Evensen, ble intervjuet om generelle forhold i det gamle bondesamfunnet som kunne ha sammenheng med bosetningshistorie.<sup>12</sup>

#### 4.6.2.2 Litteratur og kilder

Målet med denne avhandlingen er å forklare navnematerialet ut fra historiske kontekster fra 1600–1800-tallet. Derfor har det vært viktig å bruke eldre litteratur som kan si noe om svedjing i jordbruk, forutsetninger for jordbruk (geologisk og klimatisk), og bosetningshistorie i et daværende perspektiv. Satt i sammenheng med nyere tekster om disse temaene, går det an å forstå noen av forutsetningene distribusjonen av *sve*-navn må ha levd under.

Klimaet de siste årene har forandret seg, og både oppfatningen om og hindringene klimaet ga for 200 år siden, gir et bilde av de forutsetningene hedmarksbonden levde under i de ulike distriktene. De eldre kildene til slik informasjon har jeg spesielt hentet fra prest og topografisk forfatter Axel Smith sitt kjente verk, *Beskrivelse over Trysild Præstegjeld i Aggershuus Stift i Norge* fra 1784. Men også geolog Amund Hellands verk, *Norges land og folk. Topografisk-statistisk beskrivelse over Hedmarkens amt. Første del* (1902), har vært viktig, både om det geologiske og klimatiske, og om beskrivelser av husmannsvesenet fra hans egen tid.

For å si noe om de agrikulturelle forholdene i Hedmark, har jeg tatt utgangspunkt i rapporter om landskapsregionene i Norge, utarbeidet av nasjonalt referansesystem for landskap ved *Norsk institutt for bioøkonomi* (NIBIO). Om klimaet i Hedmark har jeg brukt rapporten *Klimaprofiler for fylker*, utarbeidet av *Norsk klimaservicesenter* (NKSS). Ellers har jeg brukt

---

<sup>12</sup> Disse intervjuene vil etter avhandlingens innlevering bli lagret på ubestemt tid ved Universitetet i Stavanger.

forskjellige tidsskrift, bygdebøker, tekster om stedsnavn, lokalhistoriske tekster, masteroppgaver og rapporter, i søket etter forklaring på problemstillingen min.

## 4.7 Noen metodiske utfordringer

### 4.7.1 Tidfesting av et dynamisk materiale

Materialet denne avhandlingen hviler på, har i utgangspunktet vært dynamisk og i forandring. Til forskjell fra de større gårdene som kanskje har hatt sitt faste navn helt siden førkristen tid, har navneleddet *sve*, som for det meste har vært brukt om nyrydninger og mindre bruk, vært svært sårbart for endringer. De *sve*-navnene som derfor er tatt med i denne avhandlingen, er først og fremst de navnene som i seinere tid viser seg i matrikler og folketellinger. I folketellingene blir *sve*-navnene først synlige fra andre halvdel av 1800-tallet, sannsynligvis fordi de ofte blir brukt om husmannsplasser som ikke var skyldsatte. Det har derfor vært visse utfordringer med dateringen av navnene. De brukene som ikke var skyldsatte, er svært vanskelige å finne, og fordi navneleddet *sve* ofte ble brukt i ekspansjonsnavn som sa noe om den første delen av en rydningsprosess, har nok disse navnene både kommet og gått uten at det har vært mulig å finne spor etter dem. De tidligste *sve*-navnene må søkes etter i andre kilder enn folketellinger og matrikler. Ifølge mag.art etnolog ved Norsk skogmuseum, Bjørn Bækkelund, er disse kildene vanskelige å søke i, og resultatene vil være sporadiske (Personlig kommunikasjon, e-post, 30.03.2019). Det har ikke vært mulig å søke i dette materialet i denne avhandlingen ettersom jeg verken kan lese gotisk skrift eller synes jeg har grunnlag for å analysere de eldre kildene. Jeg har likevel vært så heldig å ha kontakt med fagfolk som for eksempel har kunnet si noe om forholdene rundt bosetning på 1700-tallet. Spesielt er det vanskelig å si noe spesifikt om de mindre brukene der *sve*-navnene har vært mest produktive, for eksempel som navn på husmannsplasser på Hedmarken. Materialet med *sve*-navn det har vært mulig å framskaffe i denne avhandlingen, blir derfor først og fremst brukt som en indikasjon på hvor navneleddet har vært produktivt eller ikke.

Sannsynligvis har det vært mange flere *sve*-navn enn det som vises i dette materialet. Det kommer blant annet fram i matriklene. På det samme bruksnummeret kan det for eksempel i den ene matrikkelen være opptegnet et *sve*-navn, mens navnet kan ha forandret seg i en annen matrikkel. Samtidig er dette interessant fordi det sier noe om prosessen i navngiving av slike nyrydninger med tanke på at navneleddet *sve* viser til nyrydningen, og ikke den ferdigstilte plassen. Slike faktorer gjør imidlertid at det er vanskelig å si noe sikkert om *sve*-navnene, både med tanke på alder og distribusjon.

#### 4.7.2 Intervjuene av fagfolkene

Intervjuene av fagfolkene har hatt en samtalende karakter, noe som kan ha sine svakheter. De kan derfor ha mangler når det gjelder gjennomtenkt struktur med tanke på hvordan spørsmålene har blitt stilt, om de for eksempel har vært ledende eller ikke. Denne måten å gjennomføre intervjuene på har likevel vært nødvendig ettersom det ikke finnes noe gjennomarbeidet litteratur om *sve*-navn og deres distribusjonsmønster. Jeg har derfor måtte trekke tråder fra disse fagfeltene inn i navneforskningen der det har vært hensiktsmessig. Noe av prosessen har derfor bestått i å orientere seg uten mange holdepunkter, i mulige forbindelser mellom fagfeltene og *sve*-navnene, noe som er tydelig i måten intervjuene er gjennomført på.

#### 4.7.3 Lokale søk i Sørskogbygda

Ved å velge å gå spesielt inn i Sørskogbygda, som viser et høyfrekvent område i fokusområde 1, og snakke med lokale informanter der, har jeg samtidig valgt bort andre steder som kunne vært interessante for et nærsøk. Sannsynligvis kunne det vært mulig å fremskaffe flere *sve*-navn, spesielt i fokusområde 1 med den høyeste frekvensen *sve*-navn i dette materialet. Det viktigste har likevel vært å avkrefte eller bekrefte distribusjonsmønsteret, som var mitt utgangspunkt for problemstillingen, noe også fravær av *sve*-navnene sier noe om.

#### 4.7.4 Geografisk avstand mellom fokusområdet og masterkandidaten

En av de største utfordringene i dette prosjektet har vært den store geografiske avstanden som finnes mellom meg selv og fokusområdet, ettersom jeg er bosatt i Sandnes kommune. I stedet har kommunikasjonen, med unntak av en feltuke der jeg gjennomførte intervjuer av fagfolk og lokale informanter i Sørskogbygda, har kommunikasjonen for det meste skjedd via e-post og telefon. Sannsynligvis ville feltundersøkelsene kunne blitt gjort grundigere dersom jeg selv hadde bodd i nærheten av fokusområdet, spesielt med tanke på muligheten til å intervju flere informanter i andre områder enn Sørskogbygda. Av forskjellige grunner har det likevel ikke latt seg gjøre å besøke fokusområdet så ofte jeg hadde villet. Løsningen på dette ble å gå offentlig ut i avisa og be om hjelp. I stedet for å gjøre feltundersøkelser der jeg reiste rundt til *sve*-navnets periferier i fokusområdet, valgte jeg derfor å la informantene i disse områdene ta kontakt med meg. Dette fungerte til en viss grad, men metoden har fortsatt sine mangler.

## 5 Teori

Den første delen av kapitlet blir brukt til å redegjøre for *sve*-navn i Norge. Her vil det bli tatt opp hva slags bosetninger *sve*-navn har blitt brukt om, etymologi og distribusjon i Norge, samt noe om *sved*-navn i Sverige. Etter den etymologiske delen går jeg inn i den språklige bakgrunnen bak enkeltbestanddelene i hypotese 1, henholdsvis tidfesting, noe om klassifisering av forledd og andre ekspansjonsnavn, som alle knytter seg til bosetningshistorie. Den realhistoriske delen vil dekke både det norske og skogfinske svedjebruket. Kap. 5.7. vil bosetningshistorie med fokus på nyrydning og husmannsvesenet bli gjort rede for i de to tidsperiodene som er vektlagt i denne avhandlingen. Deretter følger en beskrivelse av agrikulturelle forutsetninger i Hedmark, da geologiske- og klimatiske forhold.

### 5.1 Et kort historisk overblikk over *sve*-navn

Det tallrike materialet av *sve*-navn i Hedmark utgjør først og fremst gårds-, plass- og bruksnavn. Nesten samtlige *sve*-navn viser til rydding i utmark (Hovdhaugen 1961: 191), og bosetningene har derfor ofte vært småbruk og husmannsplasser som ble etablerte i ekspansjonstid. I tiden før 1350 ble *sve*-navnene typisk satt på nyrydninger og nye bosetninger tilknyttet åkerland av marginal karakter. Disse småbrukene vitner om en ekspansjonstid med liten tilgang på god jord, i tillegg til at de aller fleste markerer avhengighet av en modergård. Mange *sve*-navn (sammen med andre kulturnavn, for eksempel *rud*, *garðr*, *hagi* og *gerði*) er satt på jordstykker som før det kom noen og bodde der, utgjorde deler av gårdens driftsområde (Sandnes 1971: 46 – 47).

Seinere kommer *sve* tilbake som ekspansjonsnavn på gårder i tida etter år 1600, da også som navngiving av nyrydda boplasser. På denne tiden kunne man friere rydde seg en gård i utmarka, uten at denne måtte ha noen tilknytning til en modergård. Men dette var før husmannsvesenet virkelig kom i gang (Hovdhaugen 1961: 191). Seinere på 1700- og 1800-tallet følger *sve*-navnene sammen med andre ekspansjonsnavn inn i den nye tida med husmannsvesenet, og navneleddet blir vanlig i bruk over hele landet (Sandnes 1997: 40). Likevel er det de tallrike østlandske småbrukene som skiller seg ut når det gjelder stedsnavn som viser til å brenne eller svi av skogen. Språkforsker Magnus Olsen skriver at «det myldret» fram småbruk med navn som *Brenna*, *Svea*, *Rønning*, *Rud*, *Bråten* og *Kasa* på Østlandet i nyere tid (Olsen 1939: 14). Ettersom *sve*-navnene tilhørte de små brukene, er det vanligst å finne navneleddet i bruksnummer fra 2, og 3 og høyere opp (Hougen 1947: 303).

*Sve*-navn har ikke bare blitt brukt om bosetninger. Fra Hedmark finnes det flere eksempler på dette, for eksempel i navn som «2 sveer i Agaasen» eller «Sve i Svartholtet» (Matrikkelen

1903), som heller viser direkte til et svidd område og ikke en ryddet plass for bosetning, men heller matrikulerte enheter som hadde annet eierskap enn de omkringliggende jordeiendommene (Bækkelund, personlig kommunikasjon, e-post, 29.04.2019). At det har eksistert flere slike kulturnavn som ikke er matrikulert, er det stor sannsynlighet for, noe som vil bli diskutert i kapittel 6.1.1.

*Sve* er også brukt i seks sammensatte seternavn fra Hedmark. Seternavn med *sve* er brukt om plasser som oftest ligger under 500 m.o.h., under skoggrensa<sup>13</sup> (Beito 1949: 184).

## 5.2 Etymologi og real bakgrunn

### 5.2.3 Språklig opphav og ulike former

Det norske stedsnavn grunnordet *sve* kommer av gno. \**svið* n. og f. (sterkt) og *sviða* f. (svakt), avledet fra gno. *sviða*, sterkt vb., som viser til handlingen ‘å svi’ eller ‘å brenne’. Den gammelnorske bøyningen av verbet så slik ut: *sviða* – *sveið* – *sviðu* – *sviðit*. Ordet *sve* er avledet av partisippsteget. *Nynorsk etymologisk ordbok* forklarer *svida* som «svides, forbrændes; svide = smerte». Det sterke gno. verbet *sviða*, svarer til gsv. *sviðha*, da også som st. verb og med tilsvarende betydning. Nysvensk *svida* har som moderne norsk, også betydningen «tilføie el. føle smerte». Den danske formen er *svide*, den nord-engelske *swither* ‘svide, brenne, smerte’ (Torp 1919: 754). Det svenske dialektordet *svea* er avledet fra vb. *sviþa*, jfr. gno. *sviða* (Hellquist 1922: 1124).

#### 5.2.3.1 -sve o.l. i stedsnavn

Mange ulike ordformer som er avledet til gno. *sviða*, er mange stedsnavn, blant annet i *Svea/-svea*, *Svia/-svia*, *Sveet/-sveet*, *Svida/-svida* og *Svedjan/-svedjan*. Navneleddet *sve* har vært svært produktivt i stedsnavn i Hedmark og Oppland, men det har vært vanlig å bruke grunnordet også andre steder. Det finnes en grov geografisk inndeling mellom \**svið* n. og f. (sterkt) og *sviða* f. (svakt). På Vestlandet finner man vanligvis navn som viser tilbake til det svake substantivet gno. *sviða* f., jfr. *Sveda* med tonelag 2, /ˈsve:å/, ved Jøsenfjorden. På Østlandet brukes formen *svea*, avledet fra *svið* f. (sterkt), særlig i Hedmark og Oppland, jfr. /ˈsve:a/ med tonelag 1. I Trøndelag finner man nøytrumsformen *sveet*, jfr. *Sveet*, /ˈsve:e/ i indre Fosen, som viser tilbake til den sterke nøytrumsformen *svið*. I Nord-Trøndelag, i Innherred, finnes også flertallsformene /ˈsvedjan/ og /ˈsve:jan/, jfr. sv. *svedja* og *svedjeland* (Rygh 1898: 80f; Norsk

---

<sup>13</sup> Dette er steder der man vet hva høyden er. Beito viser til 13 slike steder der 10 ligger under 500 m.o.h, og tre ligger under 700 m.o.h. (Beito, 1949: 184).



stadnamnleksikon 1997: 439). Mest i Oppland, men også noen plasser i Hedmark, finner man *sveum*, utt. /'sve:om/, i fl. dat. (Rygh 1898: 15; Hovdhaugen 1961: 191). Verken Rygh eller Hovdhaugen sier noe om betydningen, men det kan jo tenkes at det kan ha vært flere svedjer i det navngitte området.

#### 5.2.3.2 Elvenavnet gno. \**Sviða*

Gno. \**Sviða* f. forekommer også som elvenavn i eksempler som *Svøu* /'svø:u/ i Sunndalen og som forledd i *Svihus* og *Sviland* i Rogaland. *Sveio*, bestemt form sg. /'sveiå/, i Sunnhordaland, er kanskje et elvenavn. Navneleddet er dessuten brukt som forledd i *Svidalen* i Jølster, /'svi:dalin/, *Sveneset*, /'sve:nese/ på Hitra og *Svødømyrene* i Snåsa. Rygh viser til at *sviða* f. både kan bli brukt i slike elvenavn, men og i gårdsnavn der betydningen er 'å rydde et sted ved hjelp av brann'. I elvenavn viser betydningen sannsynligvis til 'en sviende kulde' (Rygh 1904: 258).

#### 5.2.3.3 *Sve*-navn i Hedmark var opprinnelig enstavet

I Hedmark blir de usammensatte *sve*-navnene uttalt med tonelag 1. Dette tyder på at grunnordet opprinnelig var enstavet ettersom en fortidig tostavet variant ville blitt uttalt med tonelag 2 i dag. Dette underbygger ytterligere det Rygh nevner innledningsvis i *Norske Gaardnavne*, at *sve*-navnene fra Hedmark står til *svið* f., og ikke *sviða* f., som vi finner varianter av på Vestlandet (Rygh 1898: 80).

#### 5.2.3.4 Den semantiske betydningen og reale bakgrunnen til *sve*-navn

De fleste navnene som er laget til det sterke \**svið* n. og f., og det svake *sviða* f., viser til et avsvidd kulturlandskap i en eller annen form. Unntaket er elvenavnet gno. \**sviða* f. som kanskje viser til 'sviende smerte' (kaldt vann), og eventuelt navn som har bakgrunn i *kalvesve* og sikter til 'innhegning for kalver'.

Sandnes og Stemshaug skriver at grunnordet *sve* er brukt om «stad rydda ved å svi av skogen» (Sandnes og Stemshaug 1997: 439). *Norsk ordbok* har flere forklaringer på *sve* (bd. 11, spalte 216). Overordnet viser *sve* til 'kraftig ild eller brann'. Videre følger det flere forklaringer: I Trøndelag og Oppland er *sve* blitt omtalt som «open, berr, romleg plass; snauhoggi område; rydning», i Nord-Trøndelag «småbruk under ein gard», og «skrint, rabbut område på innmark». Fra Lista finnes forklaringen, «stad der ein har svidd av kratt og lyng for å få beitemark». Fra Melhus blir skogbrann nevnt: «stad der det har vori skogbrann». I Stange, Hedmark forklares ordet som «turt kvistrask (som ein brenner for å så i oska)». Fra Leksvik blir ordet omtalt som et «skrint, rabbut område på innmark». Den reale bakgrunnen til *sve*-navn varierer derfor fra

det å gjøre klart et område for dyrking ved å brenne eller svi, til at området er skrint, svidd eller brent av andre årsaker. Den mest brukte forklaringen viser likevel til klargjøring for dyrking. Den reale bakgrunnen til *sve*, blir derfor også ofte brukt synonymt med ‘bråte’, som også har sammenheng med det å svi av et område for etterpå å så i asken (Holm 2013: 162–177).

Oluf Rygh forklarer gno. f. *sviða* som «svedet Sted, Sted der er ryddet ved Brænding» (Rygh 1898: 80)

*Nynorsk etymologisk ordbok* forklarer *svea/svia* med «svidd plet, avsvidd stykke land» (Torp 1919: 754).

I *Svensk etymologisk ordbok* (Hellquist 1922: 1124) viser til det «urgamla svedjebuket» for å forklare stedsnavn som *Svedja*, *Svedje* og *Sved*. Navnet Bränna, jfr. no. *Brenna*, viser også til svedjebuket, ifølge Hellquist (1922: 1124).

*Sve* viser ifølge Falk og Torp (1903: 866–869) til «afbrænt land, braate». De viser til at formene *svea* og *sve* begge finnes i svenske dialekter, med betydningen ‘svedjeland’.

*Sve* har også blitt brukt som sisteledd med betydning ‘hage’, her brukt om *kalvesve*, «en innhegning til kalver; en kalvehage» (Norsk ordbok, bd. 11, spalte 216).

#### 5.2.4 *Sve*-navn i Norge

*Sve*-navn knytter seg først og fremst til en mengde småbruk på Østlandet (Olsen 1939: 14), og da for det meste i Oppland og Hedmark. En god del *sve*-navn finnes også i Trøndelag, men her er de ikke like tallrike. Sandnes og Stemshaug begrunner det store antallet *sve*-navn i Oppland og Hedmark med at svedjebuket av naturlige grunner må ha vært mest aktuelt der (Sandnes og Stemshaug, 1997: 439).<sup>14</sup> Hovedtyngden av gårdsnavn med *sve* som grunnord finner man rundt Mjøsa. Likevel finnes det svært mange navneformer med *sve* rundt om i hele Norge. På øya Vega, fra Helgeland i Nordland, finnes *Svea*, av *\*sviðir*, en flertallsform av *svið* n. (Rygh bd. 16: 37). Fra Hjørundfjorden i Romsdalen finnes *Sveen*, /’svi:diŋe/, av best. form dat. ent., eller nom. fl. av *svið* eller *sviða* f. (Rygh bd. 13: 99). Ifølge Rygh er navneleddet svært alminnelig i gårdsnavn (Rygh 1897, bd. 1: 117).

Navneleddets høye produktivitet oppdager man med et søk på *Norgeskart* sin søkemotor. Navn med *-sve*, *-sveen*, *-sveo*, *-sveet* og *-svea* finnes både nord og sør i landet. At alle disse står til gno. *sviða* f., er likevel ikke sikkert. Ord som *svæða* f., som betyr ‘vindhardt sted’, har for eksempel resultert i det normerte stedsnavnet *Sveen*, utt. /svæn/ i Rakkestad (Rygh, 1897, bd.

---

<sup>14</sup> Hva disse naturlige grunnene går ut på, vil bli videre omtalt i diskusjonsdelen i denne avhandlingen.

1: 117). Stedsnavn avledet av denne formen finnes flere steder i landet, blant annet i Sogn og Fjordane og i Våle, Vestfold (loc.cit.). Ordet har bakgrunn i gno. *svað*, som kommer av ‘bar klippegrunn’, spesielt der jordlaget har forsvunnet på grunn av skred (Rygh 1898: 80). I tillegg blir formene *svað* og *svæði* brukt om fjordstrekninger og innelukkede kulper, og forlengelsen av et sund. De navnene som vises med *sve* andre deler av Norge, trenger derfor ikke komme av *sviða* f.

Slik det går fram av kap. 5.2.3.1, plasserer Rygh det sterke *\*svið* n. i Trøndelag, og det sterke *\*svið* f. sør for Trøndelag. Det svake *sviða* f. finnes mest Vestafjells (1898: 80 - 81). Ut fra denne inndelingen vil jeg se på disse områdene hver for seg.

#### 5.2.4.1 *Sve*-navn på Vestlandet

Ifølge Rygh finnes det flest laginger til det svake *sviða* f. på Vestlandet (Rygh 1898: 80 – 81), og blant disse lagingene finner man mest sannsynlig de eldste *sve*-navnene som finnes i Norge. Et av disse, *Sveio* i Hordaland, finner man som bygdenavn (Hougen 1947: 304).

Av *sve*-navn ellers på Vestlandet, kan Sjernerøyene i Finnøy kommune nevnes. Her finnes *Svea* /’sve:å/ med tonelag 2 (Ingebrigtsen 1978: 86). Det samme gjelder for *Sveda* /’sve:å/, *Sveå* og *Svedene* /’sve:dne/ fra Jøsenfjorden (Eiane 1984: 86), og *Svedene* /’sve:dne/ fra Sand i Suldal kommune (Veka 1971: 128).

I Årdal, Ryfylke, finnes *Sveo* /’sve:o/, av *sve* f. (Næss 1978: 126). Med tonelag 1 går ordformen tilbake til *\*svið* f. (sterkt), og ikke *sviða* f. (svakt). Ellers finnes det noen *sve*-navn fra Øvre Sirdal. Fra Kvæven finnes *Sveå*, fra Skogestad finnes *Svee*, jfr. *Sveet*, og fra Tjørhom, *sve* n. (Særheim 1992: 148). Man finner også *Svea* fra Storskjær i Sauda (Særheim 2002: 133). På Sola i Rogaland finner man dessuten *Svea*, utt. /’sve:å/ som svarer til best. form av gno. *sviða* f. (Rygh 1915: 190).

#### 5.2.4.2 *Sve*-navn på Østlandet

##### 5.2.4.2.1 Trøndelag

Med bakgrunn i Ryghs inndeling er det mulig å se et skille mellom *\*svið* n. og *\*svið* f. I Trøndelag finnes det en rekke *sve*-navn. Med utgangspunkt i *Norske Gaardnavnes* bd. 14 og 15 er det mulig å si noe om hvordan distribusjonsmønsteret i gårdsnavnene henger sammen med Østlandet ellers. I bindet *Søndre Trondhjems Amt* er det kun et par tilslag av det normerte *Sveet* eller *-sveet*. I det som ble kalt *Nordre Trondhjems Amt* har Rygh samlet inn 26 sammensatte navn med *sveet* som grunnord. Det er derimot ingen tilslag kun på *Sveet*. Usammensatt *sve* er nevnt to ganger, mens *sve* i sammensatte navn ikke finnes. Den gruppen Rygh har funnet av

*sve*-navn i Trøndelag, ser med andre ord til å være atskilt fra Østlandets forekomst av navneleddet ellers.

#### 5.2.4.2.1 Østlandet sør for Trøndelag

Med utgangspunkt i Ryghs materiale, er det glissent med *sve*-navn helt til man kommer et stykke ned i Hedmark. I Follidal finner man ordet uttalt /'sve:e/ (Rygh, bd. 3, 1900: 391). -e i best. form ent., kan enten vise til at området ligger i nærheten av nøytrumsformen *sveet*, men den kan også vise til den feminine forma som brukes i Øvre Gudbrandsdalen like i nærheten av Follidal (Christiansen 1976: 209f). Gårdsbruket *Kristoffersveen* /'sve:e/ er i dag normert med *sveen*. Derimot er /'øversve:e/ (loc. cit.), som finnes i samme område, i dag normert med *Øversvei*. Navneformen står som 'godkjent' og 'tilrådd' i stedsnavnets faktaark på *Norgeskart*.<sup>15</sup> *Øversvei* kan kanskje være en normert form med -e i best. form ent.

Videre sør i Hedmark ligger *sve*-navnene for det meste i nærheten av elvene som snor seg sørover. Langs Atna og Storsjøen finnes det en del *sve*-navn. Nedover Østerdalen langs Glomma, og litt østover langs Osensjøen, ser det ut til at frekvensen av navneleddet stiger noe.

Vestover, i Oppland fylke, har Rygh registrert det nordligste navnet i Vinstra. Deretter ser navneleddet ut til å følge Gudbrandsdalslågen sørover. Det finnes en del *sve*-navn i både Ringebu og Øyer. På Mjøsas vestre side kan det se ut som om navneleddet gjør et opphold fram til Biri. Her stiger frekvensen *sve*-navn derimot betraktelig både sørover langs Mjøsa, men også vestover mot Dokka og deretter inn i periferiene. De vestligste *sve*-navnene i det som kan se ut som en bevegelse av navneleddet vestover fra Mjøsa, ligger i Vang i Valdres. På vestsiden av Mjøsa blir frekvensen lavere i strøkene sør for Kolbu og Lena.

Ellers på Østlandet finnes det nok flere *sve*-navn enn det Rygh kunne oppdrive, spesielt med tanke på at navneleddet først og fremst hører til småbrukene som på Ryghs tid kanskje ikke var matrikulerte. I et søk på *Norgeskart* er det mange *sve*-navn som kommer opp, men det kan som tidligere beskrevet være vanskelig å avgjøre om de kommer fra *sviða* f.

#### 5.2.5 Sved-navn i Sverige

I Sverige bruker man grunnordet *sved* om det realhistoriske fenomenet 'svibruk', slik man bruker *sve* i Norge:

---

<sup>15</sup> Se <https://stadnamn.kartverket.no/fakta/314529>.

(...) om skog l. träd o. d. som huggs ned l. fällt för åstadkommande av svedjeland, särsk. i sådana uttr. som hugga l. fälla sved, hugga resp. fälla skog för anläggande av svedja, stundom äv. för annat ändamål. (Svenska akademis ordbok, 1999).

Navneleddet *sved* inngår i en mengde stedsnavn i Sverige, slike som *Svedja* og *Svedje* (Hellquist 1922: 1124). Et søk i det svenske *Ortnamnsregistret* (Institutet för språk och folkminnen) ga 213 treff på *svedja*, 4103 treff på *svedjan*, og 270 treff på *svedje*<sup>16</sup>. En god del av disse har betydningen ‘gammelt svedjeland’. Andre blir forklart som ‘torp’, ‘engmark’, ‘åkerland’, ‘rydninger’ og ‘skogsmark’. I et søk på *sveet* kommer det kun opp ett navn i Jönköping, Småland.

### 5.3 Tidfesting av *sve*-navnene

*Sve*-navn knytter seg grovt til to tidsperioder: kristen middelalder før 1350 og ekspansjonstida på 1600–1700-tallet. Begge disse periodene var preget av sterk befolkningsvekst og nyrydningsaktivitet. *Sve*-navn kan derfor kategoriseres som klare ekspansjonsnavn (Sandnes 1997: 35 – 36). Av de stedsnavnene som har å gjøre med kulturbrenning, dvs. avsviing av utmark og skog for å så i askelaget, er de fleste fra nyere tid (Rygh 1898: 45). Som grunnlag for analysen vil derfor først og fremst tidfesting av *sve*-navn fra nyere tid danne grunnlaget for å si noe om distribusjonen av navneleddet i Hedmark.

#### 5.3.1 Middelalderen fram mot 1350

I tida fram mot 1350 var det stor befolkningsvekst, og mange nye gårder ble ryddet. Jorda med best bonitet var allerede tatt, og derfor bosatte folk seg i utmark som tidligere ikke hadde vært dyrket (Pedersen 1992: 11). I boka *Ødetid og gjenreising: trøndsk busettingshistorie ca 1200 – 1660* (1971) tar forfatteren Jørn Sandnes for seg grunnordene *svið* og *sviðningr*, sammen med andre kulturnavn som viser til middelalderrydninger, slike som *brenna*, *ruð*, *búð*, *garðr*, *hagi*, *holt*, *hús*, *kot* og *reittr* (Sandnes 1971: 38f). Det har til nå ikke vært mulig å si noe eksakt om dateringen av slike ekspansjonsnavn fra middelalderen. Alene blir *svið(ningr)* kun nevnt i fem middelalderkilder, men dette er bare fra Trøndelag. Om det finnes navnelaginger til *svið(ningr)*, som er eldre enn fra middelalderen, er derimot vanskelig å si noe om (loc. cit.).

For ekspansjonsnavn fra denne perioden som viser til rydding med hjelp av ild, med slike grunnord som *sviða*, *sviðningr*, *broti*, *fall*, *køs* og *váll*, vil ikke Rygh gi noen mer presis datering

---

<sup>16</sup> Her må det tas i betraktning at alle typer stedsnavn kommer med. Eksempler er svenske bynavn, veinavn, naturnavn og gårdsnavn. Likevel måler resultatene en tendens som er interessant i denne sammenhengen.

enn at de fleste av dem er «temmelig unge» (1898: 45). Denne dateringen ble, ifølge Sandnes, sannsynligvis gjort bevisst, ettersom Rygh ikke hadde mulighet til å gjennomarbeide middelaldergrunnordene vitenskapelig (1971: 38). Dette utelukker likevel ikke at navnet har hatt en høy grad av produktivitet i høymiddelalderen. Sannsynligvis er flere av *sve*-navnene fra kristen middelalder (Sandnes og Stemshaug 1997: 439). Men langt fra alle middelaldernavnene er registrert, og en stor del av navnene forsvant sannsynligvis i tida etter 1350. Derfor kan en, ifølge Sandnes, gå ut fra at mange av disse navnene som først er registrert i seinere tid, har sin opprinnelse i høymiddelalderen. (1971: 41). Slik det kom fram i kapittel 5.2, finnes mest sannsynlig de eldste *sve*-navnene på Vestlandet. Østafjells en navnene som oftest yngre. De navnene som hører med til de eldste på østlandssida, er først og fremst den usammensatte formen *Svea*, jfr. *Svea* fra *Lesja*, nevnt i matrikkelen fra 1668, men også sammensatte former som *Skjellerudsvea* fra Fåberg, nevnt i matrikkelen av 1668 (referert i Hovdhaugen 1961: 191). Av eldre *sve*-navn fra Hedmark kan man finne *Rugsvea* fra Rendalen, oppført som *Rugsueen* i 1667 (Rygh 1900: 373), og *Trettsvea* på Ringsaker, oppført som *Trettsuen* i 1669 (Rygh 1900: 8).

### 5.3.2 Nyrydningstid

På grunn av stadige epidemiske farsotter som herjet i lang tid etter svartedauden, ble ikke gårdene med den beste jorda, samt ødegårdene, gjenbefolket til sitt fulle før 1600- og 1700-tallet (Dyrvik et al. 1979). I løpet av denne perioden ble det igjen befolkningsvekst og mangel på jord, noe som resulterte i en ny periode med ekspansjonsnavn. Ettersom det var vanlig å bruke ild for å rydde nytt land, oppsto eller gjenoppsto navn som *Svea*, *Sveet*, *Brenna*, *Brenne*, *Bråten*, da i usammensatt form. Andre nyekspansjonsnavn fra denne tida er *Gjerdet*, *Lykkja*, *Trøa*, *Hagen/Håggån* (Sandnes 1997: 36). Det er mye lettere å si noe om *sve*-navn fra denne tidsperioden fordi de er så tallrike. I boka *Fra seter til gård: Studier i norsk bostetningshistorie* peker arkeolog Bjørn Hougen på den plutselige forekomsten av navnetypene som har å gjøre med kulturbrenning<sup>17</sup>:

Det er nemlig påfallende at en rekke av disse navnetypene for alvor først dukker opp i meget sene kilder. For vurderingen av alderen på en enkelt gård har det lite eller ikke noe å si at navnet første gang viser seg i relativt sen tid. Men når en hel gruppe av samme

---

<sup>17</sup> Navnetypene har Hougen hentet fra Ryghs *Forord og Indledning: Brandr, sviða, sviðingr, broti, fall, koss og váll*.

navn først viser seg i sene kilder, gir det straks vink om at det ikke er noe særlig gammelt navn (Hougen, 1947: 303).

På 1700-tallet begynte husmannsvesenet å vokse fram, og *sve*-navnene fulgte med inn i dette systemet som plassnavn. Mange av *sve*-navnene i Hedmark skriver seg fra denne tida (Sandnes og Stemshaug 1997: 439). Dette bekrefter Bjørn Bækkelund ved Norsk skogmuseum (personlig kommunikasjon, e-post, 02.01.2019).

I dag er ikke *sve*-navnet lenger et produktivt navneledd (Ingebrigsten 1978: 86). Siden *sve*-navn har fulgt selve svedjehandlingen, og denne teknikken ikke er vanlig lenger, har det heller ikke vært bruk for navneleddet i nye navnelaginger (Eiane 1984: 87).

## 5.4 Klassifisering av forledd

### 5.4.1 Forleddenes karakter

Den største navnegruppa med grunnordet *sve*, har best. og usammensatt form, *Svea*. Ellers er grunnordet satt sammen med en rekke forledd fra forskjellige navneklasser. Felles for de nyere *sve*-lagene er at de nesten utelukkende står i bestemt form, jfr. *Hjelsengsvea*, *Storsvea* og *Josvea*, og at de ofte er sammensatt med forledd som viser til person eller yrke, en typisk karakteristikk for plassnavn fra 1600- og 1800-tallet. Eksempler på slike sammensetninger i Hedmark er sammensetningen personnavn + *svea*, jfr. *Olapersvea* og *Josvea*, og yrke + *svea*, jfr. *Snekkersvea* og *Postkarsvea*. Et stort antall av forleddene i plassnavn viser også til en modergård, jfr. *Hovinsvea* i Løten (Sandnes 1997: 36). Et annet svært vanlig forledd er *rug*, noe som også er kommet tydelig fram av materialet i Hedmark. Rugen hadde spesielt gode vekstvilkår i askelaget, noe som mest sannsynlig har resultert i den utstrakte bruken av navnet *Rugsvea* (Rygh 1900: 319).

### 5.4.2 Forleddsklasser til grunnordet

Materialet fra Hedmark kan man dele inn i disse gruppene:

Personnavn: *Josvea*, *Ola-Persvea*, *Gunnersvea*.

Hvordan plassen ligger i terrenget: *Nordsvea*, *Dalsvea*, *Botnsvea*, *Nersvea*.

Terrenget rundt plassen: *Steinsvea*, *Skjærsvea*,

Størrelse, form og farge: *Grønsvea*, *Svartsvea*, *Langsvea*.

Jordbruk, gårdsdrift og seterdrift: *Rugsvea*, *Hesjasvea*, *Høysvea*.

Skogbruk: *Sagsvea*.

Fauna: *Bøversvea*, *Hestsvea*.

Klima: *Kaldsvea*, *Solsvea*.

Forledd som viser til andre gårder eller bruk: *Ruskåssvea*, *Gobakksvea*, *Hjelsengsvea*.

Kultur og sosiale forhold: *Trettsvea*, *Jerikosvea*.

Vann og kilder: *Flågesvea*, *Elvesvea*.

Flora: *Skogsvea*.

Foretak og tjenester: *Gjestgjevarsvea*.

Bygninger og menneskeskapte konstruksjoner: *Kloppsvea*, *Kvernsvea*.

Yrke/person: *Klokkarsvea*, *Snekkersvea*, *Postkarsvea*.

Tidshenvisning: *Nysvea*.

Årsted: *Forårsvea*.

Usikre navn: *Hoppsvea*

## 5.5 Andre ekspansjonsnavn

Ettersom de fleste *sve*-navnene skriver seg fra en tid med ekspandering og nyrydning, står de sammen med en hel del stedsnavn som både viser til prosessen i rydningsaktiviteten, og sluttproduktet etterpå. Mange av disse viser spesifikt til bruk av ild, mens andre for eksempel kan vise til det å bryte opp stein eller felle trær, jfr. *-bråten/Bråten*. Det finnes også navn som fokuserer på sluttproduktet, jfr. *-hagen/Hagen*. I dette kapitlet vil jeg kort presentere noen typer stedsnavn som viser til nyrydningens ulike stadier.

### 5.5.1 Stedsnavn i Norge som viser til nyrydning ved hjelp av ild

Flere navneledd enn *sve* viser til det å svi eller brenne. *Sve*-navn viser i utgangspunktet til kulturelt betingede ildpåsettelse, altså svedjebruk. Fra nyere tid finner man først og fremst navn på østlandske småbruk som forteller om nyrydning ved hjelp av ild (Olsen 1939: 14). Rygh (1898) har listet opp navneledd som viser til svedjing: gno. *brandr*, *sviða*, *sviðingr*, *broti*, *fall*, *køss* og *váll*. I dag kan eksempler på disse navnene være *Brenna*, *Svea*, *Bråten*, *Risfallet*, *Smedkåsa* og *Våler*. Ifølge Rygh har alle disse samme betydning, selv om brenningen ikke er



framhevet i selve navnet (Rygh 1898: 45). Ingunn Holm tar for seg disse navnene i sin artikkel om svedjebruk. Hun mener disse navnene viser til ulike stadier i svedjebruket, alt etter hvor langt i prosessen man har kommet (Holm 2013: 162–177). På den måten utgjør disse navnene en kontekst hvor *sve*-navnene også hører under. Derfor blir det viktig å se på disse hver for seg, med vekt på den semantiske betydningen.

#### 5.5.1.1 Brenna/-brenna

Ifølge *Norske Gaardnavne* viser stedsnavnet *Brenna* f. til «Jord som er gjort skikket til Dyrkning ved Brænding». Grunnordet brukes både sammensatt og usammensatt, både som forledd og etterledd (Rygh 1898: 45).

Navneforsker Stefan Brink (2004), skriver i sin artikkel *-bränna* at appellativet sv. *bränna* eller no. *brenna*, kan forklares med «brännande» eller «bränd plats», men at *brenna*-navnenes semantiske betydning viser til ‘svedjande’ eller ‘svedjefall’. Brenningen har spesielt blitt gjort av mennesker som ville lage beiteland i utmark. Appellativet ser ut til å være brukt i hele Norden, og han viser også til flere fenomener enn det kulturhistoriske svedjelandet. I Järvsö, Häls, øst i Sverige har navnet blitt brukt om ‘en bar plass i skogen’. I Alfta, Häls, har det blitt brukt om ‘ryddet mark’. I Hjärtrum, Västra Götalands län, er ordet brukt om ‘brent område’, og vest i Sverige blir det brukt om «grund, dålig jord, där växtligheten brännes bort av solen». <sup>18</sup>*Brenna* har i disse områdene blitt brukt mye om avsvidd åkerland (Brink 2004).

I Norge forekommer *-brenna/Brenna* i mange nyere stedsnavn, datert etter 1500-tallet, selv om det finnes eksempler på eldre bruk av navnet, for eksempel *Brenne* i Holle, Telemark. Navnet har her blitt brukt på småbruk i store deler av Norge, utenom Vestlandet, Nordland og Troms. I Sverige er navnet svært vanlig i Norrland, men finnes i hele Sverige, da særlig i skogrike områder. Det virker dessuten som at navnene ikke er vanlige som gårds- og bruksnavn, men heller som natur- og egennavn:

Med tanke på "brännornas" belägenhet – på utmarkens morän, som inte var lämpad för uppodling – är det förståeligt att elementet är sällsynt i bebyggelsenamn, men desto vanligare i naturnamn och ägonamn på utmarkslokaler (Brink 2004).

#### 5.5.1.2 Bråte

*Bråte* blir i *Norsk stadnamnleksikon* (1997: 108) forklart slik: «Til norr. *broti* m. ‘dunge av nedhogne tre’ nyno. *brote* m ‘jordstykke rudd ved brotebrenning og etterpå tilsådd’». I *Nynorsk*

---

<sup>18</sup> Det er mulig at navneleddet *sve* også kan vise til et område svidd av sola, men det har det ikke vært mulig å påvise i denne undersøkelsen.

*etymologisk ordbok* står det at gno. *brjóta* er laget til *brote* m., «hop av nedhuggede trær», og «svedjeland, uordnet hop» (Torp 1919: 43).

Rygh beskriver *broti* m. som «(...) opbrudt Stykke Land, særlig om et sådant, hvor de borttagne Træer og Buske dynges sammen og så brændes for med Asket at gjøde Jorden». Noen av *bråte*-navnene skriver seg fra middelalderen, men de fleste er yngre. Rygh nevner at navnetypen fortsatt er produktiv rundt slutten av 1800-tallet (Rygh 1898: 45).

Ordet er særlig brukt i navnelaginger om småbruk og opphavlige husmannsplasser på Østlandet (Sandnes og Stemshaug 1997: 109).

Man finner eksempler på det som ble kalt *rugbråter* i et diplom fra 1490, der det norske riksrådet pålegger hver bonde å så ett mål rugbråte i året (Diplomatarium Norvegicum, bd. 2, 1852, nr. 963). Ingunn Holm nevner i sin artikkel om svedjebruk at ordene *svedje* og *bråte* har blitt brukt synonymt (Holm 2013: 162–177).

#### 5.5.1.3 Fall-navn

*Fall* n. har flere semantiske betydninger i stedsnavn. Ordet kan bety 1) ‘trær som har falt naturlig grunnet alder eller stormkast’, jfr. *Vefall*, *Trefall*, 2) ‘nedfelte trær i en skog gjort klare til brenning for askegjødning’, jfr. *Risfallet*, og 3) ‘fall som viser til helninger (fall) i terrenget’ (jfr. *Landfall*, *Leirfall*). I Torp (1919: 93) blir *fall* forklart som «nedfælding i en skog», og i noen tilfeller «underskog færdig til at fældes». *Fall* har sammenheng med verbet *å falle*. I *Våre arveord* blir verbet *å felle*, forklart med ‘å få til å falle’ (Bjorvand og Lindeman 2000: 199). Ettersom *å felle* blir brukt i sammenhengen med det å felle trær/skog, er denne forbindelsen mellom verbet og substantivet interessant. *Fall*-navn blir ifølge Holm (2013: 162–177) brukt mest på Østlandet.

#### 5.5.1.4 Vål-navn

Rygh (1898: 84) refererer til Ivar Aasen når han skal forklare grunnordet *vål*, jfr. gno. *váll* m. Ordet blir brukt om «Stammer og Rødder af brændte Træer, Stub paa en afbrændt Mark». I Solør, Kongsvinger og i deler av Østfold (de gamle Smålenene) blir ordet brukt som benevnelse for en dyng av greiner og mindre trestammer. Denne benevnelsen blir også brukt i svenske bygdemål, noe som ifølge Rygh underbygger teorien om at navnet blir brukt på samme måte som *broti* og *koss* (loc. cit.). Likevel er *vål*-navn eldre enn disse fordi de flere ganger har blitt brukt sammen med *vin*-navn som *Vælin* og *Volin*. Der uttalen har vært *-vøl*, *-vol* eller *-val*, har navnene i seinere tid blitt forvekslet med navn på *voll*, fra gno. *vøllr* (loc. cit.). Med tanke på distribusjonen vil det dermed ifølge Rygh, ha forsvunnet *vål*-navn på grunn av denne

forvekslingen. I Torp, under oppslagsformen *vaal* n., forklares ordet som «dyngte av grener og mindre stammer», mens *vaal* m. viser til «stammer og røtter av brændte trær» (1919 :850).

#### 5.5.1.5 Brand-navn

Gno. *brandr* m. brukes i mange stedsnavn, og har forskjellige betydninger som ikke alltid kan skilles fra hverandre. Stedsnavnet kan for eksempel vise til personnavn som *Brandulfr* eller *Brandi*, jfr. det sammensatte *Brandstad* eller *Brandrud*. Flere av stedsnavnene viser til «den ved Jordens Rydning anvendte Brænding» (Rygh, 1898: 45). Slike navn finnes spesielt i Oppland, jfr. *Brandval*, *Brandvål*, og *Brandvol*, der sisteleddet er *váll* (loc. cit.).<sup>19</sup>

#### 5.5.2 Stedsnavn som ikke viser til bruk av ild ved nyrydning

I kap. 5.5.1.2 ble det nevnt at *bråten*-navnene henger sammen med det å ‘bryte opp land’, jfr. Rygh «opbrudt Stykke Land (...)» (Rygh 1898: 45). Rygh fortsetter forklaringen slik: «(...) særlig om et sådant, hvor de borttagne Træer og Buske dynges sammen og så brændes for med Asket at gjøde Jorden». *Bråten*-navn viser med andre ord ikke bare til bruk av ild, og navneleddet kunne like gjerne fått plass i dette kapittelet. Det er ikke uten videre mulig å vite om navnene viser til rydningsaktivitet der det faktisk har blitt brukt ild. Likevel må en ta med i betraktningen at den vanligste måten å rydde land på var nettopp ved hjelp av ild på den tiden dette var vanlig. For eksempel vil *rud*-navn mest sannsynlig også være brukt om steder ryddet ved å svi og brenne utmark (Bækkelund, personlig intervju, 2018).

## 5.6 Realhistorie

Målet med dette kapittelet er sette *sve*-navnene i en realhistorisk kontekst. *Sve*-navnene og svedjebruket er nært forbundet, og derfor blir det nærliggende å undersøke svedjebrukets utbredelse både blant nordmenn og skogfinner. Hypotese 2 avkrefter at det finnes *sve*-navn på skogfinske svedjebruk. For å ha grunnlag til å si noe om denne hypotesen blir det viktig å se på likheter og forskjeller mellom det norske og det skogfinske svedjebruket. Like viktig er det å få et overblikk over de to kulturenes valg av naturområde til sine svedjebruk. Dette kan både si noe om hvor *sve*-navnene har blitt brukt, men også avdekke uregelmessigheter med tanke på distribusjonsmønsteret dersom det viser seg å være *sve*-navn i et skogfinsk område.

---

<sup>19</sup> Jfr. kap. 5.5.1.4.

### 5.6.1 Norsk- og skogfinsk svedjebrukskultur

Svedjebruket er trolig den eldste formen for jordbruk i arkeologisk sammenheng (Holm 2013: 162–177), og går ut på «(...) å felle, tørke og brenne skog for å så matvekster i askelaget etter brenningen» (Nesholen 1995: 143-150). I dag er svedjebruk fortsatt utbredt i tropene, da ved å felle og brenne skog og dyrke i askelaget helt til jorda er utarmet og man må bevege seg videre til et nytt område (Holm 2013: 162–177).

I Skandinavia, med utgangspunkt i det finske svedjebruket, antas skikken å ha røtter tilbake til steinalderen. I Norden har arkeologer funnet spor av at folk dyrket både rug, neper, bygg, poteter og havre i askelaget til svedjene fra historisk tid. Dette askelaget utgjorde et eget jordsmonn uten at en trengte å bearbeide jorda ved å blande inn humuslag eller mineraljord i den. Fra denne jorda kan en få alt fra én til flere avlinger, alt etter hva slags jordsmonn eller klima det er, og hva som blir dyrket (loc. cit.).

#### 5.6.1.1 Norsk svedjebrukstradisjon

Arkeologiske funn tyder på at svedjebruket har eksistert som primærnæring i Norge i eldre tid. Ingunn Holm, dr. art. i arkeologi, har for eksempel funnet store rydningsfelt etter slike store svedjebruk i Oppland, datert til jernalderen. Karbondatering viser imidlertid at disse feltene ble forlatt en gang på 1600-tallet (Holm 2013: 162–177). På denne tiden tok en ny svedjeskikk over.

I stedet for å utarme jorda for så å bevege seg videre ble det i stedet vanlig å rydde plasser med bruk av svedjing for å lage beiteland for dyr eller drive langsiktig åkerbruk (Fossen 1992: 35).

Teknikken gikk ut på å først se seg ut gode områder for svedjing. Typen skog dette ble gjort i, var ofte blandet skog med både løv- og bartrær. Ellers kunne prosessen foregå slik: Skogen ble hogd ned til det som ble kalt 'et fall'. Det største tømmeret ble kjørt bort, og det som var igjen av greiner, kvister og busker, ble spredd utover området som skulle brennes. Etter at det hele hadde tørket en god stund, tente man på fallet rundt sankthanstid. I askelaget som lå igjen, sådde man vekster som rug, beter og neper. Dette ga ofte god og rikelig avkastning. Det som ble kalt svedjerug, eller bråterug, kunne bli over to meter høy (Fossen 1992: 49). Det å så i svedjer ble gjort for å supplere bondens primæravlinger, men også for å forbedre en eng dersom det vokste opp for mange trær. Plasser ryddet med svedjing ble ofte brukt for å lage husmannsplasser på Hedmarken. Husmannsvesenet var spesielt stort rundt Mjøsa på grunn av mye dyrkbar og god jord. Derfor fantes det etter hvert mange husmannsplasser på slike åkerlapper (Bækkelund, personlig kommunikasjon, e-post, 18.04.2017).

Svedjing og bråtebrann var godt kjent og i allmenn bruk på 1600-tallet. Bleken-Nilssen skriver i Furnes bygdebok at det ofte var de beste områdene der det var gammel skog og godt jordsmonn, som ble brent på denne tiden. Her sådde de, ifølge Bleken-Nilssen, mest rug og torebygg, som nærmest kunne betegnes som 'luksuskorn', men også lin og neper. Skikken med å brenne ned slik gammel skog ble imidlertid forsøkt stoppet etter hvert. Skogen tok stor skade av svedjingen. Snart ble også verdien i skogen ble oppdaget og bøndene fikk ikke lenger brenne svedjer der de selv ville (Bleken-Nilssen, 1956: 131; Personlig kommunikasjon, e-post, Bækkelund, 01.05.2019). Svedjing skulle nå kun skje i utmarksområder der skogen ikke var spesielt stor eller god. En forordning som kom i 1740, forbød bøndene å velge seg ut områder til svedjing på egen hånd. Etter dette måtte de ha med seg lensmannen og et par lagrettsmenn for å godkjenne området som skulle bli avsvidd. Ulovlige svedjer ble det slått hardt ned på, og straffen var hard også for de minst bemidlede i samfunnet:

Alle Jægere, Gieter-Dreng, Fiskere, Huusmænd, Inderster, Dag-Arbeidere og andre, som til deres Nødvendigheder anlediges at udlægge Ild i Skovene, skal dermed saa forsigtigen omgaaes, at ingen Skade-Ild deraf opkommer; skeer det, skal de uden al Naade hensættes til Arbeide, enten i Fæstningen eller Tugthuuset, et eller fleere Aar, efter Sagens Beskaffenhed. (Schou 1795: 35 – 38)

Denne forordningen var imidlertid normativ, og noen fortsatte å brenne svedjer hvor de ville uten å be om tillatelse. Av det Bleken-Nilssen skriver, kan det se ut som om lensmannen i Vang hadde stort strev med å håndheve loven. Fra lensmannsgården kunne han observere i hvilken retning og fra hvilken gård det steg opp røyk, og ha en viss kontroll over gårdene i nærheten, men slik det kommer fram av bygdeboka, virker det som en umulig oppgave å skulle holde orden på alle små svedjelapper i sognet (Bleken-Nilssen, 1956: 131; Bækkelund, personlig kommunikasjon, e-post, 01.05.2019). Ifølge en lokal informant intervjuet av Bleken-Nilssen, opphørte svedjinga på slutten av 1800-tallet: «Såning ta rog ti bråtåsv er ta det æller fysste je kjæm hau. Det var utdødt omtrentlig da je bynte å ta del ti arbe'» (Even Lundby, f. 1856, referert i Bleken-Nilssen, 1956: 132). Bjørn Bækkelund antar at Lundby begynte å jobbe allerede som barn, og at bruken av rugsveer i Furnes fullstendig opphørte i 1860-årene, men det er vanskelig å si noe generelt om når svedjing ikke ble brukt lenger (Bækkelund, personlig kommunikasjon, e-post, 01.05.2019).

### 5.6.1.2 Skogfinsk svedjebbrukstradisjon

Tidlig på 1600-tallet vandret det finske kolonister fra Sverige inn i Norge, blant annet på den norske siden av Finnskogen. Her fantes det øde og enorme skogsarealer, som før skogdriftens tid sjelden ble brukt til annet enn jakt og fiske. For skogfinnene var flere av områdene med gammel granskog derimot svært gode områder for svedjedyrkning. Skogfinnene spesialiserte seg på det som ble kalt «huhuhta»; storsvedjing av gammel granskog. «Huhuhta» betyr ‘fallet’ og er det første steget i svedjeprosessen. Denne prosessen gikk ut på å felle skogen og la fallet tørke det ene året, for deretter å brenne fallet det neste. Deretter ville man så korn i askelaget. Kornet begynte å spire og ble til ei stor «gresstue». Denne overvintret, og på sommeren etterpå ville det skyte opp svære aks av svedjerug fra denne tua. Den over to meter lange rugen skjæres på høsten (Nesholen 1995: 143-150).

Teknikken ga stor avkastning, men var svært areal- og mannskapskrevende. For et svedjelag med personer fra ulike gårder, samt løsarbeidere i et arbeidsfellesskap, trengte man en avling på minst fire svedjer i året, noe som ville si at det var nødvendig med så mye som 10 – 15 ulike svedjer på de andre prosesstadiene, på samme tid. Fordi man sjelden kunne brenne en svedje flere ganger<sup>20</sup>, var det stadig nødvendig å finne nye områder til svedjing.

#### 5.6.1.2.1 Forskjellen på svedjetradisjonen hos nordmenn og skogfinner

Den skogfinske svedjebbrukstradisjonen skiller seg markant fra nordmennenes ved at de to kulturene hadde ulike formål for handlingen. For skogfinnene var dette selve primærnæringen, og fordi jorda etter hvert blir utarmet etter å ha blitt brent og sådd i, var de stadig nødt til å flytte til nye områder: «En kultur som baserer seg på svedjebbruk er innstilt på å flytte til nye, bedre skogområder når de beste ressursene i nærheten av der han bor tar slutt» (Nesholen 1995: 143-150). Dette gjorde at skogfinnene levde en halvnomadisk tilværelse, noe som kan være grunnen til at de etter hvert så muligheter i Norges skogrike områder (Johansen 2015: 33).

I en beskrivelse om Trysil prestegjeld på 1700-tallet sammenlikner prest og topografisk forfatter Axel Smith skogfinnenes og nordmennenes bruk av svedjing. Smith beskriver først hvor vanskelig det er for nordmennene å drive med noen som helst form for åkerbruk på andre steder enn i de lavereliggende dalområdene. Skogfinnene kunne derimot, ifølge Smith, dyrke ypperlig bråte-rug i høydene de fleste år: «Naar Braate-Rugen hos os de fleste Gange enten maa

---

<sup>20</sup> På steder med god bonitet kunne man samle og brenne stokker på det samme stedet enda en gang (Nesholen, 1995: 143-150).

afskjæres umoden, eller har faaet Skade af Nattekulde, saa bjerge Finnerne deres Rug fuldkommen vægtig og moden» (Smith, 1784: 32). Her er det viktig å huske på at Smith snakker utelukkende om Trysil; de klimatiske og jordbruksmessige forholdene ellers i fylket er sterkt kontrastfulle, jfr. kap. 5.8. Smiths beskrivelser fungerer her som et eksempel på forskjellen mellom skogfinske og norske svedjebruk på slutten av 1700-tallet, og som eksempel på klimatiske forhold øst i Hedmark.

Med tanke på *sve*-navnene er det mulig å tenke seg at det ikke finnes svært mange eksempler av navneleddet i bruk i Trysil ettersom nordmennenes bruk av svedjer ikke var så utbredt her. Dette blir videre diskutert og drøftet i kap. 6.3.

## 5.7 Bosetningshistorie

Dette kapittelet tar for seg nyrydningstida fra ca. 1520 til 1800-tallet, med fokus på Østlandet. Delkapitlene under er delt opp i periodene *Nyrydning i tiden før 1660*, og *Nyrydning i tiden etter 1660*,<sup>21</sup> og er basert på Dyrvik et al. (1979) sin bok *Norsk økonomisk historie 1500 – 1970. Band 1. 1500 – 1850*. Den første perioden sier noe om mulighetene for nyrydning i kjølvannet av kontraksjonstida. Den andre perioden fokuserer på nyrydning etter at kongen og flere selveiere solgte unna betydelig mye jord, som resulterte i andre leilendingsvilkår og eieforhold enn tidligere. Dette danner grunnlaget for å si noe om hvordan *sve*-navnene kan ha spredt seg som følge av de mange småbrukene som kom opp spesielt i den andre perioden der husmannsvesenet sto sterkt. Målet med kapittelet er å tegne et bilde av bo- og nyrydningsforholdene rundt småbrukene og husmannsplassene der *sve*-navnet var mest produktivt, slik at det er mulig å si noe om behovet for å rydde seg nye plasser.<sup>22</sup>

### 5.7.1 Nyrydning i tiden før 1660

Folk har til alle tider bosatt seg der det finnes muligheter for å livberge seg. Når det gjelder jordbruket, ligger de beste dyrkningsområdene gjerne lavt, i nærheten av vassdrag eller sjø, der det seinere ofte ble etablert et bygdesentrum. Etter ekspansjonstiden før svartedauden inntraff fulgte det en nedgang i folketallet og videre krisetid i lang tid framover. På denne tiden søkte folk sammen for å livberge seg på de største gårdene med best forutsetninger for jordbruk og husdyrhold. På denne måten oppsto ødegårdene<sup>23</sup> som lå i utmarka. Mange av disse gårdene

---

<sup>21</sup> På grunnlag av Dyrvik et al (1979) sin inndeling.

<sup>22</sup> Kapittelet legger et viktig grunnlag for å forstå hypotese 1.

<sup>23</sup> Mange sveer har nok blitt til ødegårder. *Sve*-navnene ble i middelalderen for det meste brukt om marginalgårder i utmarka (Sandnes 1971: 244). Disse gårdene sannsynligvis først (Dyrvik et al. 1979: 22), og med dem forsvant nok mange *sve*-navn.

var i utgangspunktet marginalgårder som hadde oppstått i befolkningstida før 1350. Etter dette ble jorda liggende brakk og overgrodd helt til Norges befolkning kom seg såpass på fote igjen at det ble trangt på storgårdene. Ifølge Dyrvik et al. (1979: 22), begynte gjenryddingen etter 1520. På denne tiden begynte det igjen å bli trangt på storgårdene, og folk måtte søke utover for selvberging. Fra 1500–1600-tallet skjer det en gjenrydding av ødegårdene. På 1620-tallet avsluttes denne prosessen og bruksinndelingen begynner (op. cit.: 23). Dyrnes et al., påpeker likevel at denne jorda ikke nødvendigvis ble gitt bort med rund hånd. I kontraksjonstiden kan det virke som om husdyrholdet var større enn jordbruksnæringen. Men fordi folkepresset økte, ble «1520-gårdene» ryddet, og det kan virke som driftsmåten gikk fra å være ekstensiv med bruk av beite- og slåtteland for husdyr i nærområdet, til en intensivering av jordbruket på de samme engene (op. cit.: 24).

Verken i høymiddelalderen eller i nyrydningstida på 1600-tallet var flesteparten av jordbrukerne selveiere. Etter reformasjonen tok kongen over landet med leilendinger som før hadde gitt avkastning til de geistlige. Eventuell jord som var «herreløs» ble sett på som kongen sin, og de gamle eierne av eventuell annen jord, klarte for det meste å holde på den jorda de hadde hatt før nedgangstida. Derfor gikk mange av rydningsmennene på 1600-tallet rett inn i et leilendingskår etter en kort periode uten skattlegging, som takk for innsatsen (Dyrvik et al. 1979: 31). Senere ble de som hadde ryddet ødegårdene fritatt for skatt så lenge de levde, men de var fortsatt leilendinger og måtte betale leie for jorda (Sandmo, 2015).

Rundt 1660, begynte kongen også å selge krongods til storborgere og velstående embetsmenn. Samtidig begynner også andre selveiere å skille ut eiendom for å selge. Dette resulterer i en oppgang av selveiende bønder, spesielt i de nordlige og vestlige bygdene på Østlandet. At det var lavere forekomst av selveiende bønder i de østlige bygdene, tolker Dyrvik et al. som et uttrykk for kampen om skogen. Her kunne de selveiende bøndene enten hogge fritt selv, eller investere i sagbruksvirksomhet eller trelasthandel (op.cit.: 32).

### 5.7.2 Nyrydning i tiden etter 1660

Antallet selveiende bønder på Østlandet kulminerte altså i tiden etter 1660. Den utviklingen som skjer i jordbruksdriften og inndelingen av bruksenheter fra 1600-tallet og framover, er sammensatt og komplisert. Først og fremst er det snakk om en befolkningsvekst som tvang fram en intensivering av jordbruket, vekst i tilleggsnæringer, samtidig som antallet driftsenheter



økte.<sup>24</sup> Disse driftsenhetene kunne både være leid jord og selveid jord (Dyrvik et al., 1979: 134). I 1661 fantes den høyeste andelen selveiere på Østlandet og i Telemark, og i de 60 årene som fulgte, var veksten av selveiende bønder sterkest i de nordlige og vestlige bygdene på Østlandet (op. cit.: 32).

På Østlandet økte antall driftsenheter raskere enn i resten av landet fram mot 1800. Dette forklarer Dyrvik et. al. med at etableringen av nye driftsenheter på 1700-tallet gikk raskest i de områdene der det var sterkest befolkningsvekst (op. cit.: 135). Mortaliteten gradvis gikk ned, og spedbarnsdødeligheten ble halvert fra 1750–1815 (op. cit.: 127–128). Rundt 1815 steg folketallet kraftig, og i perioden fra 1815–1865 ble det nesten fordoblet (Myhre 2015a, nettside).<sup>25</sup>

Denne befolkningsveksten skjedde først og fremst i områder som allerede var sterkt utnyttet, og som hadde klare lover for eiendomsretten. Det var under disse gårdsenhetene som allerede var blitt delte, det måtte presses inn enda flere driftsenheter. Løsningen ble ofte å opprette husmannsplasser.

I 1723 ble det her i landet registrert 12.000 husmannsplasser som utgjorde 15 % av driftsenhetene i Norge, de fleste lokalisert i Østlandsområdet. I folketellingen fra 1875 hadde antallet økt betraktelig, til 36 % av alle driftsenhetene i Norge. Tross det høye antallet sto likevel ikke disse plassene for mer enn 12–14 % av jordbruksproduksjonen (Dyrvik et al. 1979: 136f).

Jorda ble framleid av gårdbrukeren til en annen. Denne leia ble gjort på privat grunnlag, og avtalene varierte derfor mye mellom gårdbruker og husmann før det kom tydelige lover om leieavtalene i 1750 og 1752. Det var både mulig å få leie på livstid, men også fra år til år. Likevel ga ikke disse lovene husmennene trygghet ettersom de på langt nær ble fulgt slik det var ment. Ikke før 1851 kom det strengere lover som ga husmennene bedre rettstrygghet.

Et karaktertrekk for den østlandske husmannen var at han samtidig som han måtte dyrke sin egen jord, også var pliktet til betydelig mengde arbeid for gårdbrukeren han leide hos. Man kan gå ut fra at de fleste husmenn hadde dårligere levevilkår enn gårdbrukerne (Dyrvik et al., 1979: 189-190). I 1851 ble det likevel noe lettere å drive egen jord, da husmennene fikk rett til én fridag i uka som de kunne benytte til å jobbe på sin egen mark (Myhre 2015b, nettside). Husmannsavtalen var imidlertid flyktig i mange tilfeller. Som Jan Eivind Myhre, professor i

---

<sup>24</sup> Med driftsenheter bruker jeg Dyrvik et al. (1979: 35) sin definisjon, «(...) den produksjonseining som den sjølvstendige jordbrukaren utnytter».

<sup>25</sup> Epidemiene ble stadig færre, og etter perioder med uår og dårlige avlinger, ga den stadig voksende handelen både internt i landet og med utlandet tilgang til bedre og mer variert mat (Myhre 2015a, nettside).

historie, skriver i sin artikkel *Levekår og dagligliv*, «Husmenn, tjenestefolk og andre arbeidere måtte ofte flytte på seg for å få arbeid, selv om mange husmenn kunne ha plassen i mange år. Det var «faredager» eller «flyttedager» 14. april og 14. oktober, da nye kontrakter kunne inngås» (Myhre 2015c, nettside).<sup>26</sup>

Husmannsvesenet nådde etter hvert en høyde i 1855. Tallet på husmenn i Norge var da 87 000, mens tallet på gårdbrukerne var 91 000 (Myhre 2015b, nettside). På Østlandet var husmannsvesenet imidlertid allerede fullt utviklet rundt 1800 (Dyrvik et al., 1979: 135). Etter dette blir det nedgang i husmannsvesenet; Myhre fører opp disse grunnene: Flere kunne kjøpe jorda de leide, den teknologiske utviklingen i landbruket førte til mindre brukt for arbeidskraft i jordbruket, forflytningen fra bygd til by skjøt fart, og utvandringen til Amerika lettet også folkepresset (Myhre 2015b, nettside).

### 5.7.3 Husmannsbosetninger i Hedmark

Helland (1902), gir et innblikk i husmennenes liv rundt århundreskiftet fra 1800- til 1900-tallet. I 1891 var det 11 132 mennesker som livnærte seg som husmenn i Hedmark.<sup>27</sup> Det fantes forskjellige avtaler mellom gårdbrukerne og husmennene. De fleste satt på kontrakter som måtte fornyes årlig, mens andre hadde kontrakt på livstid (Helland 1902: 655). I Kongsvinger og Odalen ble husmannsplassene bortfestet «inntil videre», mens husmenn som hadde eldre kontrakter ofte fikk bo på plassen resten av sitt liv. I Solør ble plassene bortfestet fem år om gangen, på livstid, eller på oppsigelse. I Sør-Østerdalen, var det vanskeligere. Helland (1902: 652) skriver at i Sør-Østerdalen «bortfæstes pladser til rydning nu omtrent ikke». Av dem som allerede fantes, ble mange forlatt eller kun bortfestet år for år.<sup>28</sup> I Nord-Østerdalen fantes det heller nesten ikke husmenn igjen.

Hvor stor avkastning jordbruket på husmannsplassene ga, varierte. På Hedmarken resulterte avlingen i alt fra 5–8 tønner korn, og fra 6–12 tønner poteter. I Kongsvinger, Solør og Odalen var avlingen fra 6–10 tønner korn og havre, og fra 10–15 tønner poteter. I Østerdalen er avlingen mindre, fra 3–5 tønner korn, og 3–5 tønner poteter. I Rendalen var avlingen enda mindre, fra 2–5 tønner korn, og fra 1–5 tønner poteter. Helland skriver at avlingen i de nordligste områdene var «saa godt som intet», og at husmennene ofte har det smått. Her må de hvert år kjøpe både

---

<sup>26</sup> Satt i sammenheng med *sve*-navnene, som var produktive i navnelaginger brukt om husmannsplasser, kan man ut fra dette forstå litt av de forholdene navneleddet har måttet tåle. Det kan være mengder av *sve*-navn som aldri har blitt registrerte på grunn av de ustabile husmannsavtalene som ble laget.

<sup>27</sup> Av disse var 263 kvinner som oppfylte tilsvarende stilling som husmenn (Helland 1902: 655).

<sup>28</sup> Her kan man argumentere for det samme som i fotnote 26. I Hedmark fantes det til tider svært løse avtaler mellom husmennene og gårdbrukerne. *Sve*-navnene i Hedmark har sannsynligvis blitt påvirket av dette.

korn og poteter. Likevel klarte nok de som hadde jord å dyrke seg bedre enn dagarbeiderfamilier uten jord (op.cit.: 656).

I tilfeller der det ble behov for å rydde nye plasser tok man, ifølge Helland, hensyn til skogen ved å ta i bruk gamle husmannsplasser etter hvert som de ble ledige, i stedet for å rydde seg nye plasser i jomfruelig skog (Helland 1902: 657).<sup>29</sup> Da Helland skrev dette eide husmennene som oftest huset på plassen sin. Det fantes også innarbeidede ordninger for de med fast arbeidsplikt. På Hedmarken kunne man leie hest til våronna for en lav sum. I Solør, Odalen og Østerdalen kunne man hente seg ved i skogen nesten uten betaling. På Hedmarken var det vanlig å stryke gjelden til husmenn dersom den ble for stor. Helland skriver at husmennenes forhold på hans tid ble ansett for å være noe bedre enn de hadde vært tidligere (Helland 1902: 657).

Antallet husmenn per bonde varierte sterkt i Hedmark. Et kart utarbeidet av Imsen og Winge (1999: 165f) viser antallet husmenn i Norge per bonde i 1865 (se vedlegg 8). Antallet husmenn på Hedmarken, inn i Elverum og et stykke nordover langs Glomma, er svært høyt. Imsen og Winge skriver ingenting om antall, kun at det finnes flere husmenn enn det finnes bønder. Øst mot Trysil endrer bildet seg. Her fantes det ca. 40–60 husmenn per 100 bønder i 1865. Sørøst i Solør, og nordover i fylket, dominerer de samme tallene (op.cit.: 165–167).<sup>30</sup>

## 5.8 Agrikulturelle forutsetninger i Hedmark

Fra ett av Norges beste matjordsområder med Mjøsas gunstige klima, til områder med skrinne jord og hardt innlandsklima, er Hedmark et fylke med store kontraster. Skappel (1914: 29) skriver om Hedmark at slike kontraster med så ulike betingelser for jordbruket, finner man kun i Hedmark. Området med mest jordbruksvirksomhet finnes på Hedmarken ved Mjøsa, mens områdene som er minst egnet for dyrkning vekselvis på grunn av klima og jordsmonn, varierer ellers i fylket. Norsk institutt for bioøkonomi har delt Norge inn i ulike landskapsregioner, basert på seks hovedkomponenter: landskapets hovedform, landskapets småformer, vann og vassdrag, vegetasjon, jordbruksmark, bebyggelse og tekniske anlegg (NIBIO 2019). Landskapsregionene i Hedmark går over i hverandre, og det er stor variasjon i de geologiske forutsetningene for å drive med jordbruk. Dette er viktig fordi de geologiske og klimatiske forholdene sier noe om hvor det er mulig å drive med jordbruk; svedjebruket handler om å så

---

<sup>29</sup> Dette kan være med å forklare distribusjonsmønsteret med *sve*-navn i Hedmark. Sveene ligger ikke spredt jevnt utover i 'jomfruelig skog', men ligger for det meste i nærheten av gamle gårder.

<sup>30</sup> Hvordan kartet over husmenn samsvarer med distribusjonsmønsteret av *sve*-navn vil bli diskutert i kap. 6.2.3.3.

vekster i askelaget og derfor vil *sve*-navnene sannsynligvis ligge i de områdene det har vært mulig å drive med jordbruk. Jeg vil bruke NIBIOs landskapsregioner når jeg skal beskrive landskapet og forutsetningene for å drive jordbruk i Hedmark.

#### 5.8.1 Nord i Hedmark

Området lengst nord i fylket preges av landskapsregion 15, *Lågfjellet i Sør-Norge*, og landskapsregion 14, *Fjellskogen i Sør-Norge*. Disse regionene karakteriseres av både storkuperte vidder og fjellskog og seterdrift. Området har lite fast bosetning (Puschmann 2005: 62–65). Fra de nordligste områdene i fylket strekker også landskapsregion 9, *Østerdalene*, seg sørover. Denne landskapstypen finnes i dalstrøkene sørover, og stopper ikke før et stykke sør for Elverum. Nord i fylket veksler jordsmonnet i regionen sterkt, fra harde, næringsfattige bergarter, til myke og lettforvittra kalkrike skiferbergarter, der den sistnevnte gir svært godt jordsmonn (Puschmann 2005: 43)<sup>31</sup>.

Sørover i fylket blir jordsmonnet dårligere, men langs elvene er det noe bedre jordsmonn på grunn av avleiringer. Mot Engerdalen i øst kommer man over i landskapsregion 13, *Viddebygdene i Sør-Trøndelag og Hedmark*. Som i nord, har seterdriften vært svært viktig her (Puschmann 2005: 59). Jordbruket har likevel spilt en rolle, men da i dalbunnen der det har vært mulig å dyrke. Det er nesten ikke-eksisterende jordbruksmuligheter i Engerdal og rundt Femunden. Her har det i det hele tatt blitt drevet mye med jakt og fiske, men det har også vært vanlig med gressdyrking til slått- og kulturbeite (Puschmann 2005: 59 - 60).<sup>32</sup>

#### 5.8.2 Sentralt i Hedmark

Lenger sør fortsetter fjellskogen (landskapsregion 14), som legger seg som et belte over Hedmark, fra Engeren i øst til Koppang i vest. Sør-øst i denne landskapsregionen finner man også Trysilfjellet og Gråfjellet (Puschmann 2005: 65). I regionen finnes det dalstrøk med mulighet for dyrking, men de «(...) søndre og midtre regiondeler gir en fattig berggrunn og mange grusmoer homogene (sic) furuskoger. Her er et sterkt kontinentalt klima med lite nedbør, noe som gir en tørketålende og nøysom vegetasjon» (op. cit.: 43). Berggrunnen her består av næringssvake sparagmitter. Jordbruket har derfor blitt drevet mest ekstensivt her. Regionen har fra gammelt av vært et hovedområde for seterbruk der utnytting av beite- og fôrressurser har stått sentralt, spesielt for sauehold (op. cit.: 64f). To tårner av landskapsregion 9, *Østerdalene*, strekker seg sammen med Trysilelva fra Engeren i nord til Trysils sentrale område, Innbygda,

---

<sup>31</sup> Langs elvene og innsjøene nord i fylket, finnes det flere *sve*-navn.

<sup>32</sup> I Engerdalen ble det funnet kun ett *sve*-navn, og da i matrikkelen av 1950; *Nordsvea*, gn/bn 110/1. Det finnes ingen flere bruk under gn. 110.

og langs elva Ljøra i Ljørdalen helt øst i fylket. Her finnes det dyrbare områder langs de lavtliggende områdene i dalen, langs elva. I Ljørdalen er imidlertid mer enn halvparten av den dyrkbare jorda forlatt på grunn av mindre god jord. Landskapsregionen er preget av barskog, spesielt med furu, og skogbruket er derfor svært viktig. Regionen har en del nyere bureisningsbruk. Ellers er seterbruket viktig her, spesielt mot høyere opp mot fjellskogen (loc. cit.).

Sør for dette fjellskogbeltet tar landskapsregion 7, *Skogtraktene på Østlandet*, over. Denne skogen dekker store deler av fylket, fra Trysil i øst, mot Ringsaker i vest, fra Åmot i nord til Eidskog i sør (Puschmann 2005: 35). Trysils sørliggene områder, og hele Finnskogen, ligger i denne regionen, og karakteriseres av åpne myrstrekninger i høyreliggende strøk (kjølskog), og spredte enkeltgårder, både gamle finnebruk og nyere bureisningsbruk. Men det finnes også flere skogsgrender i disse områdene, samt større grender og bygdelag.<sup>33</sup> Jordbruksmarka ligger langs vann og vassdrag, eller i solvendte lier og hellinger, men utgjør kun en liten prosentdel av det totale arealet:

Gårdene er ofte små, relativt få og ligger enten spredt med enslig beliggenhet eller noen få samlet i mindre skogsgrender. Jordbruksmarka har ofte dårlig arrondering og ligger gjerne som et smålappet eng og åkerteppet mellom lave koller og fjellknauser. Dette gir et småskala landskap hvor jordbruksmark er godt avgrensa lysninger mot en ellers tett og omkransende barskog. I nyere tid er også myrer dyrket opp for å øke gårdenes jordareal ytterligere. Det finnes adskillig flere muligheter for å dyrke marka i disse områdene enn i mange av de nordlige strøkene, selv om boniteten veksler sterkt. (Puschmann 2004: 51f).

Området har også «overraskende lite beitemark» (loc. cit.).

Et helt annet bilde får man i de sentrale, vestlige områdene, på Hedmarken. Her ligger Mjøsa med sitt rike morenelandskap og ypperlige dyrkingsforhold. Denne regionen (landskapsregion 8, *Innsjø- og silurbygdene på Østlandet*) er blant Norges største og beste jordbruksregioner, og det drives jordbruk i stor skala (Puschmann 2005: 39). Kapellan Hieronymus Heyerdal skrev dette i 1811: «Hedmarken og Toten, Norges skjønneste og frugtbarste egn, en egn hvor agerdyrkingen er kilden til beboernes velstand» (referert i Tveite 1975: 4). Småbrukene i disse områdene finner man gjerne i regionens skog- og dalområder.<sup>34</sup>

---

<sup>33</sup> Ett av disse bygdelagene er Sørskogbygda i fokusområde 1, der det finnes mange *sve*-navn.

<sup>34</sup> Det er nettopp i regionens skog- og dalområder at man finner de fleste *sve*-navnene på Hedmarken. Dette gir mening med tanke på at *sve*-navnene helst har blitt brukt om småbruk.

Region 8 strekker seg helt inn til Løten, der region 7 (*Skogtraktene på Østlandet*) igjen tar over og beveger seg sørover mot Stange. Lenger øst, i Elverum langs Glomma, tar landskapsregion 9 (*Østerdalene*) over igjen. Her er jorda stort sett mager (Puschmann 2005: 43). På vei østover ut av Elverum, møter man igjen landskapsregion 7, mot Nord- og Sørskogbygda. Denne regionen strekker seg helt til svenskegrensa i øst og preger ellers resten av søndre Hedmark.

### 5.8.3 Sør i Hedmark

Langs Glomma fra Elverum, ned mot Jømna og helt til kommunegrensa mellom Våler og Åsnes, fortsetter landskapsregion 9 (*Østerdalene*). I Våler ligger landskapsregion 10 (*Nedre dalbygder på Østlandet*) på Glommas østside, rett ved siden av region 9. Deretter fortsetter region 10 ned på Glommas øst- og vestsida, i en tarm helt ned mot Kongsvinger.

Region 10 er av en helt annen karakter enn både 7 og 9. Landskapstypen likner på den gudbrandsdalske, og har mange flere aktive gårder og større jordareal enn områdene rundt. Her er det likevel viktig å påpeke at Puschmann sine rapporter beskriver landskapsområdene med utgangspunkt i de driftsmulighetene som finnes i jordbruket i dag. Områdene langs Glomma består av steinfattig sand- og grusjord, og er dermed lett dyrkbar på grunn av lite stein, men den krever svært mye gjødsel for å kompensere for den mineralfattige jorda, og kunstig vanning for å kompensere for tørkesvakt jordsmonn. I dag er blant annet potetproduksjonen svært utbredt her ettersom potetene høstes maskinelt, og man ikke trenger å fjerne stein for å høste dem. I dag har man tilgang til både store mengder kunstgjødsel og til å vanne kunstig, noe som ikke har vært tilfellet i den tiden da *sve*-navnene var mest produktive (Bækkelund, personlig kommunikasjon, e-post, 29.04.2019). Landskapsregion 10 dekker lite av Hedmark. Det er først og fremst den skogkarakteristiske region 7 som dekker det meste av de sørlige områdene i fylket. Landskapsregion 3, *Leirjordsbygdene på Østlandet*, kommer som et innslag i Sør- og Nord-Odal, og har gode jordbruksområder (Puschmann 2005: 19f; Puschmann 2005: 46f).

### 5.8.4 Beskrivelse av klimaet i Hedmark

#### 5.8.4.1 Nåtidig beskrivelse av klimaet i Hedmark

Selv om det finnes områder med godt jordsmonn i fylket, i dalbunnene ved elvene, eller flekkevis på Finnskogen, kan klimaet ødelegge kornveksten. På vinteren er det ofte lavest temperatur i dalbunnen, og stigende temperatur med økende høyde. Men i indre dalstrøk kan det komme frostnetter til og med på sommeren (Norsk klimaservicesenter 2017: 34). I tillegg har nedbøren sitt å si for jordbruket i dalsidene. I le av høyfjellet kommer det som regel mindre

nedbør enn ellers i fylket. Norsk klimaservicesenter har regnet ut gjennomsnittsnedbør og gjennomsnittstemperaturer i Hedmark fra perioden 1971 - 2000, og presenterer disse tallene:<sup>35</sup>

- Hamar 4,3 °C / 575 mm
- Kongsvinger 4,3 °C / 665 mm
- Elverum 3,1 °C / 670 mm
- Trysil-Innbygda 2,5 °C / 795 mm
- Drevsjø 0,6 °C / 575 mm
- Tynset 0,4 °C / 400 mm

Tallene viser store forskjeller innen klimatiske forhold, og disse forutsetningene gjør det vanskelig å drive jordbruk, spesielt der innlandskulden er som verst.

#### 5.8.4.2 Historisk beskrivelse av klimaet i Hedmark

Geolog Amund Helland, ga i 1902 et overblikk over de klimaet i Hedmark. I hans verk *Norges land og folk. Topografisk-statistisk beskrivelse over Hedmarkens amt* tar han for seg middeltemperaturene i fylket fra 1841–1890. Tynset hadde for eksempel en middeltemperatur på 0 °C når Elverum hadde 2, 3 °C. Middeltemperaturen i juli var høyest i Eidskog, Elverum og Hamar, med 15 °C. På Rena var middeltemperaturen 14, 3 °C, og i Tynset var den 12, 6 °C (Helland, 1903: 82). Kulden var noe av det mest ødeleggende for kornavlingene i fylket, og selv på Hedmarken kunne det komme frostnetter om sommeren (Helland 1902: 80).

Om klimaet i Trysil på 1700-tallet skriver Axel Smith dette: «Ingen Tid om Sommeren kan Fjeldfolket være betrygget for Anfaldet af en skadelig Frost. Natten efter en stærkt blæsende Nordenvind gjør ofte i Julii Maandes Landmandens Haab til intet, og nær ødelægger de deiligste Agre. (Smith 1784: 30). Det var med andre ord ikke alle områder det lønte seg å drive med jordbruk til tross for et jordsmonn man kunne dyrke i, noe som i andre rekke kan ha påvirket hvor *sve*-navnene har blitt brukt.

## 6 Analyse og drøfting

Bakgrunnen for problemstillingen og de to hypotesene i denne avhandlingen, hviler på at det distribusjonsmønsteret jeg fant for *sve*-navn i 2017, ble ytterligere forsterket av de funnene det

---

<sup>35</sup> Ettersom gjennomsnittstallene er beregnet i perioden 1971–2000, må klimaforandringer som har skjedd siden 1600-tallet, også tas med i betraktningen. Tallene er ment til å vise en tendens i hvordan klimaet kan oppføre seg i Hedmark, og hvordan det kan påvirke jordbruket og bosettingskulturen.

var mulig å oppdrive i dette prosjektet. De nye navnene som ble funnet avvek ikke fra det opprinnelige mønsteret, men dukket enten opp under en gård der jeg allerede hadde funnet *sve*-navn i 2017, eller i nærheten av mer frekvente områder med navneleddet. Navnetilfanget bekrefter på denne måten det mønsteret som allerede forelå da denne avhandlingen ble påbegynt.

Analysekapittelet er delt i tre. I den første delen, kap. 6.1, blir det fokusert mest på å lage en kontekstuell ramme rundt hypotese 1 og -2 ved å for eksempel diskutere jordbrukets posisjon i fylket generelt, samt diskutere utvalgte funn uavhengig av hypotesene. I den andre delen, kap. 6.2, blir funnene fra fokusområde 1, Elverum, Våler og Åsnes, beskrevet og deretter drøftet under hypotese 1, som handler om om *sve*-navnets tilknytning til jordbruket. I den tredje delen, kap. 6.3, vil funnene fra fokusområde 2, Trysil og Finnskogen, bli beskrevet og deretter drøftet både ut fra hypotese 1 og hypotese 2, der den sistnevnte hypotesen hevder at det ikke finnes *sve*-navn på skogfinske bosetninger.

## 6.1 Del 1: Beskrivelse og diskusjon rundt noen utvalgte funn

### 6.1.1 Kun gårds- og bruksnavn?

I arbeidet med å samle inn *sve*-navn er det først og fremst funn innen gårds- og bruksnavn som har kommet fram. Dette var overraskende, spesielt i det høyfrekvente området Sørskogbygda og Nordskogbygda, der man kunne tenkt at det fantes eng- og teignavn med endingen *sve* på grunn av den store forekomsten av navneleddet i gårds- og bruksnavn. Derimot finnes *sve* som navneledd på eiendommer der det ikke har vært åpenbar bosetning. *Ådalsvea* i Løten er et slikt eksempel. Eiendommen er beskrevet som et jordstykke holdt tilbake i salg av en eiendom (Morthoff, 1955: 421). I matrikkelen av 1903 er flere av *sve*-navnene skrevet slik: *Slaattsve i Flotsberget*<sup>36</sup>, *2 sveer i Agaasen*<sup>37</sup>, *Sve i Agaasen*<sup>38</sup> og *Sve i Borgaasen*.<sup>39</sup> Disse navnesammensetningene kan indikere en nærhet til sin realhistoriske bakgrunn. Navn på disse eiendommene vitner om at svedjing er brukt som kultiveringsmetode innen dette området. Når navnet blir skrevet på denne måten ser det mer ut som det blir vist til et område ryddet med svedjing, og at dette området ligger i Borgåsen, enn at det har med en bosetning å gjøre.

---

<sup>36</sup> Gn/bn, 63/21

<sup>37</sup> Gn/bn, 84/6

<sup>38</sup> Gn/bn, 84/8

<sup>39</sup> Gn/bn, 71/24



Slik det kom fram i kap. 5.1, finnes også navneleddet *sve* i seternavn. *Årsrudsvea*<sup>40</sup> i Løten er for eksempel seter til gården *Kjels-Rustad*<sup>41</sup>. *Sætersvea*<sup>42</sup> i Elverum viser også til setervirksomhet. *Nersvea*<sup>43</sup> i Sørskogygda, skal også ha vært seter til gården *Sætre Vestre*, ifølge lokale informanter. Antakelig finnes det også flere *sve*-navn innenfor både gårder og bruk. Et eksempel er *Postkarsvea* i Elverum, som ligger på bruket *Bjørnstad*<sup>44</sup>. Sveene har med andre ord ulik funksjon. Det som likevel kommer tydelig fram av materialet, er at de fleste *sve*-navn knytter seg til småbruk, enten som opprinnelig husmannsplass, eller et selveid bruk.

#### 6.1.1.1 *Sve*-navn i bruk om mindre plasser

Bosetninger med *sve*-navn er sjeldent storgårder, og må ofte regnes som småbruk etter matrikkelskylden. Bruksnumrene i seg selv kan også vise en tendens når det gjelder alder og størrelse. Bjørn Bækkelund peker på sammenhengen mellom bruksnummeret og tiden bruket ble skilt ut: «Matriklene speiler grovt sett en slags relativ kronologi for ryddingsrekkefølge innenfor hvert enkelt gardsnummer. (...) [O]fte er det slik at nummeret i rekka angir hvor seint de [brukene] har kommet til. Det er ikke alltid så, men det er en tendens her» (Personlig intervju, 2018). Sveene har ofte høye bruksnummer. Dersom man setter dette i kontekst med plassmangelen i nyere tid, er det mulig å gå ut fra at disse seint utskilte brukene ofte ikke hadde de beste dyrkingsforholdene med tanke på at den jorda som lettest lot seg dyrke, ofte var lagt beslag på.

En annen indikasjon er matrikkelskylden. Selv sveer som er selvstendige gårder, eller selveide bruk med bruksnummer fra 2 og oppover, hadde lav matrikkelskyld i 1903, noe som viser at bruket er lite, for denne skylda ble gitt ut fra det eiendommen kunne produsere (Skirbekk, 1979: 426). Når det gjelder *sve*-navn som har gårdsstatus, de gårdene med bruksnummer 1, er som regel disse eiendommene også små. Både *Josvea*<sup>45</sup> og *Kolsvea*<sup>46</sup> i Sørskogbygda og Hernes er registrert som egne gårdsenheter. Begge gårdene har imidlertid kun ett bruk under seg i 1903, i en tid da gårdsinndelinga fortsatt var stor og brukene var mange under de største gårdene. Skylden på begge gårdene er under 1 mark, noe som også viser til små forhold. Distribusjonsmønsteret er en annen faktor. Slik det kom fram av kap. 5.1, knytter *sve*-navn seg

---

<sup>40</sup> Gn/bn, 90/1

<sup>41</sup> Gn/bn, 208/1

<sup>42</sup> Gn/bn, 158/28. Eiendommen finnes ikke som seter. Her ligger det fritidseiendommer i dag.

<sup>43</sup> Gn/bn, 153/26

<sup>44</sup> Gn/bn, 100/45. Det er usikkert om *Postkarsvea* har vært det opprinnelige navnet på bruket. I dag brukes kun *Bjørnstad* om eiendommen, men *Postkarsvea* ligger på selve eiendommen oppført som en 'gammel boplass' på *Kartverket* sine nettsider, <https://seeiendom.kartverket.no/eiendom/0427/100/45/0/0>.

<sup>45</sup> Gn/bn, 171/1

<sup>46</sup> Gn/bn, 177/1

ofte til småbruk som har et klart avhengighetsforhold til en modergård (jfr. Sandnes, 1971: 47). Selv om Sandnes her skriver om middelalderrydninger, viser det innsamlede materialet som for det meste er fra nyere tid, den samme tendensen. Sveene som er funnet og satt på kartet, ligger ofte i utmarka til et eldre gårdsbruk.

### 6.1.2 Grunnordet *sve* brukt i opprinnelige gårds- og bruksnavn

I tillegg til at det mest sannsynlig har eksistert mange flere kulturnavn med navneleddet *sve*, uavhengig av matrikuleringen, har det også sannsynligvis eksistert mange flere gårds- og bruksnavn med dette navneleddet enn det som kommer fram i dette materialet. Årsaken til at det ikke har vært mulig å finne flere gårds- og bruksnavn med navneleddet *sve* kan være mange. For det første er *sve* et navneledd som viser til en rydningsprosess. *Sve* kan ha blitt brukt som et opprinnelig navneledd som seinere ble erstattet med et annet. Bjørn Bækkelund ved Norsk skogmuseum har en teori om ordet *sve* i navnelaginger om nyrydda bruk. Rydningsprosessen skjedde med ild, og ettersom bruken av ild ville være synlig en periode, kunne det være at bruket fikk navn etter det brente områdets utseende. Når dette karaktertrekket forsvant kan det ha resultert i at bruket fikk et annet navn (Personlig intervju, 2018).

Man finner flere eksempler på *sve* som opprinnelig navneledd i Trysil. I Tørberget fikk *Flisebergsvea*, eller *Flisebergstugua*<sup>47</sup>, navn etter Ole Olsen Flisberget, som var den første som bygde der. Seinere gikk plassen over til å hete *Kirkeby*, etter Mikkel Kirkeby, som tok over bruket på slutten av 1800-tallet (Lillevold, 1950: 218). Husmannsplassen *Granli*<sup>48</sup> i Tørberget, het også opprinnelig noe annet. I begynnelsen het først plassen *Svea*, eller *Gunders* etter den første brukeren som bosatte seg der i 1876 (Lillevold, 1950: 218). Det finnes også eksempler på det motsatte. Bruket *Nyvold* i Løten, bygslet og bygget i 1899, ble seinere hetende *Slåttsvea* (Morthoff, 1955: 407).

### 6.1.3 *Sve*-navnets tilknytning til jordbruket

Hypotese 1 handler om i hvilken grad navneleddet *sve* knytter seg til jordbruket. De fleste er enige om at navneleddet viser til å bruke ild for å kultivere et område, jfr. Sandnes og Stemshaugs forklaring, «stad rydda ved å svi av skogen» (1997: 439), og Ryghs forklaring, «svedet Sted, Sted der er ryddet ved Brænding» (Rygh 1898: 80). Om *sve*-navnene jeg har funnet fra fokusområdene i Hedmark er tilknyttet plasser med mulighet for å dyrke i jorda, er det til en viss grad mulig å si noe om.

---

<sup>47</sup> Gn/bn 72/9

<sup>48</sup> Gn/bn 63/11

For det første omfatter materialet jeg har samlet inn, gårds- og bruksnavn, som i utgangspunktet viser til kultivering og utnytting av et jordareal. Sandnes og Stemshaug omfatter også *sve*-navnene mange plassnavn i Oppland og Hedmark (Sandnes og Stemshaug 1997: 439). Det bekrefter også funnene i denne avhandlingen. Det finnes for eksempel flest sammensatte *sve*-navn i best. form ent., med forledd som viser til person eller yrke, noe som spesielt er et typisk trekk i plassnavn (Sandnes 1997: 36).

En sikrere sammenheng mellom jordbruket og *sve*-navn kom tydelig fram i arbeidet med distribusjonsmønsteret. Etter å ha funnet flere *sve*-navn i fokusområdene, ble mønsteret som dukket opp i 2017 nok en gang bekreftet. Med landskapsbeskrivelsene og de klimatiske forholdene som blir beskrevet i kapittel 5.8, *Agrikulturelle forutsetninger i Hedmark*, er det mulig å se en sammenheng mellom *sve*-navn og områdene med best forutsetninger for dyrking.

Sandnes (1971) gjør en interessant observasjon av nyekspansjonsnavnenes agrare tilknytning i høymiddelalderen. For det første mener han at navneledd som *gno*, *-brenna*, *-svið*, *-sviðningr*, *-reit*, *-akr*, *-ekra* og *gerði* knytter seg til marginalgårder. Tross vanskelige dyrkingsforhold, mener han at disse navneleddene helt tydelig er av agrar karakter, både ut fra beliggenhet og navn. Deretter går han så langt som å si at slike navn godtgjør tilknytning til jordbruk, og at navnenes geografiske plassering knytter seg til dette: «Det er grunnlag for å påstå at grensene for busetningsområdet generelt bestemmes av mulighetene for å dyrke korn» (Sandnes, 1997: 46).<sup>49</sup> Sandnes sine undersøkelser gjelder middelaldernavn, og forholdene kan ha endret seg fra denne tiden til 1600-tallets nyrydningstid. Likevel er dette verdt å nevne i denne sammenheng ettersom *sve*-navn har dukket opp i begge disse periodene preget av ekspansjon, som navn på marginalrydninger. En kan nok derfor gå ut fra at flesteparten av *sve*-navnene i Hedmark som er registrerte i materialet i denne avhandlingen, knytter seg til en eller annen form for jordbruk, enten det er åker-, eng-, eller grønnsaksproduksjon.

#### 6.1.3.1 Jordbruk og *sve*-navn på Hedmarken

Rundt Mjøsa er *sve*-navnene så tallrike at disse navneleddene ellers i fylket ikke kan forstås uten å settes i sammenheng med dette området.

Bjørn Bækkelund ved Norsk skogmuseum peker på at det er en åpenbar forbindelse mellom de eldre gårdene på Hedmarken og *sve*-navnene. Her er ofte navneleddet brukt om småbruk i utkanten av storgårdene (Personlig intervju, 2018). Et søk i folketellingen fra 1801 gir en

---

<sup>49</sup> Under forutsetning av at klimaet likner det som kom i nyere tid, og videre at korgrensen fulgte de grensene man seinere brukte (Sandnes, 1971: 46).

indikasjon om *sve*-navnets posisjon i gårds- og bruksnavn i dette området. I 1801 finnes det hele 496 *sve*-navn i denne navnekategorien i Hedmark, der de fleste er å finne på Hedmarken. Hva slags yrke beboerne har, varierer. Det er slett ikke alle sveene som er husmannsplasser. En god del av sveene har til og med husmannsplasser under seg i 1801. At det fantes mange husmannsplasser i området, er det likevel ingen tvil om:

De mindre gårdene ligger ofte i utkanten av mer vidstrakte jordbruksområder. Dette innebærer at ca. 8 300 gårder (44 % av regionens gårder) er småbruk, dvs. at driftsenhetene er under 100 dekar. I denne regionen var ellers husmannsvesenet mest utbredt, og mange av regionens minste gårder har et opphav som husmannsplasser under en av de større gårdene. (Puschmann 2004: 48) [file:///C:/Users/mesmi\\_000/Downloads/Puschmann-Rapport-2004-17%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/mesmi_000/Downloads/Puschmann-Rapport-2004-17%20(1).pdf).

På Hedmarken kan det imidlertid virke som om arbeidsfolkene under de store gårdene hadde relativt gode kår på begynnelsen av 1900-tallet: «Paa Hedmarken bliver det bedre med beboelsesleiligheder ogsaa for arbejdsklassen. Arbejderne opfører tildels egne huse, og de gamle, usle husmandsstuer giver plads for ganske pene, hensigtsmæssige bygninger. Mangelen paa arbejdsfolk og disses større fordringer har frembragt denne forandring» (Helland, 1902: 318). Ivar Aasen gjorde seg noen betraktninger om forskjellene mellom gårdbrukere og husmenn på Hedmarken på en av sine reiser fra 1842 – 1847. Mens han beskriver gårdbrukeren som en liten baron eller lord med en gård så prektig som et slott, beskriver han husmenneskenes stilling som mindre god ettersom «(...) det er de som skal dyrke Bondens Gaard og være hans Tjenere, de have nok derfor saa meget Arbejde paa Hovedgaarden, at de ikke komme til å gjøre stort af sine Pladse». Videre viser Aasen til at husmannsklassen er svært tallrik på Hedmarken. Aasen tenker seg dette har å gjøre med at gårdbrukerne ville ha så mange arbeidsfolk i nærheten for å ha en fast arbeidsstokk (Aasen, 1917: 108).

At *sve*-navnet knytter seg til de mindre boenhetene beskrevet over, viser seg i matrikkelen. Det er svært få matrikkelgårder som har *sve*-navn. Derimot finner man navneleddet i en rekke bruksnavn. Ifølge Bjørn Bækkelund, kom mange av sveene til fordi man fikk en liten teig der man kunne drive jordbruk. Og dette var i områder der det har blitt drevet jordbruk i flere tusen år (Personlig intervju, 2018). Om hypotese 1, som hevder at *sve*-navn er av størst omfang i de områdene med intensivt jordbruk, skulle passe ett sted i Hedmark, er det om områdene rundt Mjøsa, med sine store jordbruksområder Navneleddet *sve* har med andre ord vært svært produktivt i et område med en sterk jordbrukskultur. Satt i sammenheng med distribusjonsmønsteret ellers i fylket, er det mye som tyder på at navneleddet først og fremst har vært mest produktivt i jordbruksbygdene.

#### 6.1.4 Fraværet av frittstående sve-navn

Produksjon av fôr til husdyrene omfatter en stor del av jordbruket. I søket etter *sve*-navn i fokusområde 1, lenger øst for Hedmarken, kom det ikke fram et eneste frittstående *sve*-navn på teiger, åser eller enger. Slik det kommer fram av kap. 5.2.3.4, om navneleddets semantiske betydning, kan *sve* like fullt brukes om plasser der det har vært skogbrann, om plasser med skrinn jord på innmark, og om plasser der en har svidd kratt og lyng for å få beitemark, slik det ble beskrevet i kap. 5.6.1.1, *Norsk svedjebrukstradisjon*. I kap. 5.8, ble kom det fram hvor viktig seterdriften var for de østlige høydestrøkene i fylket, og blant annet at sauehold var svært vanlig (Puschmann 2015: 64f). Med utgangspunkt i dette er det derfor merkelig at ikke kom fram noen *sve*-navn på det som for eksempel har vært beiteenger fra gammelt av.<sup>50</sup> Det er dermed ikke sagt at de ikke eksisterer, eller har eksistert en gang i tiden. Det kan for eksempel tenkes at det hadde kommet fram flere navn på *sve* i intervju med flere informanter, kanskje spesielt bøndene som har bedre kjennskap til navnene innenfor sin egen eiendom enn andre har.

At *sve*-navn først og fremst ser ut til å omfatte gårds- og bruksnavn, og ikke eng-, teig- eller åsnavn, kan tolkes som et funn i seg selv. Peter Hallaråker advarer imidlertid mot å bruke det innsamlede navnemateriale som statistisk grunnlag for et område: «Dersom vi hadde fått fatt i alle eksisterende navn i eit område, kunne vi ha brukt talmaterialet som grunnlag for statistiske utrekningar. (...) Den største feilkjelda ved å bruke materialet statistisk er at det faktisk kan vere tilfeldig og situasjonsbestemt kor mange namn som er innsamla i eit bestemt område» (Hallaråker, 1997:153). Fraværet av *sve*-navn i andre navnegrupper enn i gårds- og bruksnavn, kan derfor ikke brukes som et statistisk grunnlag for å si noe om navnepraksisen slik den faktisk har vært.

Fraværet av *sve*-navn i andre navnegrupper enn matrikulerte gårds- og bruksnavn, kan settes inn i en kontekst med navneleddets semantiske bakgrunn. Den vanligste forklaringen bak *sve*-navn er «stad rydda ved å svi av skogen» (Sandnes og Stemshaug, 1997: 439), og Ryghs: «svedet Sted, Sted der er ryddet ved Brænding» (Rygh, 1898: 80). I *Norsk ordbok* (bd. 11, spalte 216), som ordner sine forklaringer hierarkisk etter mest- og minst brukt, står «kraftig ild» først, sammen med «brenning av vegetasjon for å få åkerland» (loc. cit.). Om *sve*-navn blir mest brukt om åkerland i Hedmark, er det ikke så merkelig at de fleste *sve*-navnene her knytter seg til åkerbruket på den matrikulerte gården eller bruket.

---

<sup>50</sup> Det er godt mulig noen av *sve*-navnene har oppstått som engnavn. I dette materialet vises de imidlertid kun som gårds- og bruksnavn.

Det kan tenkes at det har eksistert mange *sve*-navn på for eksempel teiger og enger som har vært brukt som beiteland for dyr. Når lokale informanter ikke kan oppdrive disse, kan det muligens indikere at de plassene som ble ryddet med svedjing, i utgangspunktet var små gressflekker som lå her og der i terrenget. Når Axel Smith skal beskrive hvor mye av landskapet i Trysil som består av engslått, gir han dette bildet: «Hvor meget Engslaattene indbefatte, blev nok en Umulighed at udregne, da disse tildeels ere meget ubestemte, tildeels og vidt og bredt udstrakte ved Elve og Bække, paa Myre og i Skovene» (Smith, 1784: 6).<sup>51</sup> Hvis man ser dette i kontekst med utflyttingen fra bygdene som skjedde den siste halvdel av 1800-tallet, forsvant presset på jordressursene noe, og navnene på de ulike engslåttene ville kanskje ikke bli brukt i samme utstrekning som før. Navn på engslåtter og beiteområder kan derfor ha vært sårbare og lett gått ut av bruk på denne tiden. Hvis denne teorien stemmer er det ikke merkelig om de lokale informantene i dag ikke vet om disse *sve*-navnene. Bjørn Bækkelund ved Norsk skogmuseum anser *sve*-navnene som ikke knytter seg til en matrikulert enhet, som truet:

Jeg mener altså at *sve*-navna primært refererer til den initierende dyrkingsmetoden, og jeg vet fra min fars registreringer av lokalnavn i det som en gang var oppvekstmiljøet mitt at en del av *sve*-navna refererte til eksisterende små bruk, en del til gjengrodde plasser, men at det også fantes *sve*-navn som ble brukt til å betegne havnestrekninger eller skogteiger der det sannsynligvis aldri hadde vært bosetting, men helt sikkert arealer som hadde vært ryddet med ild som hjelpemiddel. Jeg betrakter særlig de *sve*-navna som knytter seg til arealer som aldri ble særskilte bruksenheter eller eiendommer som en truet navnekategori, fordi den differensierte bruken av de arealene som aldri har vært fylldyrket har opphørt. Dermed har også bruken av navn fra slike områder opphørt. De traderes ikke lenger til neste generasjon. Dette er ei utvikling som startet med nedtrappinga av husdyrbruket i lavlandsbygdene i 1950- og 60-åra (...). (Bækkelund, personlig kommunikasjon, e-post, 29.04.2019)

På grunnlag av dette er det forståelig at det ikke var mulig å oppdrive flere navn utenom matrikkelen og folketellingene, som viser til eng-, ås- og teignavn.

---

<sup>51</sup> At navneleddet *sve* har blitt brukt på engslåtter kan man lese ut av materialet i denne avhandlingen. *Slåttsvea* var en svært produktiv sammensetning.

## 6.2 Del 2. Fokusområde 1: Elverum, Våler og Åsnes

I denne delen vil jeg svare på forskningsspørsmål 1: Hva kan forklare *sve*-grensa mellom Elverum og Våler? For å gjøre dette vil jeg presentere funn, diskutere og drøfte dem både for seg selv, og i lys av hypotese 1.

Hypotese 1 handler om at visse forutsetninger må ligge til rette for at *sve*-navnet skal spre seg og brukes: Antallet *sve*-navn vil øke med muligheten for å drive jordbruk, men minske i det jordbruksmulighetene avtar.

Etter å ha funnet flere *sve*-navn i fokusområde 1, ble mønsteret som dukket opp i 2017 bekreftet. Der Rygh har registrert *sve*-navn, har det i arbeidet med å finne flere steder med grunnordet *sve* kommet til enda flere sveer i nærheten av de som allerede er funnet, ofte under én og samme gård, slik som i Sørskogbygda under *Vestre* og *Østre Sætre*. Flere av *sve*-navnene har sannsynligvis eksistert allerede da Rygh samlet inn navn til *Norske Gaardnavne*. Men fordi han først og fremst beskjeftiget seg med matrikulerte gårder og bruk, ville ikke umatrikulerte husmannsplasser kommet med i denne innsamlingen. Når *sve*-navnene som har kommet fram i arbeidet med denne avhandlingen, ikke vises i Ryghs materiale, kan det enten indikere at mange av navnene som først blir synlige i 1903-matrikkelen oppsto som navn på nyrydninger etter innsamlingen fant sted, eller helst at plassene først ble matrikulert seinere, slik som brukene under *Sætre*-gårdene.

I dette kapittelet vil funnene fra de høyfrekvente- og lavfrekvente områdene i fokusområde 1 bli presentert, analysert og drøftet. For å kunne gjøre dette har det vært viktig både å ha et utoverperspektiv like mye som et innoverperspektiv. Utoverperspektivet handler om at *sve*-navnenes forekomst i fokusområdene ikke kan analyseres og drøftes som separate enheter uten å sees i sammenhengen med forekomsten av *sve*-navn ellers i fylket, og da spesielt i det høyfrekvente området. Tidligere i denne avhandlingen ble det poengtert at Hedmarken kan ha fungert som et impulssenter for *sve*-navn. Det er med utgangspunkt i dette at nettopp Hedmarken vil bli brukt som et komparativt grunnlag for å forstå *sve*-navnets distribusjonsmønster i fokusområde 1 og -2. Distribusjonsmønsteret viser at navneleddet *sve* har vært svært produktivt på Hedmarken. Herfra legger *sve*-navnene seg i en åre fra Hedmarken via Løten, til de østre delene av Elverum, til Sør- og Nordskogbygda.

Innoverperspektivet handler om å gjøre mikroundersøkelser av hvordan *sve*-navnene har vært i bruk på gårds- og bruksnivå, og på ikke-matrikulerte teiger, åkre, og enger. På grunn av noe kjennskap til området, og fordi navneleddet har vært svært produktivt her, har jeg valgt

Sørskogbygda som utgangspunkt for disse mikroundersøkelsene. Satt sammen skal utover- og innoverperspektivet utgjøre grunnlaget for denne analysen.

Videre vil jeg presentere funnene delt inn i de høyfrekvente og lavfrekvente områdene av *sve*-navn i fokusområde 1. Det vil bli gjort fortløpende drøfting i avsnittet etter beskrivelsen av funnene i hvert av de lavfrekvente- eller høyfrekvente områdene.

## 6.2.1 De lavfrekvente områdene i fokusområde 1

Distribusjonsmønsteret av *sve*-navn i Hedmark viser en tydelig grense mellom Elverum og Våler. De lavfrekvente områdene ligger i de sørligste delene av Elverum, Våler og Åsnes.

### 6.2.1.1 Få *sve*-navn, men mange ekspansjonsnavn

I matrikkelen fra 1903, som på samme tid viser høy forekomst av *sve*-navn i Elverum, er navneleddet totalt fraværende som grunnord i Våler og Åsnes. Det var heller ingen lokale informanter som presenterte et eneste stedsnavn med navneleddet *sve* i disse områdene. Navneleddet var også ikke-eksisterende som etterledd i folketellingene fra 1800–1910. Med matrikkelen og folketellingene som utgangspunkt, ble den lave forekomsten av *sve*-navn i disse områdene dermed bekreftet.

Fra matrikkelen av 1950 kom det fram ett *sve*-navn i Våler; *Nysvea*<sup>52</sup>. I Åsnes kom det fram tre *sve*-navn; *Svea*<sup>53</sup>, *Svea*<sup>54</sup> og *Holmsvea*<sup>55</sup>.

Distribusjonsmønsteret følger med andre ord et ganske strengt mønster (se vedlegg nr. 1). Ved første øyekast kan det virke som *sve*-grensa følger kommunegrensa mellom Våler og Elverum. Ser man nærmere ligger grensa i virkeligheten lenger nord. Dersom man skulle tegnet opp en grense med de sørligste *sve*-ene i fokusområde 1 som markører, ser man at denne grensa strekker seg gjennom de sørligste delene av Elverum der det er svært lite bebyggelse.

Selv om det er fravær av *sve*-navn, er det ikke mangel på navn som viser til ild, enten den er kontrollert eller ukontrollert. Selve kommunenavnet *Våler* viser til ild brukt for å kultivere landskapet, slik det gikk fram av kap. 5.1.4. Ellers finnes det flere *-bråten/Bråten* og *-brenna/Brenna*, i bruk her, selv om de ikke er så tallrike som *rud*-navnene. Risberget, som grenser til Elverum i nord, der man kan fortsette rett til Sørskogbygda på *Sørskogbygdveien*, har ingen *sve*-navn. Sør for Jømna i Solør er navneleddene *-rud* og *-rydningen/Rydningen*

---

<sup>52</sup> Gn/bn, 23/1

<sup>53</sup> Gn/bn, 77/1

<sup>54</sup> Gn/bn, 95/88

<sup>55</sup> Gn/bn, 109/201



typiske i gårds- og bruksnavn. Einar Pedersen, forfatter av *Bygda vår. Kortfattet historie om Våler kommune* (1992), nevner at *rud*-navnene var produktive i middelalderen om mindre gårder i utkanten (Pedersen 1992: 11). Produktivt var navneleddet også på 1800-tallet. Et bostedssøk i folketellingene gir 34 treff med *-rud*-navn i 1801, og 282 i 1865.<sup>56</sup>

### 6.2.1.2 Jordbruk, geologi og klima i Solør

I Våler finnes det gode muligheter for jordbruk langs Glomma. Her ligger både landskapsregion 9 og -10, der spesielt region 10 gir gode forutsetninger for et nåtidig jordbruk<sup>57</sup>. Situasjonen var likevel en annen på 1700- og 1800-tallet. Til tross for lite stein var jorda mineralfattig og hadde tørkesvakt jordsmonn (Bækkelund, personlig kommunikasjon, e-post, 29.04.2019). Til forskjell fra i dag ville muligheten for å jordbruk i denne landskapsregionen være begrenset. Våler er først og fremst preget av region 7, som er en skogsregion med vekslende bonitet. Noen steder finnes det gode muligheter for å dyrke marka, mens andre deler er preget av dårlig arrondering (Puschmann 2004: 51f). Jordbruket står med andre ord ikke sterkt i Våler. Her er det skogbruket som dominerer.

For å utnytte utmark brukte også solungene i Åsnes og Solør ellers, bråtebrenning for å kultivere landskapet. I tillegg til rug skal det også ha blitt dyrket bygg, lin og hamp i bråten (Skirbekk, 1979: 464). I disse områdene er det likevel skogbruket som har vært den viktigste næringen, og ifølge Skappel (1914: 32 – 33) led åkerbruket under dette på 1800-tallet. Slik det kom fram av kap. 5.8.3, om de geologiske forholdene langs Glomma i Åsnes, ville det være vanskelig å drive med jordbruk i dette området.

### 6.2.1.3 Drøfting av funn fra de lavfrekvente områdene i fokusområde 1

Det finnes ikke mangel på ekspansjonsnavn i Åsnes og Våler. Kulmineringen av *-rud*-navn på 1800-tallet viser at det har vært nyrydning i området i denne perioden. Hvorfor ikke *sve*-navn har vært produktive her, er ikke lett å si noe om. Det finnes gode muligheter for jordbruk, spesielt rundt elvene Flisa og Glomma. Her finnes det da også tre *sve*-navn (se vedlegg nr. 1). Dersom man følger Glomma nordover, begynner *sve*-navnene å dukke opp rundt Heradsbygd, ca. 9 km fra Elverum. Følger man Glomma videre nord, ligger det sveer spredt opp langs elva helt til Alvdal. Derfor er det merkelig at *sve*-navnene slutter så plutselig å brukes sør for

---

<sup>56</sup> Her må det tas med i betraktningen at alle *rud*-navnene kanskje ikke ble registrert i stedsnavn i folketellingen fra 1801.

<sup>57</sup> Jfr. kap. 5.8.3.

Heradsbygda. Jordbrukets forutsetninger i seg selv kan ikke forklare fraværet av *sve*-navn i de sørlige delene av fokusområde 1.

Hypotese 1, som hevder at det finnes korrelasjon mellom jordbruksmuligheter og *sve*-navn, blir i seg selv mangelfull, og stemmer ikke i dette området. Likevel er det faktorer som kan spille inn som har med jordbruket å gjøre. NIJOS-rapportene som beskriver landskapsregionene i Hedmark, vitner om svært forskjellige forutsetninger for jordbruket i fylket, med store kontraster. Skappel (1914: 29) beskriver også de store geologiske kontrastene. Med utgangspunkt i disse forskjellene er det ikke uten videre mulig å sammenlikne *sve*-navnenes utbredelse i Våler og Åsnes, basert på jordbruket på Hedmarken. I denne avhandlingen er det jo først og fremst den høye frekvensen av *sve*-navn der som har lagt grunnlaget for hypotesen om sammenhengen mellom jordbruket og navneleddet. Men jordbruk i Våler og Åsnes er ikke det samme som jordbruk på Hedmarken. Et eksempel på dette går fram av Skappel (1914), der det blir poengtert at jordbruket i Åsnes ble nedprioritert til fordel for skogbruket. Selv om det finnes noe mulighet for jordbruk i Åsnes, er det først og fremst region 7, med sine skogrike områder, som dominerer kommunen ellers. Hypotesen om korrelasjon mellom *sve*-navn og jordbruket, kan derfor ha noe validitet, men da ut fra jordbruksmulighetene i sammenheng med jordbrukskulturen som fantes rundt Mjøsa og i Våler og Åsnes. Hvis det er tilfellet at *sve*-navnene knytter seg direkte til en bestemt jordbrukskultur, setter dette navneleddet i en særstilling i sammenlikning med andre ekspansjonsnavn, for eksempel navneleddet *-rud*, som blir brukt jevnt over hele fylket.

Både nyere og eldre ekspansjonsnavn i Åsnes og Våler viser til svedjebruket. Når det ikke finnes *sve*-navn i dette området, kan det være fordi begrepet 'svedjebruk' eller 'svebruk' har blitt brukt om den prosessen det var å rydde land med ild. I stedet for *sve*-navn har dette området navn på *-bråten/Bråten*. Dette kan bety at begrepet 'bråtebrann' har blitt mer brukt i dette området enn 'svedjebruk'/'svebruk'. Slik det kom fram tidligere, har *rud*-navn vært et produktivt navneledd sør for Elverum. *Rud*-navn i seg selv, viser ikke til rydding med ild, men at det har blitt brukt svedjeteknikk for å rydde disse plassene er som beskrevet tidligere, ganske sannsynlig (Bækkelund, personlig intervju, 2018). Svedjing, som et ledd i prosessen å rydde en plass, er med andre ord ikke reservert for områdene med *sve*-navn. I stedet kan det være at begrepet 'bråtebrann' har hatt større utbredelse sør for Elverum enn i nord.

### 6.2.2 De høyfrekvente områdene

De stedene *sve*-navn har vært mest produktive innenfor fokusområde 1, er lokalisert i Elverum, spesielt i de østlige skogbygdene. I arbeidet med denne avhandlingen kom det fram 139 *sve*-

navn i Elverum, ett i Våler, og tre i Åsnes. Funnene av *sve*-navn fra dette området vil i dette kapittelet bli analysert ut fra tidfesting, tilknytning til jordbruket og bosetningshistorie. Drøftingen tar utgangspunkt i Sørskogbygda (innoverperspektiv), og Hedmarken (utoverperspektiv) for å skape et grunnlag for drøftingen av problemstillingen i lys av hypotese 1.

#### 6.2.2.1 Tidfesting av *sve*-navn i fokusområde 1

For å si noe om tidfesting av *sve*-navnene i fokusområde 1, har jeg valgt meg ut ett område: Sørskogbygda. Her var navneleddet enda hyppigere i bruk enn i Nordskogbygda, og derfor er dette området et godt utgangspunkt for en mikroundersøkelse. Mye tyder på at stedsnavn med *sve* i Sørskogbygda er ganske unge. Flesteparten skriver seg fra midten av 1800-tallet til rett over århundreskiftet. I et søk på bosted med *sve*-navn i folketellingen fra 1801, finnes det registrert én boplass med navneleddet *sve* i Elverum. Til sammenlikning finnes det 496 treff med *-sveen* i hele Hedmark i folketellingen fra 1801. Hovedtyngden av disse er på Hedmarken, men en stor del av navnene er også i Rendalen. Det er først i folketellingen fra 1865 det er mulig å se framveksten av *sve*-navn i Elverum, med 37 treff. I 1900 er antallet 52, og i 1910, 55. Samtidig viser matrikkelen av 1903 94 matrikulerte sveer. I 1950 har dette antallet steget med 32. Totalt har det kommet fram 139 *sve*-navn i Elverum under arbeidet med dette materialet. Noen av navnene har kommet og gått, men svært mange av dem finnes fortsatt i dag.

Disse dataene kan tolkes ulikt. For det først kan det virke som det 1) har skjedd en kulminering i bruken av *sve*-navn i perioden 1800–1910 i Elverum, 2) at disse navnene først og fremst knytter seg til siste delen av 1800-tallet, og 3) at svært mange av *sve*-navnene er satt på bruk som har blitt matrikulerte.

*Sve*-navnene i Sørskogbygda blir først synlige i matrikkelen av 1903, men det er likevel ikke det samme som at *sve*-navnet her først oppsto på denne tiden. Protokoller fra Østerdalens sorenskriveri tidlig på 1800-tallet viser flere eksempler på *sve*-navn som for eksempel har blitt brukt om husmannsplasser som etter ei tid ble et selvstendig skatteobjekt ut fra dens potensial for jordbruksproduksjon. Flere av disse stedene har nok eksistert en stund før de ble matrikulert, og ifølge Bjørn Bækkelund er det sannsynlig at det finnes flere eksempler på dette i sorenskriverprotokollene (personlig kommunikasjon, e-post, 30.04.2019).<sup>58</sup>

Tallet på sveer kan altså ha vært høyere tidlig på 1800-tallet i Sørskogbygda, men tar man Ryghs materiale i betraktning sammen med folketellingene, kan det se ut som om *sve*-navnene

---

<sup>58</sup> Sorenskriverprotokollene har det ikke vært mulig å undersøke i dette prosjektet.

kulminerer på slutten av 1800-tallet. I kontekst med bosetningsmønsteret som fantes på slutten av 1800-tallet, kan det virke merkelig med slik nybyggeraktivitet i Sørskogbygda så seint på 1800-tallet. I og med at flere og flere søkte inn mot byen, spesielt med tanke på den nye jernbanelinja som kom mellom Elverum og Hamar i 1860, og som tjue år seinere fikk forbindelse med detidens Kristiania, ville det være større muligheter for å skaffe seg et levebrød i industrien. Ifølge leder for Elverum historielag, Ottar Evensen, ble det stor vekst innen industri og handel i Elverum etter at jernbanen fikk tilknytning til Kristiania (Personlig intervju, 25.10.2018).

På grunnlag av dette, sammen med de nevnte påvirkningsfaktorene som preget bosetningsmønsteret på denne tiden, skulle en trodd at mange av brukene i Sørskogbygda forsvant i første halvdel av 1900-tallet. Matrikkelen av 1950 viser imidlertid noe annet. *Vestre Sætre* har ikke mistet sveer, men fått enda en, kalt *Nysvea*<sup>59</sup>. Under gården *Lia* ble *Nordre Olbergsvea*<sup>60</sup> for første gang registrert i matrikkelen av 1950, noe som betyr at det har blitt utskilt et bruk her i perioden mellom 1903 og 1950. Sveene under *Østre Sætre* har også vokst i antall i 1950. Her har det kommet til hele fem *sve*-navn på matrikulerte bruk: *Kynnsvea*<sup>61</sup>, *Sætersvea*<sup>62</sup>, *Slåttsvea*<sup>63</sup>, *Kildesvea*<sup>64</sup> og *Nordre Svea*<sup>65</sup>.

*Sve*-navnene i Sørskogbygda forsvant altså ikke med 'flukten fra landsbygda' på slutten av 1800-tallet. Det ser heller ut til å ha utviklet seg i motsatt retning.

Man kan likevel ikke uten videre datere *sve*-navnene i Sørskogbygda ut fra det skriftlige materialet som finnes. *Sve*-navnene kan godt ha eksistert som stedsnavn før den aktuelle plassen ble matrikulert. Materialet kan kanskje heller si noe om graden av selveiende bønder, og at det tidligere fantes flere selveiende småbønder på Hedmarken enn i Sørskogbygda, der man ser *sve*-navnene tidligere. Det kan stemme med det som kom fram i kap. 5.7 om selveiende bønder på Østlandet etter 1660. Ifølge Dyrvik et al. finnes det en forskjell på antall selveiende bønder i skogsbygdene og jordbruksbygdene på Østlandet på grunn av den store etterspørselen etter skog (Dyrvik et al. 1979: 32). I et område som Sørskogbygda, der skogdriften sto høyt,

---

<sup>59</sup> Gn/bn 153/103

<sup>60</sup> Gn/bn, 164/57

<sup>61</sup> Gn/bn 158/22

<sup>62</sup> Gn/bn 158/116

<sup>63</sup> Gn/bn 158/137

<sup>64</sup> Gn/bn 158/174

<sup>65</sup> Gn/bn 158/178

kan dette ha vært noe av grunnen til at *sve*-navnene ikke tydelig kommer til syne i offentlige dokumenter før slutten av 1800-tallet.<sup>66</sup>

Om man likevel ser den plutselige økningen av bruk med *sve*-navn i Sørskogbygda som et resultat av et nybyggersamfunn som oppsto på den tiden navnene ble synlige, kan det muligens settes i sammenheng med konjunktorene i skogbruket. Fra 1840 – 1920 blomstret skogbruket, og i Elverum var det stadig behov for dem som kunne jobbe med tømmerfløting og skogdrift. Bjørn Bækkelund ved Norsk skogmuseum utelukker ikke at det kan ha oppstått flere bruk i Sørskogbygda som et resultat av dette. I tillegg til å arbeide med skogbruket, hendte det at mange eide en liten åkerlapp som en del av en subsistensnæring (Bækkelund, personlig kommunikasjon, e-post, 29.04.2019).

*Sve*-navnene, som vises i matriklene og folketellingene fra 1800 – 1903, utgjør med andre ord et usikkert grunnlag for å kunne tidfeste hvilken tid navneleddet var mest produktivt innenfor fokusområde 1. Det som likevel er ganske sikkert er at mange av *sve*-navnene knytter seg til husmannsplassene både på Hedmarken og i fokusområdet, og at navneleddet kan tidfestes mye i sammenheng med husmannsvesenets framvekst i Hedmark.

#### 6.2.2.2 *Sve*-navnenes tilknytning til jordbruket i fokusområde 1

Den høye forekomsten av *sve*-navn på Hedmarken, som er et velkjent jordbruksområde, danner noe av grunnlaget for hypotese 1. Etter å ha jobbet med det innsamlede materialet mener jeg det er mulig å hevde at navneleddet knytter seg direkte til områder der det har vært mulig å dyrke. At grunnordet *sve* i Hedmark knytter seg til ‘ei sve’ som er synonymt med ‘et svedjebuk’, kommer blant annet fram ved å se på de mange *sve*-navnene brukt om husmannsplassene på Hedmarken. Bækkelund mener også at det finnes en direkte sammenheng mellom *sve*-navnene i Hedmark og jordbruket:

*Sve*-navna refererer til måten jorda ble ryddet på, nemlig ved ild, som omdannet vegetasjonssjiktet til aske med et mineralinnhold som skapte gode forhold for kulturvekster i startfasen. Jeg ser for meg at mange av disse sveene først ble ryddet i delvis skogbevokst utmark. (Bækkelund, personlig kommunikasjon, e-post, 29.04.2019).

Når det gjelder sammenhengen mellom jordbruk og *sve*-navn i Sørskogbygda, viser folketellingen fra 1875 at flesteparten av de som er bosatt på en *sve*, er selveiere. Flere av disse

---

<sup>66</sup> Hvorfor disse eiendommene først blir skilt ut på denne tiden, gir likevel Dyrvik et. al. sin tolkning lite grunnlag for å forstå.

kan i utgangspunktet ha vært husmannsplasser. Gården *Østre Sætre* i Sørskogbygda, har eksempelvis ni husmannsplasser *med jord* under seg i 1801, mens *Vestre Sætre* har seks («Sætre Vestre», Folketellingen, 1801; «Sætre Østre, Folketellingen, 1801). Ingen av husmannsplassenes navn er registrert, men i matrikkelen av 1903 har begge gårdene sju bruk med *sve*-navn under seg hver, noe som tyder på at flere av de gamle husmannsplassene kan ha blitt matrikulerte, og at disse *sve*-navnene dermed allerede fantes i 1801. Dette er til og med svært sannsynlig ettersom *sve* først og fremst blir brukt om rydningsprosessen i etableringsfasen av et fast bosted.

Ikke alle husmannsplasser hadde jord, slik som Tannsvea i Ringsaker, der det blir beskrevet at husbonden «har ingen jord at bruge» («Tandsveen», Folketellingen 1801). At noen har ryddet seg plass til å sette opp ei stue uten å ha mulighet for en åkerlapp, er heller ikke usannsynlig i Sørskogbygda. Et eksempel er *Torebakksvea*<sup>67</sup> under *Vestre Sætre*. Folketellingen fra 1910 viser at det bor en forhenværende snekker her, støttet av fattigvesenet. Sammen med han bor det to enker, begge dagarbeidere; den ene blir støttet av fattigvesenet. Dagarbeideren uten støtte fra fattigvesenet har en tolv år gammel sønn som bor der med dem.<sup>68</sup> Dette viser at *sve*-navn ikke bare har blitt brukt på plasser der det har vært muligheter for jordbruk. Plassen kan likevel ikke isoleres fra området ellers. Matrikkelskylden til *Vestre Sætre* i 1903, som var på 15 mark og 35 øre, vitner om gode muligheter for jordbruk. Til sammenlikning skyldte *Torebakksvea* 0,6 øre på samme tid, noe som viser til svært liten mulighet for å dyrke noe på eiendommen. Småbruket *Nersvea*, som tidligere skal ha vært ei seter under *Vestre Sætre*, skyldte på samme tid 78 øre (*Norges Matrikel*, 1904: 453).

### 6.2.3 Drøfting av hypotese 1

Hypotese 1 ble innledningsvis formulert slik: Antallet *sve*-navn vil øke med muligheten for å drive jordbruk, men minske i det jordbruksmulighetene avtar. Videre vil denne hypotesen bli drøftet ut fra funnene fra fokusområde 1, både de lavfrekvente- og høyfrekvente områdene.

#### 6.2.3.1 Mulighet for jordbruk

I arbeidet med materialet i denne avhandlingen har hypotese 1 vist seg å være problematisk og mangelfull for å beskrive *sve*-grensa mot sør. For det første må man spørre seg hva ‘mulighet for å drive jordbruk’ egentlig betyr. Ifølge Birger Nesholen ved Norsk Skogfinsk Museum, kan

---

<sup>67</sup> Gn/bn 153/19

<sup>68</sup> <https://www.digitalarkivet.no/census/rural-residence/bf01036411010836>

det godt finnes områder med høy bonitet der for eksempel grantrærne liker seg godt, uten at den norske bonden har ønsket å dyrke der.<sup>69</sup> Situasjonen har å gjøre med hvor mye arbeid man vil legge ned i å rydde stein og ukrutt for å få de ønskede vekstene til å vokse (Nesholen, personlig intervju, 25.10.2019).<sup>70</sup> Disse skogsområdene er ofte preget av mye stein (Helland, 1902: 215), og selv om det skulle være god jord innimellom all denne steinen, tok det lengre tid å kultivere denne jorda enn den sand- og grusjorda som lå langs elveslettene (Nesholen, personlig intervju, 25.10.2019; Bækkelund, personlig kommunikasjon, e-post, 29.04.2019).<sup>71</sup>

For det andre er det forskjell på å ha mulighet til å drive jordbruk og velge å drive intensivt med dette, og på den andre siden ha muligheten, men velge å la være fordi det finnes andre og mer lett tilgjengelige næringsalternativer i umiddelbar nærhet. Selv om det var muligheter for å dyrke, var sveene ofte ryddet i utmark med skrinn jord. I fokusområde 1 har sveene ligget i nærheten av store skogressurser der det naturlig ville være muligheter for sysselsetting. Axel Smith (1784) skriver blant annet om Trysil at «Tømmerbruget er for nærværende Tid vort Sogns viktigste og almindeligste Nærings-Syssel» (Smith 1784: 221). I det som blir kalt skogbygdene i Hedmark, hadde altså jordbruket mindre betydning. Å jobbe med jorda var noe de gjorde når de hadde tid til det (Tveite 1975: 17). Tradisjonelt virker det derfor som svært mange gårder og bruk i disse skogsområdene har hatt sitt utkomme fra kombinasjonen skogbruk og jordbruk. På grunn av skogsdriften som oftest har gitt mest fortjeneste her, har ikke jordbruket blitt prioritert på samme måte som skogbruket (Puschmann 2004).<sup>72</sup>

Spørsmålet som må stilles handler derfor kanskje heller om grad av intensivering i jordbruket, og ikke om jordbruket har eksistert på den aktuelle plassen, eller ikke. I Trysil, der jordbruksforholdene var svært vanskelige, beskriver Smith (1784) blant annet hvordan de mindre bemidlede i sognet kom til han selv som var prest, og spurte om å få lov til å sanke gress av de områdene prestegården selv ikke hadde tatt seg bryet med. I Trysil har det ekstensive jordbruket vært mest vanlig. *Sve*-navnet ser ut til å knytte seg til områdene med intensivt jordbruk sett i sammenheng med storgårdene. Det er ikke småbrukenes tilgang til jordbruksområder i seg selv som bestemmer hvor *sve*-navnene har blitt brukt, men heller tilknytningen til en storgård med mulighet for jordbruk. Disse storgårdene knytter seg igjen til

---

<sup>69</sup> I slike områder var det skogfjennene som klarte å utnytte jordsmonnet best med svedjebukene sine.

<sup>70</sup> Dette vil bli diskutert nærmere i drøftingen tilknyttet hypotese 2.

<sup>71</sup> Her kan det bli et problem å bruke NIBIOs rapporter som grunnlag for å si noe om hvor nordmenn faktisk har drevet med jordbruk. Rapportene tar likevel hensyn til dette, og er deskriptive i beskrivelsene av jordbruket i de aktuelle landskapsregionene. I tillegg kan geologer og topografer som Helland (1902) og Smith (1784) si noe om jordbruket i periodene *sve*-navnene var mest produktive.

<sup>72</sup> Skrevet om landskapsregion 7, *Skogtraktene på Østlandet*.

husmannsvesenet, noe som kan være noe av forklaringen bak at det har blitt brukt så mange *sve*-navn på husmannsplasser.

### 6.2.3.2 Jordbrukets utbredelse på Hedmarken og i fokusområde 1

Det hersker ingen tvil om at Hedmarken har de beste forutsetningene for å drive med intensivt jordbruk i fylket. Løten, som grenser til Hamar i øst, har også gode og utnyttede jordbruksarealer (Helland, 1902: 256). Her er derfor også mulig å hevde at *sve*-navnene korrelerer med intensiteten i jordbruket. I Elverum blir mulighetene for jordbruket gradvis dårligere på grunn av endring i bergartene. Det meste av Elverum ligger i landskapsregion 7, som dekker store deler av Hedmark med skog. De to bygdenavnene Sørskogbygda og Nordskogbygda, som ligger på hver sin side av rv. 25, vitner om nettopp dette. Det er likevel i disse områdene man finner flest *sve*-navn innenfor fokusområde 1, og selv om jorda i dette området ofte kan være skrinn, finnes det steder med godt jordsmonn innimellom.<sup>73</sup> Sveene ligger i utkanten av disse storgårdene, noe som er et gjentakende mønster sentralt i Hedmark. I de omkringliggende områdene, der jordbruket ebber ut, og det stadig blir lengre mellom bosetningene, ser det samtidig ut til at *sve*-navnene blir mindre produktive, jfr. de sørlige og østligste områdene av Elverum. Ut fra dette vil jeg hevde at det finnes en viss sammenheng mellom jordbruk og *sve*-navn i Hedmark, ettersom navneleddet virker til å holde seg til områdene der det har blitt drevet med intensiv jordbruksdrift. *Sve*-navnene som ble funnet i fokusområde 1 (Elverum, Våler og Åsnes), knytter seg dessuten nesten utelukkende til større gårder som driver med intensiv jordbruksdrift i kombinasjon med skogbruksdrift.

I sammenheng med at navneleddet i seg selv viser til nyrydning og tilsåing i asken, vil jeg derfor hevde at de fleste *sve*-navn innen fokusområde 1 knytter seg til småbruk som ligger i utkanten av større gårder der det blant annet har blitt drevet intensivt med jordbruk.

### 6.2.3.3 Husmannsplassene og *sve*-navn

En annen viktig faktor for *sve*-navnets utvikling, har vært husmannsplassene. I kap. 5.7.3, ble Imsen og Winge sitt kart over forholdet mellom selveiende bønder og husmenn i 1865 tatt fram. Kartet viser noe interessant i denne sammenhengen. Dersom man ser nærmere på distribusjonsmønsteret som har kommet fram i dette materialet, og sammenlikner *sve*-navnenes

---

<sup>73</sup> *Vestre Sætre* kunne for eksempel i 1667 så seks tønner korn jevnlig (Finne-Grønn, 1914: 652).



forekomst med husmannsplassene, ser man at mønstrene nærmest overlapper (se vedlegg nr. 1 og nr. 7). Dette kan tolkes som at det finnes en sammenheng mellom *sve*-navnene og husmannsplassene i fylket.

I personlig kommunikasjon med Bjørn Bækkelund ved Norsk skogmuseum har emnet om husmannsplassene i Hedmark og tilknytningen til *sve*-navn, stadig vært et tilbakevendende tema. Bækkelund oppfatter blant annet framveksten av *sve*-navn på Hedmarken som et resultat av veksten i husmannsvesenet:

I jordbruksbygdene ved Mjøsa, der forekomsten av *sve*-navn i Hedmark later til å være tette, oppfatter jeg disse navnene som et resultat av veksten i husmannsvesenet. Gardbrukerne i de beste jordbruksbygdene var avhengige av en viss minimumstilgang på arbeidskraft i de viktigste klimabetingete arbeidssonene, noe de løste ved ei regulert etablering av husmannsplasser der brukerne hadde arbeidsplikt på hovedbruket i våronn, slåttonn og skuronn. I Østerdalen og Solør, der åkerbruket var mindre sentralt i økonomien, var ikke behovet for husmenn like stort, men en voksende befolkning måtte likevel ha steder å bo, fortrinnsvis steder som gav muligheter for betydelig sjølforsyning. (Bækkelund, personlig kommunikasjon, e-post, 02.01.2019).

Nesholen (2001) setter også *sve*-navnene i sammenheng med husmannsvesenet: «[Det kan] antas at storparten av de innlandske sveanavnene representerer “norsk” rydningsbrenning ved etablering av husmannsplasser» (Nesholen 2001: 104).

Satt i sammenheng med hypotese 1, kan dette tolkes slik: I de områdene jordbruket har blitt drevet intensivt i Hedmark, og det derfor har vært behov for mange husmenn, vil man finne flest *sve*-navn. Ut fra dette vil jeg hevde at det finnes en klar sammenheng mellom *sve*-navn, husmannsvesenet og grad av intensitet i jordbruket i Hedmark.

*Sve*-navnene ser ut til å ha fått et oppsving med veksten i husmannsvesenet. I kap. 5.7.3 kom det fram at Ivar Aasen har tenkt seg at det store antallet husmenn på Hedmarken har å gjøre med at gårdbrukerne ville ha så mange arbeidsfolk i nærheten for å ha en fast arbeidsstokk (Aasen 1917: 108). Ut fra dette kan det være mulig å forstå hvorfor det fantes flere husmannsplasser på Hedmarken enn andre steder i fylket.

Hvis man knytter framveksten av husmannsvesenet direkte sammen med *sve*-navnenes utbredelse og bruk, kan man finne en forklaring på hvorfor navneleddet brukes så lite i Våler og Åsnes. Samtidig er det viktig å presisere at det var en del husmenn med jord i disse områdene

også, som kunne ha tatt et *sve*-navn i bruk.<sup>74</sup> Men at det finnes en sammenheng mellom de områdene der husmannsvesenet har hatt størst utbredelse, og *sve*-navnernes distribusjonsmønster, vil jeg hevde det finnes belegg for.

### 6.3 Del 3. Fokusområde 2: Trysil og Finnskogen

Funnene innen fokusområde 2 er av en annen karakter enn funnene i fokusområde 1. For det første er ikke materialet like stort. I søket kom det fram 22 *sve*-navn. For det andre kan samtlige av disse navnene lokaliseres i grendene Tørberget, Storsvea, Varåholla og Søre Osen. Alle disse grendene ligger ved siden av hverandre i de vestre delene av Trysil mot Nord- og Sørskogbygda. Distribusjonsmønster av *sve*-navn innen fokusområde 2 er derfor mer oversiktlig enn funnene i fokusområde 1.

#### 6.3.1 Jordbruk i fokusområde 2

Ifølge hypotese 1, som hevder at det finnes en sammenheng mellom jordbruksområdene i Hedmark og *sve*-navn, skulle spesielt områdene rundt Trysilelva og langs Osensjøen være de områdene med flest *sve*-navn. Her ligger landskapsregion 9, *Østerdalene*, og i kombinasjon med at disse områdene ligger lavt, skal det være mulig å dyrke her, noe det også har blitt gjort<sup>75</sup>. Landskapsregion 9 preges ellers av furuskog med næringsfattig jord, men også av områder med gammel granskog, som har høyere bonitet. Opp mot fjellskogen har seterbruket vært svært viktig. Slik det kom fram tidligere, har også *sve*-navn blitt brukt i seternavn. Navneleddet kunne derfor både bli brukt om husmannsplasser i Innbygda, og om setervoller opp dalsidene mot fjellene.

I fokusområde 1 kom det fram at *sve*-navnene ser ut til å ha tilknytning til husmannsvesenets framvekst, og derfor indirekte med de områdene i Hedmark det har blitt drevet med en intensiv form for jordbruk. I fokusområde 2, slik det kommer fram av vedlegg nr. 7, var ikke husmannsvesenet like utbredt som i fokusområde 1. Dette kommer av at Trysil og Finnskogen for det meste består av skogrike områder der skogdrift, jakt og fiske, har vært viktigst, og at det var svært tidkrevende å gjøre klar jorda for dyrking. Axel Smith skriver i 1874 at kornavlingene var ganske ubetydelige, og at de i Trysil måtte kjøpe mesteparten av kornet fra kjøpstedene og markedene (Smith 1784: 95; Smith 1784: 223). Samtidig fantes det de som drev med

---

<sup>74</sup> I 1835 fantes det 395 husmenn med jord i Hof, i Åsnes (Skirbekk 1979: 479)

<sup>75</sup> Langs Ljøra ble det i kap. 5.8.2 beskrevet at området ikke egner seg spesielt godt for dyrking, til tross for at området ligger i landskapsregion 9. Områdene langs Ljøra kan derfor ikke medregnes i de dyrkbare områdene i denne landskapsregionen.

korndyrking i bygda. Ifølge Smith var de bare bygg som kunne overleve Trysils harde klima (op. cit.: 59). Kornet kunne gjerne få en god start, og vokse seg like høyt som i Elverum eller på Hedmarken. Likevel, skriver Smith, var det sjeldent kornet modnet til sitt fulle potensiale:

Trysild Præstegjeld ligger i en Himmel-Egn, hvor Climatet er alt for koldt og haardt til en fordeelagtig Korn-Avling; thi, for det første er Sæden saa ofte udsat for Anfaldet af en ødelæggende Natte-Kulde. Sommeren er, for det andet de fleste Aar for kort og for kjølig til at kunne frembringe Kornet fuldkommen modent, om det end iblandt skulde blive ubeskadiget af Frosten (Smith 1784: 43).

Ellers kan man oppdage en oppgitthet hos Smith over bøndene i sognet. Han mener blant annet at bøndene ikke arbeidet hardt nok og grov ploegen dypt nok ned i jorda, «*efter Ordsproget stryger man dem [åkrene] over med en Harefod*» (1784: 59f). Videre skriver han at det finnes så mange greinete røtter, så seige og torvete, at de dreper kornet i dets spede begynnelse (loc. cit.). Ut fra disse forholdene er det tydelig at det ikke har vært enkelt å drive med tradisjonell norsk korndyrking i disse områdene.

På Finnskogen, der Trysil utgjør det nordligste området, var det svært få som prøvde seg på å dyrke korn. Til tross for flere områder med granskog og godt jordsmonn, var det likevel så mye stein i jorda at man måtte lagt ned flere årsverk bare for å rydde stein (Nesholen, personlig intervju, 25.10.2019). Slike områder var imidlertid ypperlige områder for skogfinnens svedjerug. I det skogfinske svedjebruket, som var en ekstensiv type jordbruk, var det aldri nødvendig å pløye jorda. Der var det nok å brenne trær i fall og deretter rydde og så i asken for å få høy og fin svedjerug (loc. cit.). Smith skriver blant annet dette om skogfinnene: «*Naar Braate-Rugen hos os de fleste Gange enten maa afskjæres umoden, eller har faaet Skade af Nattekulde, saa bjerge Finnerne deres Rug fuldkommen vægtig og moden*» (Smith 1784: 32f). I samme ordelag skriver han at de fastboende tryslingene i området også har prøvd seg på det samme som skogfinnene i disse høyereliggende områdene, men med mindre lykke (loc.cit). Om forskjellen på nordmenn og skogfinner skriver Smith dette: «*De fleste af vore Finner ere i bedre Forfatning, end de andre Trysildere, og dette tilskriver man Bruget af deres Rug-Braater*». Barkemelet, skriver Smith, var langt mindre vanlig hos finnene enn hos tryslingene (op. cit: 256).

### 6.3.2 *Sve*-navn på finske bosetninger

Når *sve*-navn først og fremst knytter seg til grendestrøkene Søre Osen, Galåsen, Tørberget, Varaholla og Storsvea, er ikke dette tilfeldig. Disse områdene er av de eldste skogfinske grendene i Trysil (Nesholen 2001: 102). *Sve*-navnene som har kommet fram i materialet fra

fokusområde 2, knytter seg med andre ord til skogfinske bosetninger. Sammensetninger som *Boransvea Rassisvea* er eksempler på dette («Rassisvea» 2014; «Boransvefallet» 2014; Lillevold 1950: 272). Ifølge et upublisert dokument fra Tørberget historielag, skal det være dokumentert at 11 *sve*-navn både i Trysil og Nord- og Sørskogbygda har oppstått på grunn av skogfinsk bosetning. Heriblant *Nersvea* og *Klokkersvea* under *Vestre Sætre*, *Gobakksvea* i Julussdalen, og *Slåttsvea* i Lindberget. Om de finske bosetningene i dette området står det at noen var nybyggere, men at andre var inngiftet (Tørberget historielag).

Sør for Tørberget finner man *Storsvea*, gn/bn 72/56, der navnet på ingen måte røper at stedet, som seinere ble ei grend, opprinnelig var et skogfinsk svedjebruk. Navnet kom ifølge Lillevold lenge før det ble bygd på stedet (1950: 272). Tørbergsfinnene hadde først ei stor rugsve her. Han som bygde på *Storsvea* først, var Per Paulsen Långfloen, «(...) som var her iallfall i 1814 da nest eldste barnet var født»<sup>76</sup>, skriver Lillevold (loc.cit).

Andre *sve*-navn som skal ligge på skogfinsk bosetning, skal ifølge *Tørberget historielag* være *Høysvea*, *Sagsvea*, *Rassisvea* og *Boransvea*. Andre navn som kommer fram i *Trysilboka* (Lillevold 1950), som ifølge Tørberget historielag kommer av finnebosetning, er *Svea*, *Elisvea*, *Øiensjøsvæa*, *Storsvea*, *Flisbergssvea*, *Nordsvea*, *Ønsjøsvæa* og *Bogsvea* (Tørberget historielag).<sup>77</sup> I sammensetningen *Boransvefallet* finner man *sve* brukt som mellomledd. En slik bruk av navnet kan ifølge Lillevold vitne om at fallet kan ha blitt brukt to ganger. Første gang fikk rugsvea navnet *Boransvea*, etter familien som bodde der («Boransvefallet» 2014; Lillevold 1950: 149). Etter flere generasjoner grodde området til og skogen ble felt og brent på nytt. At det kom et nytt rugfall her, mener Lillevold grunnen til sammensetningen *Boransvefallet* (Lillevold 1950: 149). Om skrivemåten i disse finske navnene nevner Lillevold at de er skrevet etter hvordan de lyder i dag, altså ikke etter normert finsk.<sup>78</sup>

At det har blitt brukt *sve*-navn på skogfinske bosetninger, er ikke helt enestående for Trysil. Birger Nesholen ved Norsk Skogfinsk Museum mener at noen av *sve*-navnene i Åmot (Hedmark) kanskje også viser til skogfinske svedjebruk (Nesholen 2001: 102).

#### 6.3.2.1 Drøfting av *sve*-navn på finske bosetninger

Lillevold har, som forfatteren av denne avhandlingen, undret seg over de språklig-geografiske grensene til *sve*-navnene. I Trysil blir *fall*-navn brukt synonymt med *sve*-navn. Det sistnevnte

---

<sup>76</sup> Lillevold skriver med innslag av dialekt i *Trysilboka*.

<sup>77</sup> I dokumentet fra Tørberget historielag finnes det ikke gårdsnummer og bruksnummer, kun navn.

<sup>78</sup> Dette er i samsvar med stadnamnlova §4.

navneleddet blir imidlertid brukt i de vestre delene av Trysil, mot Osen og østre Elverum, mens *fall* blir brukt mest i stedsnavn mot øst og sør. Lillevold tenker seg at *sve*-navnets posisjon i vest kan ha sammenheng med *sve*-navnene i Elverum, og at de derfor deler et språklig fellesskap (1950: 196).

Dersom det er slik at det finnes et språklig fellesskap mellom de østre delene av Elverum og de vestre delene av Trysil, kan det argumenteres for at dette fellesskapet har to forskjellige bruk av *sve*-navn. Fra vest har, slik det har blitt argumentert for tidligere i denne avhandlingen, sannsynligvis *sve*-navnene spredt seg østover fra Hedmarken mot Elverum, til Sør- og Nordskogbygda. Her som et navneledd sterkt tilknyttet en jordbrukskultur med husmannsvesenet som katalysator for videre distribusjon. Øst i fylket blir *sve*-navn brukt om skogfinske bosetninger. Idet skogfinnerne bevegde seg mot vest oppsto det også skogfinske bosetninger i Nord- og Sørskogbygda, ifølge Tørberget historielag. Navneleddet kan derfor både ha blitt brukt om norske og skogfinske bosetninger i de østre delene av Elverum, noe som vil si at de to måtene å bruke *sve*-navn på har møtt hverandre. Her kan det både ha vært skogfinske bosetninger som har fått *sve*-navn etter at det har blitt brent ei svedje etter skogfinsk tradisjon, samt husmannsplasser knyttet til gårdsbruk med små jordflekker der målet var langvarig åkerdrift.

At det fantes skogfinner i Sør- og Nordskogbygda kan man også forstå fra det navneforsker i finske stedsnavn i Norge, Tuula Eskeland, skriver i sin artikkel *Stedsnavn og identitet* (2001). Skogfinnerne som koloniserte seg i Norge, drev med granskogbasert svedjebruk, jfr. fi. *huuhta*. Finnene kom først til området som i dag heter *Grue Finnskog*. Fra dette området spredte de seg både sørover, og nordover til Trysil, men også vestover så langt det var granskog (Eskeland, 2001: 14). I Sørskogbygda er det mye granskog, og skogfinnerne ville derfor, ifølge Eskeland, ha beveget seg så langt de kunne inn i dette området. Samtidig er det ikke slik at en skogfinsk bosetning naturlig ville ligget rett ved siden av en norsk bosetning:

Svedjing i Norge i gammel tid, ble mest foretatt for å rydde nye husmannsplasser, dyrke ny jord og skaffe beite for dyrene. Svedjene ble lagt til utkanten av gårdene, ofte på skrinne jord, som for eksempel ved anlegg nye (sic) husmannsplasser. Finnenes svedjebruk ble oftest drevet langt inne i skogene, der det var milevis til nærmeste nabo. Denne forskjellen er viktig å huske når vi skal påvise finnebosetning ut fra forskjellige stedsnavn (Fossen 1992: 48).

Ifølge Tørberget historielag er brukene *Nersvea* og *Klokkersvea* under *Vestre Sætre* i Sørskogbygda opprinnelig skogfinske bosetninger. Om disse sveene viser til skogfinske svedjer er tvilsomt. Finne-Grønn (1914: 652) skriver om gården at den blant annet hadde humlehage, bråteland og skog til gårdsnytte, sommerbeite i hjemskogen, og ei bekkevern i 1667. Denne gården var med andre ord opptatt allerede på 1600-tallet. De to sveene ligger også så tett oppunder hovedbølet på *Vestre Sætre* at det ikke kan ha blitt drevet ekstensive skogfinske svedjebbruk her. Dette utelukker jo ikke at det kan ha bosatt seg skogfinner her, men navnene kan ikke, basert på argumentene over, ha kommet av et skogfinsk svedjebbruk. Likevel hendte det at de som eide skogen samarbeidet med skogfinnene mot at skogeieren fikk andel i rugen som ble sådd (Fossen 1992: 48). Dette kan selvfølgelig ha vært tilfellet også i Sørskogbygda.

### 6.3.3 Tidfesting av *sve*-navn i fokusområde 2

*Sve*-navnene som kommer fram i dette materialet, kan for det meste dateres til 1800-tallet, men her er det igjen snakk om skyldsatte eiendommer der det er muligheter for at plassen kan ha eksistert en stund før det både kom bosetning på plassen, og før den ble skyldsatt. Grendene *sve*-navnene ligger i, kan likevel gi et utgangspunkt for datering.

Slik det kom fram tidligere, er Søre Osen, Galåsen, Tørberget, Varaholla og Storsvea av de eldste skogfinske grendene i Trysil (Nesholen 2001: 102). Grenda Tørberget skal ha oppstått 1670 (Lillevold 1950: 149). Ut fra finnemanntallet fra Trysil i 1686, skal det ha bodd 58 finner her, der 56 var 'rene finner' (Østberg 1978 :58 referert i Nesholen 2001: 102).

I *Trysilboka* finnes det flere nedtegnelser når det kom bosetninger på svedjebbrukene i Trysil. *Bogsvea*, som har hatt tre bruk med *sve*-navn under seg, ble opprinnelig bygget under Østenheden ved Osensjøen, rundt 1790. Det udelte bruket ble seinere delt i to mellom to brødre. Enda et bruk ligger under *Bogsvea*, skyldsatt til en annen gård (Lillevold 1950: 285f). *Ønsjøesvea* under *Tørberget S.* var i utgangspunktet en gammel husmannsplass, skyldsatt i 1865 (Lillevold, 1950: 224). Ellers har det opprinnelig eksistert hele tre sveer under gn/bn 72/20, alle under det som ble kalt *Svea S.* eller *Kirkeby*. Dette bruket skal opprinnelig ha vært en gammel husmannsplass med tre bruk under seg: *Bergersvea*, *Elisvea* og *Flisbergsvea*. Alle ser ut til å ha blitt bygget på 1800-tallet. *Nordsvea*, bn/gn 72/10 skal ha blitt bygget rundt 1830 (loc.cit.).

I matrikkelen av 1903 finnes det ni skyldsatte sveer fra Trysil. I matrikkelen av 1950 har tallet steget til 16.

### 6.3.3.1 Drøfting av tidfesting av *sve*-navn i Trysil

Av flere grunner er det ikke mulig å tidfeste *sve*-navn i fokusområde 2 på samme måte som i fokusområde 1. For det første er det ikke finnene selv som sannsynligvis har satt *sve*-navnene på sine svedjebruk. Birger Nesholen ved Norsk skogmuseum sier i et personlig intervju at det ikke nødvendigvis var de som etablerte plassen som ga navn til den.

Til forskjell fra mange andre skogrike områder fortsatte Trysils skoger å være en del av allmenningen da kongen forsøkte å legge beslag på områdene i det skogen ble en inntektskilde på grunn av økt etterspørsel etter tømmer (Nesholen, personlig intervju, 25.10.2018). Skogfinnene som slo seg ned i Trysil, bosatte seg derfor i 'folkets skog', noe det oppsto konflikter av. Skogfinnene ble, ifølge Lillevold, trakasserte både fra bygdas folk som delvis fryktet dem, og så på svedjevirkosomheten som en alvorlig inngripen i egne nedarvede rettigheter, og fra lovens håndhevere som delvis opptrådte i kraft av loven, og dels som utøvere av den lokale folkeviljen (Lillevold 1950: 193)<sup>79</sup>.

Nesholen tror navnene har blitt brukt om de skogfinske svedjene lenge før de ble bebodd. Til forskjell fra de norske svedjebrukene har det skogfinske svedjebruket helt andre forutsetninger ved at prosessen foregår over flere år.<sup>80</sup> I dette tidsrommet mener Nesholen at de som bodde i nærheten av disse store svedjebrukene, trengte navn for å kunne snakke om dem (Nesholen, personlig intervju, 25.10.2018). Når svedjene etter en stund ble bebodd, kunne navnet med andre ord ha blitt brukt i området i lang tid allerede. Ett eksempel på dette er *Storsvea* gn/bn 72/56. Slik det gikk fram av kap. 6.3.2., kom dette navnet, ifølge Lillevold, lenge før det ble bygd på stedet (1950: 272). Per Paulsen Långfloen bodde på stedet i 1814 da nest eldste barnet var født, skriver Lillevold (loc.cit). Navnet *Storsvea* må derfor ha vært her før det. Ut fra dette er det mulig å hevde at *sve*-navnene i disse områdene kan være like gamle som grenda de har gått ut fra. Samtidig er det ikke sikkert at alle *sve*-navnene kom på en gang.

Under bruket *Svea* (også kalt *Kirkeby*) som var en gammel husmannsplass, finnes navn som *Elisvea* og *Flisbergsvea*. Sistnevnte navn viser til han som bygde plassen, Ole Olsen Flisberget, og *Elisvea* viser til Eli Mortensdatter Nordsveen f. 1829 som bodde der (Lillevold 1950: 218f). Kanskje *sve* her har blitt brukt i navnelaginger som et slags lokalitetsappellativ. Skogfinnernes ekstensive svedjeområder må ha påvirket landskapet i stor grad, noe som for eksempel kan ha gitt navn til *Storsvea*. Lillevold skriver: «Tørbergsfinnene har hatt rugsve her, ja selve storsvea

---

<sup>79</sup> Lillevold skriver videre at finnene var dypt alvorlige mennesker, og kom med de redeligste hensikter ved at de gjennom nøysomhet og slit ville skape en framtid for seg og sin familie (1950: 193).

<sup>80</sup> Jfr. kap. 5.6.1 Norsk- og skogfinsk svedjekultur.

må de ha brukt her» (1950: 271). *Sve*-navnet har da sikkert også hatt en adressefunksjon i området fordi det ikke fantes andre *sve*-navn blant nordmennene. Om en person sa at han bodde på *Flisbergsvea*, har etterleddet for det første vist at dette var en person som bodde i et finneområde der det hadde blitt brent svedjer, mens forleddet viser til noe enda mer lokalt, for eksempel hvem plassen tilhører, jfr. det nevnte *Flisbergsvea*, eller hvor plassen ligger i terrenget, jfr. *Bergersvea*, eller hvilken himmelretning *svea* har ligget i, jfr. *Nordsvea*, eller hvilken gård *svea* har hørt til, jfr. *Ønsjøsvea*. Nettopp disse sammensetningene kan dateres slik det har blitt gjort ovenfor ved hjelp av *Trysilboka*, mens det usammensatte *svea* flere steder sannsynligvis kan dateres til tiden da disse skogfinske grendene oppsto, en gang på slutten av 1600-tallet.

#### 6.3.4 Drøfting av hypotese 1

Materialet i fokusområde 2 er av en helt annen karakter enn det som finnes i fokusområde 1. For det første kommer samtlige av *sve*-navnene i dette materialet direkte av finnebosetning. For det andre ligger *sve*-navnene i et område som den norske bonden ikke hadde interesse av som jordbruksområde. Det er også lite belegg for å påstå at *sve*-navnene knytter seg til framveksten av husmannsvesenet. Selv om navneleddet har blitt brukt om husmannsplasser, jfr. *Ønsjøsvea*, *Bergersvea*, *Elisvea* og *Flisbergsvea*, er fraværet av *sve*-navn brukt i plassnavn i de områdene der det har vært drevet mer intensivt jordbruk enn områdene rundt, jfr. Innbygda ved Trysilelva, så totalt at det ikke kan trekkes linjer til det som kom fram i fokusområde 1.

Ifølge hypotese 1 skulle nettopp Innbygda være stedet der *sve*-navnene har hatt mest utbredelse i Trysil, ettersom det ligger brukbare jordbruksområder langs elva der. Derimot finner man *sve*-navnene i et område som ikke er preget av jordbruk, men av jern- og malmvinne, og der grendenavnet i seg selv vitner om værharde forhold, jfr. Tørberget (Lillevold 1950: 195). Likevel har skogfinnene, med sitt ekstensive svedjebbruk, klart å utnytte granskogen i dette griskrendte området. Lillevold skriver: «Det var øde skogtrakter milevidt omkring – mellom Trysil kirkebygd og Sætre i øst, Aspberget på svensk side, Risberget på norsk i sør, Hernes – Grundset i vest og den Åmotske bygd i nord-vest fantes det på denne tid ikke bofast folk» (Lillevold 1950: 193).

Navnematerialet skiller seg derfor fra fokusområde 1 ved at det i fokusområde 2 er finnebosetningen som er opphavet til *sve*-navnene. Av den grunn kan derfor ikke hypotese 1, slik den blir forstått og brukt om fokusområde 1, brukes om *sve*-navn i Trysil. Det kan derfor bli sagt med sikkerhet at *sve*-navnene i Trysil ikke knytter seg til en norsk jordbrukskultur, men i aller høyeste grad til den skogfinske.



### 6.3.5 Drøfting av hypotese 2

Hypotese 2 handler om at det ikke fantes norske *sve*-navn på skogfinske bosetninger: Skogfinnene og nordmennene drev svedjebruk ut fra to forskjellige kulturelle tradisjoner, og hadde ulikt språk. Derfor vil det ikke finnes *sve*-navn på skogfinske bosetninger. Denne hypotesen mener jeg allerede blitt motbevist tidligere i kap. 6.2. I matrikkelen av 1903 var det ikke mulig å finne noen *sve*-navn andre steder i fokusområde 2 enn i Trysilgrendene Tørberget, Storsvea, Varåholla og Søre Osen, som viste seg å være skogfinske bosetninger.

Dette funnet representerer et avvik fra det som ellers har kommet fram i denne avhandlingen, nemlig at *sve*-navn først og fremst ble brukt om norske bosetninger. Noe av grunnen til dette kan forstås på bakgrunn av det som kom fram under drøftingen av hypotese 1 i fokusområde 2, at nordmennene som bodde i nærheten av disse store svedjebrukene, trengte navn for å kunne snakke om dem (Nesholen, personlig intervju, 25.10.2018).

Når det ikke finnes *sve*-navn på skogfinske svedjebruk sør og øst i Trysil, eller på Finnskogen, vil jeg igjen trekke fram Fossen (1992) sitt sitat: «Finnenes svedjebruk ble oftest drevet langt inne i skogene, der det var milevis til nærmeste nabo» (Fossen 1992: 48). Slik det kom fram i kap. 5.6.1.2, bosatte skogfinnene seg først og fremst i de enorme skogsarealene på Finnskogen, som før skogdriftens tid sjelden ble brukt til annet enn jakt og fiske (Nesholen 1995: 143-150). Her brukte skogfinnene sin egen spesialiserte terminologi på svedjebrukets ulike stadier. Det er navnet på det siste stadiet som har blitt hengende igjen som stedsnavn i Norge: «Et område hvor svedjeprosessen gikk som den skulle, blir etter høsting liggende og vokse igjen med gress og senere løvskog. Den vanlige benevnelsen på dette sluttstadiet er "aho". "Aho" oversettes vanligvis med det norske "bråte" (av bråtebrenning)» (Nesholen 1995: 143-150). Ifølge Birger Nesholen finnes det flere hundre *aho*-navn i Norge og Sverige:

Under betraktning av svedjebrukets store omfang og at "aho" var sluttresultatet av den normale svedjeutnyttelse av et område, skulle man forvente at nettopp *aho*-navnene har en stor utbredelse på Finnskogen og i andre finnebosettingsområder. Ved gjennomgang av stedsnavnmateriale viser det seg at nettopp navnsammensetninger (sic) med "aho" teller flere hundre navn og er blant de aller vanligste stedsnavnene. (Nesholen 1995: 143-150).

Grunnen til at det ble brukt *sve*-navn og ikke *aho*-navn på de skogfinske bosetningene i Trysil og Åmot, kan ifølge Nesholen, ha å gjøre med at det fantes ulike befolkningsmessige og språklige forhold:

Det kan antas at det skogsfinske (sic) svedjebuket i Trysil, og muligens til dels i Åmot, på grunn av den begrensede geografiske og finskspråklige utstrekning på disse “øyene” av skogsfinsk bosetting, har havnet i norskspråklig “terminologi” i samhandlingen med norskspråklig befolkning, grunneiere og myndigheter. Mange av sveanavnene i Trysil ville formodentlig vært ahonavn dersom det hadde vært tilsvarende befolkningsmessige og språklige forhold som lenger sør på Finnskogen. Ut fra kartene (1:50.000) kan det se ut som om det er færre prosessnavn fra svedjebuket som har festet seg som stedsnavn i Trysil; noe som kan underbygge at navnesettingen har vært godt kjent med fenomenet og virksomheten i det skogsfinske svedjebuket, men uten å ha tatt opp den spesialiserte, finskspråklige fagterminologien som det ikke eksisterer begreper for i det norske språket. Ut fra muligheten for slike forhold i Trysil, kan den samme situasjon ha gjort seg gjeldende i Osen og i sammenheng med mulig skogsfinsk svedjebuksvirksomhet i Gråfjellområdet. (Nesholen 2001: 104).

Når man skal diskutere hva som kan være årsaken til at *sve*-navn blir brukt på skogsfinske bosetninger i Trysil, diskuterer man derfor et møte mellom to kulturer og to språk.

## 7 Diskusjon

Under arbeidet med dette prosjektet har det kommet fram flere funn. Med bakgrunn i funnene har det også oppstått nye spørsmål og observasjoner. I dette kapitlet vil jeg ta fram og diskutere fem av disse.

### 7.1 *Sved*-navn i Sverige

I Sverige finner man mange flere *sved*-navn i skogsfinske områder enn man finner *sve*-navn i skogsfinske områder i Norge. *Sved*-navn har, slik det har kommet fram tidligere i denne avhandlingen, samme etymologiske opphav som *sve*-navnene i Norge. *Sved*-navn i Sverige har likevel et annet bruksområde. Med et søk i *Ortnamnsregistret* (nettside) ser man at navneleddet brukes både i større omfang, og i andre områder enn det som typisk skulle vært svenske jordbruksområder. I løpet av intervjuet med Birger Nesholen gjorde vi et søk på *sved*-navn i Sverige. Nesholen kunne bekrefte at et stort antall av de *sved*-navnene som kom fram i søket, knytter seg til skogsfinske områder. På bakgrunn av dette kommer det fram nye spørsmål. Hvorfor er bruken av *sve*- og *sved*-navn i Norge og Sverige så forskjellig? Nesholen tror at mange forskjellige faktorer spiller inn i en eventuell forklaring på dette spørsmålet. For det første er ikke Sverige og Finland så langt fra hverandre, verken historisk eller kulturelt. Finland

var en del av Sverige i 800 år, fram til 1809, og de kulturelle grensene var derfor flytende, og hva som kunne betegnes som finsk eller svensk, var vanskelig å definere. Når skogfinnene flyttet fra Finland til Sverige, kunne det dermed ikke kalles for 'utvandring'. De forflyttet seg jo bare innenfor riket: «Før 1809 var det å flytte fra Finland til Sverige det samme som å flytte fra Hedmark til Trøndelag, i formalitetssammenheng» (Nesholen, personlig intervju, 2018). Ifølge Nesholen kan *sved*-navnene, på grunn av de flytende kulturelle grensene, ha blitt brukt både om skogfinske og svenske svedjebruk (loc. cit.),<sup>81</sup> noe som kan forklare den store forekomsten av *sved*-navn i Sverige.

En annen faktor som kan spille inn er hvordan nordmenn og svensker behandlet skogen. Sverige har mer skog enn Norge, likevel hadde de vanskeligheter med å få solgt tømmeret sitt ut på det europeiske markedet fordi handelen foregikk på seilskuter (Bækkelund, personlig intervju, 2018). For å kjøpe tømmer, måtte franskmenn, engelskmenn osv., komme seg helt opp i Bottniska viken, der tømmeret har fulgt elvene som kommer fra vest. Gjorde de dette måtte de bruke hele sommeren på å komme seg tilbake, og da var det enklere å kjøpe tømmer fra nordmennene som kunne frakte tømmeret sitt ned Glomma-systemet mot Østfold. Svenskene brant derfor heller opp skogen for å produsere jern og kopper (loc. cit.). Dette kan være en av grunnene til at det finnes så mange *sved*-navn i Sverige.

## 7.2 Sve-navn har ikke vandret inn i Norge fra Sverige

I startfasen til dette prosjektet tolket jeg distribusjonsmønsteret i de to fokusområdene som et mulig fortsettende mønster av *sved*-navnene i Sverige. Med et blick på distribusjonsmønsteret i Hedmark, som har kommet fram i nyere tid, kan det se ut som om *sve*-navnene har kommet inn i Norge via Trysil, og fortsatt mot Elverum og Hedmarken. Med bakgrunn i det som har kommet fram i denne avhandlingen, stemmer ikke dette. *Sve*-navnene fra nyere tid ser i stedet ut til å være tidligst brukt i området rundt Mjøsa, for så å spre seg østover. Det kan derfor sies med ganske stor sikkerhet, at *sve*-navnene som finnes i Hedmark ikke har vandret inn i Norge fra Sverige.

---

<sup>81</sup> En alternativ forklaring på hvorfor *sve*-navn er brukt om skogfinske bosetninger i Trysil, kunne være at navnepraksisen fra Sverige, å bruke *sved*-navn om skogfinske bosetninger, kunne fulgt med over grensa og inn i Norge. Nesholen er usikker på om dette er tilfellet (personlig intervju, 25.10.2018). Dette kan vel også avkreftes med tanke på at *sve*-navnene først blir brukt vest i Trysil, og ikke mot svenskegrensa i øst. Mot øst blir imidlertid *fall*-navnene brukt slik *sve*-navn blir brukt øst i Trysil. Det er derfor ikke noe kontinuum av *sve*-/*sved*-navn som skulle ligge til grunn for en slik forklaring.

### 7.3 Uklar ytring i Norsk stadnamnleksikon

Slik det gikk fram av kap. 5.2.4, begrunner Sandnes og Stemshaug (1997: 439) det store antallet *sve*-navn i Oppland og Hedmark slik: «Særleg mange gardsnamn med s. finn ein i fylka Hedmark og Oppland, der svebruket av naturlege grunnar må ha vore mest aktuelt». Det er usikkert hva Sandnes og Stemshaug sikter til i denne forklaringen. Hva menes med 'naturlige forhold' for svedjebruket? Hvis man tar utgangspunkt i det området der *sve*-navnene er flest, kan man kanskje argumentere for at det finnes gode forutsetninger for det norske svedjebruket rundt Mjøsa fordi det skjedde en befolkningsøkning slik at man trengte å rydde seg nye plasser. Dette kan likevel ikke ha vært enestående for områdene rundt Mjøsa. Slik det gikk fram av kap. 5.6.1.1, var svedjing og bråtebrann godt kjent og i allmenn bruk på 1600-tallet, og ble etter hvert så utbredt at man trengte strenge forordninger for å begrense bruken av kulturelt betinget ild, jfr. Schou 1795. Ifølge Bækkelund har det meste av åkerlandet som ble dyrket før 1900, blitt ryddet med ild som hjelpemiddel (personlig intervju, 2018). Dersom Sandnes og Stemshaug sikter til det norske svedjebruket, vil det derfor ikke ha vært bedre forhold for svedjebruket i Hedmark og Oppland enn for eksempel i Vestfold, der det finnes store jordbruksarealer. Om Sandnes og Stemshaug derimot sikter til svedjebruk i generell forstand, forandrer situasjonen seg. Det skogfinske svedjebruket hadde spesielt gode forhold i Hedmark på grunn av store arealer med gammel granskog der det var høy bonitet. I denne avhandlingen har det imidlertid blitt vist at navneleddet *sve* i svært liten grad har blitt brukt om skogfinske svedjebruk. Utsagnet om 'naturlige forhold for svedjebruket' forblir derfor uklar.

### 7.4 Kulturelle skiller mellom solungene og østerdølene

I intervjuet med Bjørn Bækkelund ved Norsk skogmuseum i 2018 ble *sve*-grensa mot Solør diskutert. Bækkelund nevnte da at grensa kanskje kunne skyldes at det går et kulturelt skille der *sve*-grensa går. Det finnes også en dialektgrense mellom Elverum og Solør, og fra gammelt av har det også vært en administrativ grense her (Bækkelund, personlig intervju, 2018).

Dialektgrensa mellom Elverum og Solør kan ha hatt noe å si for *sve*-navnenes distribusjonsmønster i Hedmark. Samtidig er det merkelig at dialektgrensa kan være så total at ikke *sve*-navnene, som ellers blir brukt på tvers av dialekter ellers i Hedmark, jfr. Folldal og Hamar, også kunne bli brukt i områdene sør for Elverum. Men dette kan være et spørsmål for en seinere undersøkelse.

En kulturell grense mellom østerdølene (de som bor i Østerdalen) og solungene (de som bor i Solør), beskrives blant annet av Helland (1902): «Hedemarkingen, solungen og østerdølen har et temmelig forskjelligt naturel. At skogbygderne i Glommendalen har en befolkning forskjellig fra beboerne i de frugtbare Mjøsegne, er ikke saa paafaldende som modsætningen mellem solungen og østerdølen, den første er livlig og let, den sidste stø og alvorlig» (Helland 1902: 637). Utsagn som dette kan vel neppe brukes som empirisk bakgrunn for å diskutere et kulturelt skille mellom Østerdalen og Solør. Samtidig viser en slik generalisering til en oppfatning som må ha eksistert i tiden Helland skrev dette. Spør man en elverumsing og en solung om det finnes et kulturelt skille mellom dem i dag, ville sannsynligvis de fleste vært enige om at det er tilfellet, i alle fall i spørsmålet om det finnes en dialektforskjell. Om denne kulturelle grensa har hatt noe å si for *sve*-navnenes utbredelse, er det vanskelig å si noe om i denne avhandlingen. En eventuell sammenheng mellom kulturgrenser og *sve*-navn kunne likevel være et utgangspunkt for en videre undersøkelse av temaet.

### 7.5 Flest *sve*-navn i Nord-Trøndelag

En merkelig oppdagelse som ble gjort i arbeidet med distribusjonsmønsteret av *sve*-navn i Hedmark, var at navneleddet nord i fylket ikke følger et kontinuum gjennom Sør-Trøndelag mot Nord-Trøndelag. Slik det gikk fram av kap. 5.2.4.2.1, kom det bare fram et par tilslag av *sve*-navn i Sør-Trøndelag. I Nord-Trøndelag var det imidlertid 26 sammensatte *sve*-navn som grunnord. Hvorfor det finnes en så brå overgang mellom de nordlige delene av Hedmark og de sørlige delene av Trøndelag, kan skyldes skogfinsk bosetning, ifølge Birger Nesholen (personlig intervju, 25.10.2019). På 1790-tallet flyttet det flere skogfinske familier fra Trysil nordover til Vera i Nord-Trøndelag. Dersom *sve*-navnene har sammenheng med de skogfinske bosetningene i Nord-Trøndelag, kan det tyde på at navneleddet har vært brukt på samme måte som i Trysil, men at det skal være noe kausalitetsforhold mellom de to navnepraksisene er lite trolig. Slik det har blitt skrevet tidligere i denne avhandlingen, brukte skogfinske sin egen terminologi på de ulike stadiene i svedjeprosessen. I tillegg blir navneleddet *sve* brukt i nøytrumsform i Trøndelag. En slik *sve*-grense mot nord kan kanskje være et tema for en annen avhandling.

## 8 Konklusjon

I denne avhandlingen har jeg undersøkt og drøftet noen mulige årsaker til distribusjonsmønsteret med *sve*-navn som finnes sentralt i Hedmark. Under arbeidet med en fordypningsoppgave i 2017 om gårdsnavn med grunnordet *sve* i Hedmark, kom det fram et distribusjonsmønster som ga grunnlag for videre undersøkelser (Fredriksen 2017). Den reale bakgrunnen til grunnordet *sve* kommer av svedjebuket, som går ut på å svi av utmark og skog for deretter å så vekster i askelaget. Navneleddet var spesielt produktivt i ekspansjonstida på 1600–1800-tallet i navn som viser til nyrydninger i utmarka, spesielt rundt større gårder. Flest *sve*-navn finnes det i områdene rundt Mjøsa. Deretter ser navneleddet ut til å følge et kontinuum fra vest mot øst; fra Mjøsa til Elverum, og langs rv. 25 mot Trysil.

Det finnes mange *sve*-navn nord for de sentrale delene av Hedmark. I områdene sør for Elverum mot Våler, finnes det derimot påfallende få *sve*-navn. Denne bråe grensa mot sør, og fraværet av *sve*-navn øst i Trysil og på Finnskogen, er bakgrunnen for problemformuleringen i denne avhandlingen: Hva kan forklare distribusjonsmønsteret av *sve*-navn som finnes i de sentrale delene av Hedmark?

For å svare på denne problemstillingen valgte jeg meg ut to fokusområder. Distribusjonsmønsteret med *sve*-navn innen fokusområde 1, Elverum, Våler og Åsnes, karakteriseres av en *sve*-grense. *Sve*-navnene tar brått slutt i de sørlige delene av Elverum. Forskningsspørsmålet som ble stilt på bakgrunn av dette er: Hva kan forklare *sve*-grensa mellom Elverums sørlige deler og Våler? For å svare på dette spørsmålet hadde jeg denne hypotesen: Antallet *sve*-navn vil øke med muligheten for å drive jordbruk, men minske i det jordbruksmulighetene avtar. Denne hypotesen ble valgt ut med bakgrunn i at det finnes flest *sve*-navn i jordbruksbygdene i Hedmark.

Fokusområde 2 omfatter Trysil og Finnskogen. I arbeidet med fordypningsoppgaven i 2017 kom det fram en ansamling av *sve*-navn vest i Trysil (Fredriksen 2017). Lenger mot øst forsvinner *sve*-navnene helt. På Finnskogen kunne jeg heller ikke finne noen *sve*-navn. Forskningsspørsmålet som er tilknyttet fokusområde 2, ble derfor: Hva kan forklare fraværet av *sve*-navn øst i Trysil og på Finnskogen? Under arbeidet med fordypningsoppgaven i 2017, kom det fram at skogfinnerne hadde sin egen terminologi på de ulike stadiene i svedjeprosessen (Fredriksen 2017). Derfor tok jeg utgangspunkt i at det ikke finnes *sve*-navn på skogfinske svedjebuk. Derfor ble hypotesen som omfatter fokusområde 2, slik: Skogfinnerne og nordmennene drev svedjebuk ut fra to forskjellige kulturelle tradisjoner, og hadde ulikt språk.

Derfor vil det ikke finnes *sve*-navn på skogfinske bosetninger. I fokusområde 2 ble også den første hypotesen brukt for å undersøke om det finnes en sammenheng mellom jordbruket og *sve*-navnene i området.

Under arbeidet med avhandlingen kom det ikke fram noe entydig svar på problemstillingen. *Sve*-grensa mellom Elverums sørlige områder og Våler viste seg å ha en delvis sammenheng med jordbruksområdene. Det ser ut som om *sve*-navnene har en særlig sterk posisjon innen de bygdene der det a) ble drevet med en intensiv form for jordbruk framfor skogbruk, og b) der husmannsvesenet har stått sterkt. Likevel kan ikke *sve*-grensa mot Våler i sør bare forklares med bakgrunn i dette.

I skogsbygdene Sør- og Nordskogbygda, har skogbruket vært viktigst. Dersom hypotese 1 skulle stemme, ville det ikke finnes *sve*-navn i så stort antall som det gjør her. I dette området ser likevel husmannsvesenet ut til å ha stått sterkt, noe som kan forklare hvorfor det finnes flere *sve*-navn her enn i Våler og Åsnes, der husmannsvesenet ikke var like utbredt. Samtidig er det ikke uten videre slik at utbredelsen av husmannsvesenet og *sve*-navnene alltid korrelerer, noe som kom fram i kap. 6.2.3.3, der husmannsvesenet i Åsnes ble diskutert. Andre ekspansjonsnavn som viser til bruk av ild har dessuten blitt brukt der det ville vært naturlig å bruke *sve*-navnene, jfr. *bråten*- og *brenna*-navn. Det finnes likevel ingen tvil om at *sve*-navnene har sterkest tilknytning til områdene med intensiv jordbruksdrift. Hva som er grunnen til at antall *sve*-navn ikke gradvis avtar i de områdene der utbredelsen av husmannsvesenet og graden av intensivitet i jordbruket går ned, er det vanskelig å si noe sikkert om. *Sve*-grensa som viser seg mellom Elverums sørlige deler mot Våler, kan derfor bare delvis forklares med navneleddets tilknytning til grad av intensivitet i jordbruket og utbredelsen av husmannsvesenet.

Når det gjelder fraværet av *sve*-navn øst i Trysil og på Finnskogen, er det andre faktorer som spiller inn enn de funnene som kom fram i fokusområde 1. For det første ligger ingen av *sve*-navnene innenfor typiske norske jordbruksområder, noe som gjorde at både hypotese 1 og -2 ikke kunne brukes i fokusområde 2. *Sve*-navnene i Trysil viste seg å være brukt om skogfinske svedjebbruk og bosetninger, noe som er et unntak fra regelen i resten av fokusområde 2. Årsaken til at *sve*-navn ble brukt vest i Trysil kan ha sammenheng med at skogfinnene befant seg i områder der det fantes norske bosetninger i geografisk nærhet. Før skogfinnene slo seg ned i dette området, var dette et ubebodd ødeland. Når de store skogfinske svedjebbrukene plutselig satte sitt preg på landskapet, er det sannsynlig at nordmennene i områdene rundt trengte navn for å snakke om disse utstrakte og avsvidde områdene. Fordi disse svedjebbrukene lå vest i

Trysil, og dermed ikke så langt fra Sørskogbygda og Nordskogbygda, er det mulig at navneleddet *sve* var et naturlig valg da man skulle navngi disse svedjeområdene, ettersom navneleddet har vært svært produktivt i skogsbygdene mot vest. Øst i Trysil fantes det også mange skogfinske bosetninger. Her har imidlertid *fall*-navnene blitt brukt i stedet for *sve*-navnene. Hva som er årsaken til at navneleddet *sve* ikke ble brukt øst i Trysil, er det vanskelig å si noe sikkert om.

*Sve*-navn har helst blitt brukt om småbruk i utkanten av større gårder. Navneleddet følger derfor de større gårdene sentralt i Hedmark, der det både ble drevet med en intensiv form for jordbruk, og hvor husmannsvesenet var svært utbredt. Dette kan være noe av grunnen bak det distribusjonsmønsteret av *sve*-navn som finnes i de sentrale delene av Hedmark. I Trysil er situasjonen annerledes. Her ble *sve*-navnene brukt om de skogfinske grendene vest i Trysil, og ikke om norske nyrydninger.



## Litteraturliste

- Aasen, I. (1917). *Reise-erindringer og Reise-indberetninger 1842 – 1847*. Trondheim: Vestanbok forlag.
- Agrikultur (2018). I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/agrikultur>
- Beito, O. T. (1949). *Norske sæternamn*. Oslo: H. Aschehoug & Co.
- Bjorvand, H. & Lindeman, F. O. (2000). *Våre arveord. Etymologisk ordbok*. Oslo: Novus forlag.
- Bleken-Nilssen, T. (1956) *Furnes bygdebok 2*. Hamar: Furnes historielag
- Bondelaget. (2017). Hedmark-landbrukets store betydning. Hentet 2. april, 2019, fra <https://www.bondelaget.no/landbruket-i-hedmark/category7729.html>.
- Boransvefallet. (2014). I *Trysilnavn*. Hentet fra <http://www.trysilnavn.no/Ny/index.php?title=Boransvefallet>
- Bratberg, E. & Christensen, S. (2018). Jordbruk. *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/jordbruk>
- Brink, Stefan. (2004). *-bränna*. Nordiska samarbetskommittén för namnforskning. Hentet fra: <http://www.norna.org/sites/default/files/nonelex/-branna.pdf>
- Christiansen, H. (1976). *Norske dialekter*. Oslo: Tanum-Norli
- Dyrvik, S., Fossen, A. B., Grønlie, T., Hovland, E., Nordvik, H. & Tveite, S. (1979). *Norsk økonomisk historie 1500 – 1970. Band 1. 1500 – 1850*. Bergen: Universitetsforlaget.
- Eiane, J. (1984). *Stadnamn i Jøsenfjorden* (Upublisert hovedoppgave). Universitetet i Bergen.
- Eskeland, T. (2001). Stedsnavn og identitet. *Nordlit*, 10, (s. 3 – 21).
- Falk, H. & Torp, A. (1903). *Etymologisk ordbog over det norske og det danske sprog*. 2. utgave (1991). Oslo: Bjørn Ringstrøms antikvariat.
- Finne-Grønn, S. H. (1914). *Elverum. En bygdebeskrivelse*. Christiania: Cammermeyers Boghandel

Folketellingen fra 1801 for 0427P Elverum prestegjeld. *Sætre Vestre*. Hentet fra <https://www.digitalarkivet.no/census/rural-residence/bf01058243002763>

Folketellingen 1801 for 0427P Elverum prestegjeld. *Sætre Østre*. Hentet fra <https://www.digitalarkivet.no/census/rural-residence/bf01058243002858>

Folketellingen fra 1801 for 0412P, Ringsaker prestegjeld. *Tandsveen*. Hentet fra <https://www.digitalarkivet.no/census/rural-residence/bf01058234002149>

Fossen, A. (1992). *Historien om de norske skogfinnene*. Utgitt av Asbjørn Fossen.

Franzén, G. (1939). *Sverige*. I Olsen, M. (Red.), *Nordisk kultur V. Stedsnavn*. (s. 124 – 172). Oslo: Aschehoug & CO.s Forlag

Fredriksen, M. S. (2017). *Svidd Hedmark. Ei gransking av gardsnamn med grunnordet sve i Hedmark*. (Utrykt fordypningsoppgave). Universitetet i Stavanger

Hallaråker, P. (1997). *Innføring i stadnamn. Innsamling og gransking*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Heggstad, L. (1930). *Gammalnorsk ordbok*. Oslo: Det norske samlaget.

Heggstad, L., Hødnebo, F., Simensen, Erik. (1997). *Norrøn ordbok*. Oslo: Det norske samlaget.

Helland, A. (1902). *Norges land og folk. Topografisk-statistisk beskrivelse over Hedemarkens amt. Første del*. Kristiania: H. Aschehoug & Co.

Hellequist, E. (1922). *Svensk etymologisk ordbok*. Malmö: Gleerups förlag.

Holm, I. (2013). «Skogfinsk og norsk svedjetradisjon.» *Heimen*, Årgang (50, 2): (s. 162 – 177).

Hougen, B. (1947). *Fra seter til gård. Studier i norsk bosetningshistorie*. Oslo: Norsk arkeologisk selskap.

Hovdhaugen, E. (1962) «Frå det gamle bondesamfunnet i Gudbrandsdalen». *Norveg: tidsskrift for etnologi og folkloristikk*, 8, (s. 191 – 192).

Imsen, S., og Winge, H. (1999). *Norsk leksikon. Kultur og samfunn ca. 1500 – ca. 1800*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag

- Ingebrigtsen, L. S. (1978). *Stadnamn frå Sjernarøyane* (Upublisert hovedoppgave). Universitetet i Bergen.
- Johansen, A. (2015). «Å dele på skogen. Skogfinner og nordmenn.» *[Arkiv]magasinet*, Årgang (3, 15): 33 – 36.
- Lien, G., Alnes, P. K., Lerfald, M., Sand, R., Folstad, K. S. & Rye, S. K. P. (2012). *Verdiskaping i landbruk og landbruksbasert virksomhet i Hedmark* (Rapport nr. 2012-2). Oslo: Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning.
- Lillevold, E. (1950). *Garder og slekter*. Bind 3. Trysil: Trysilboknemda
- Matrikelutkastet av 1950. Hentet fra <https://www.dokpro.uio.no/cgi-bin/stad/matr50>
- Morthoff, J.B. (1953). *Løtenboka: Garder og Slekter*, Bind 2. Løten: Løten historielag.
- Morthoff, J.B. (1955). *Løtenboka: Garder og Slekter*, Bind 3. Løten: Løten historielag.
- Myhre, J. E. (2015a, 25. november). «Befolkningsøkningen». Hentet fra <https://www.norgeshistorie.no/bygging-av-stat-og-nasjon/hus-og-hjem/1406-befolkningsokningen.html>
- Myhre, J. E. (2015b, 25. november). «Husmannsvesenet». Hentet fra <https://www.norgeshistorie.no/bygging-av-stat-og-nasjon/artikler/1413-husmannsvesenet.html>
- Myhre, J. E. (2015c, 25. november). «Levekår og dagligliv». Hentet fra <https://www.norgeshistorie.no/bygging-av-stat-og-nasjon/mennesker/1402-levekar-og-dagligliv.html>
- Nesholen, B. (1995). *Kulturlandskap på Finnskogen sett i stedsnavnperspektiv*: Rapport fra den 7. nasjonale konferansen i namnegransking, Blindern 19/11 1993, Oslo: Avd. for namnegransking, Universitetet i Oslo. (s. 143-150).
- Nesholen, B. (2001). «Skogfinsk kultur». I Risbøl, O., Vaage, J., Fretheim, S., Narmo, L. E., Rønne, O., Myrvoll, E. & Nesholen, B. *Kulturminner og kulturmiljø i Gråffjell, Regionfelt østlandet, Åmot kommune i Hedmark. Arkeologiske registreringer 2000, fase 2*. NIKU publikasjoner 102 (s. 101 – 106).
- Norges matrikel. (1904). *Matrikulerede eiendomme og deres skyld den 1. juli 1903 i Hedemarks amt*. Kristiania: J. M. Stenersen og Co.s Forlag.

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO). (2019). Nasjonalt referansesystem for landskap. Hentet fra <https://www.nibio.no/tema/landskap/landskapskart/nasjonalt-referansesystem-for-landskap>.

Norsk klimaservicesenter. (2017). *Klimaprofiler for fylker. Et kunnskapsgrunnlag for klimatilpasning. Klimaprofil Hedmark*. (NKSS-rapport 3/2017). Hentet fra: [https://cms.met.no/site/2/klimaservicesenteret/rapporter-og-publikasjoner/\\_attachment/12110?\\_ts=15ddfbccf32](https://cms.met.no/site/2/klimaservicesenteret/rapporter-og-publikasjoner/_attachment/12110?_ts=15ddfbccf32)

Norsk ordbok. Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet. «sve». Det norske samlaget. Hentet fra [http://no2014.uib.no/perl/ordbok/no2014.cgi?soek=sve#ariadne=\[\[1164236\],0,|sve|](http://no2014.uib.no/perl/ordbok/no2014.cgi?soek=sve#ariadne=[[1164236],0,|sve|)

Næss, G. E. (1978). *Namn frå hei og heim i Årdal i Ryfylke* (Utrykt hovedoppgave). Universitetet i Bergen.

Olsen, M. (1939). *Norge*. I Olsen, M. (Red.), *Nordisk kultur V. Stedsnavn*. Oslo: Aschehoug & CO.s Forlag (s. 5 – 52).

Pedersen, E. (1992). *Bygda vår. Kortfattet historie om Våler kommune*. Våler: Våler kommune.

Puschmann, O., Reid, S. J., Fjellstad., Hofstein, W. J. & Dramstad, W. (2004). *Tilstandsbeskrivelse av norske jordbruksregioner ved bruk av statistikk*. (NIJOS-rapport 17/2004). Ås: Norsk institutt for jord- og skogkartlegging.

Puschmann, Oskar. (2005). *Nasjonalt referansesystem for landskap. Beskrivelse av Norges 45 landskapsregioner*. (NIJOS-rapport 10/2005). Ås: Norsk institutt for jord- og skogkartlegging.

Trysilnavn. (2014). «Rassisvea». Hentet fra <http://www.trysilnavn.no/Ny/index.php?title=Rassisvea>

Rygh, O. & Rygh, K. (1904). *Norske elvenavne*. W.C. Fabritius og Sønner A/S: Kristiania.

Rygh, O. (1898). *Norske Gaardnavne: Forord og Indledning*. Trondheim: Tapir forlag.

Rygh, O. (1897). *Norske Gaardnavne 1. Smaalenenes Amt*. Kristiania: W.C Fabritius og Sønner A/S.

Rygh, O. (1900). *Norske Gaardnavne 3. Hedemarkens Amt*. Trondheim: Tapir forlag.

Rygh, O. (1915). *Norske Gaardnavne 10. Stavanger Amt*. Kristiania: W.C Fabritius og Sønner A/S.

Rygh, O. (1908). *Norske Gaardnavne 13. Romsdals Amt*. Kristiania: W.C Fabritius og Sønner A/S.

Rygh, O. (1901). *Norske Gaardnavne 14. Søndre Trondhjems Amt*. Kristiania: W.C Fabritius og Sønner A/S.

Rygh, O. (1903). *Norske Gaardnavne 15. Nordre Trondhjems Amt*. Kristiania: W.C Fabritius og Sønner A/S.

Sandmo, E. (2015, 25. november). «Bondesamfunnet i vekst». Hentet fra <https://www.norgeshistorie.no/kirkestat/mennesker/1102-bondesamfunnet-i-vekst.html>

Sandnes, J. (1971). *Ødetid og Gjenreisning: Trøndsk busetningshistorie ca. 1200 – 1600*. Oslo: Universitetsforlaget.

Sandnes, J & Stemshaug, O. (Red.) (1997). *Norsk stadnamnleksikon*, 4. utgåve. Oslo: Det norske samlaget.

Schou, J. H. (1795). *Chronologisk Register over de Kongelige Forordninger og Aabne Breve, samt andre trykte Anordninger, som fra Aar 1670 af ere udkomne, VIII Deel, 1781-1784m.* (s. 35–38)

Smith, A. C. (1784). *Beskrivelse over Trysild Præstegjeld i Aggershuus Stift i Norge*. 1966. Elverum: Østlendingens trykkeri.

Skappel, S. (1914). *Hedemarkens Amt. 1814 – 1914*. Kristiania: Grøndahl & Sønns Boktrykkeri.

Skirbekk, H. (1979). *Øvre Solør. Alminnelig historie*. Flisa: Våler og Åsnes kommuner.

Stadnamnlova. (2015). Lov om stadnamn (LOV-1990-05-18-11)

Stemshaug, O. (1973). *Namn i Noreg: Ei innføring i norsk stadnamngransking*. Oslo: Det norske samlaget.

Svenska akademiens ordbok. Hentet fra <https://www.saob.se/>

Ortnamnsregistret. Institutet för språk och folkminnen. Hentet fra <https://www4.sprakochfolkminnen.se/NAU-ortnamn/helareg1.php>

Særheim, I. (1992). *Sirdal, namn og stader*. Tonstad: Sirdal kommune.

Særheim, I. (2002). *Frå Feisteinen til Napen. Stadnamn i Rogaland*. Stavanger turistforenings årbok. Stavanger: Stavanger turistforening.

Torp, A. (1919). *Nynorsk etymologisk ordbok*. Faksimile av 1. utgåva, 1963. Oslo: H. Aschehoug & Co.

Tveite, S. (1975). *Norsk landbrukshistorie, 1750 – 1914*. Ås: Norges landsbrukshøgskole.

Tørberget historielag. *Dokumenterade finske stedsnavn med «svea»*. Upublisert.

Veka, O. (1971). *Noko om stadnamn frå Sand i Ryfylke* (Utrykt hovedoppgave). Universitetet i Oslo.

### **Personlige intervjuer**

Bækkelund, Bjørn. Mag art. i etnologi ved Norsk skogmuseum. Personlig intervju 24.10.2018: Elverum.

Evensen, Ottar. Leder for Elverum historielag. Personlig intervju, 26.10.2018: Elverum.

Nesholen, Birger. Fagansvarlig ved Norsk Skogfinsk Museum. Personlig intervju, 25.10.2018: Flisa.

### **Personlig kommunikasjon per e-post**

Bækkelund, Bjørn. Mag art. i etnologi ved Norsk skogmuseum.

E-poster mottatt: 02.01.2019, 30.03.2019, 18.04.2019, 29.04.2019, 01.05.2019, 08.05.2019.

Nesholen, Birger. Fagansvarlig ved Norsk Skogfinsk Museum.

E-post mottatt: 07.05.2019

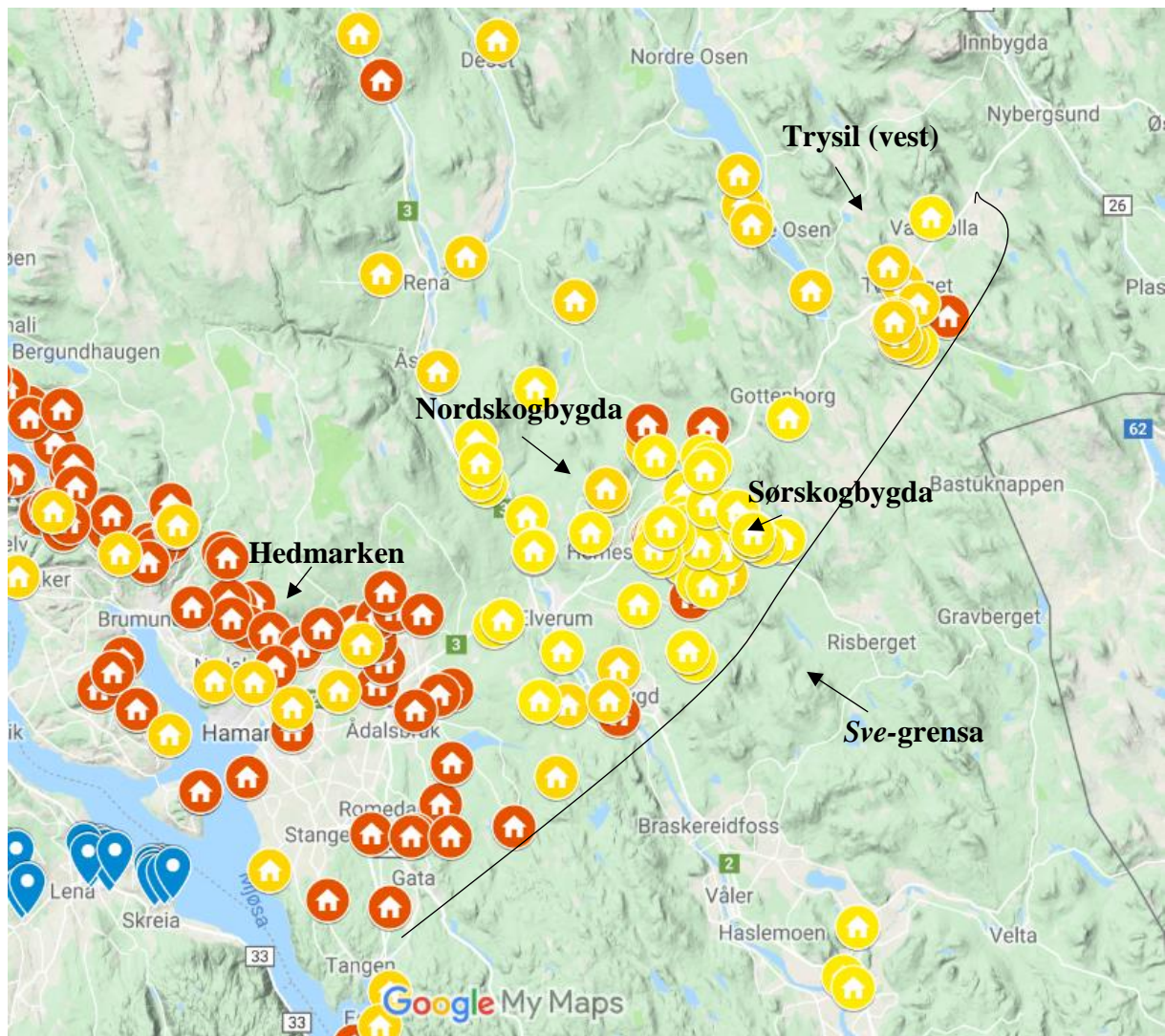
## Vedlegg

Nr. 1 Oversikt over fokusområde 1 og -2 med sve-grensa

De gule markørene viser sve-navn funnet andre steder enn i Ryghs Norske Gaardnavne.

De røde markørene viser sve-navn funnet i Ryghs Norske Gaardnavne.

De blå markørene viser antallet sve-navn i Oppland, hentet fra Norske Gaardnavne.



Kartet kan sees i sin helhet her:

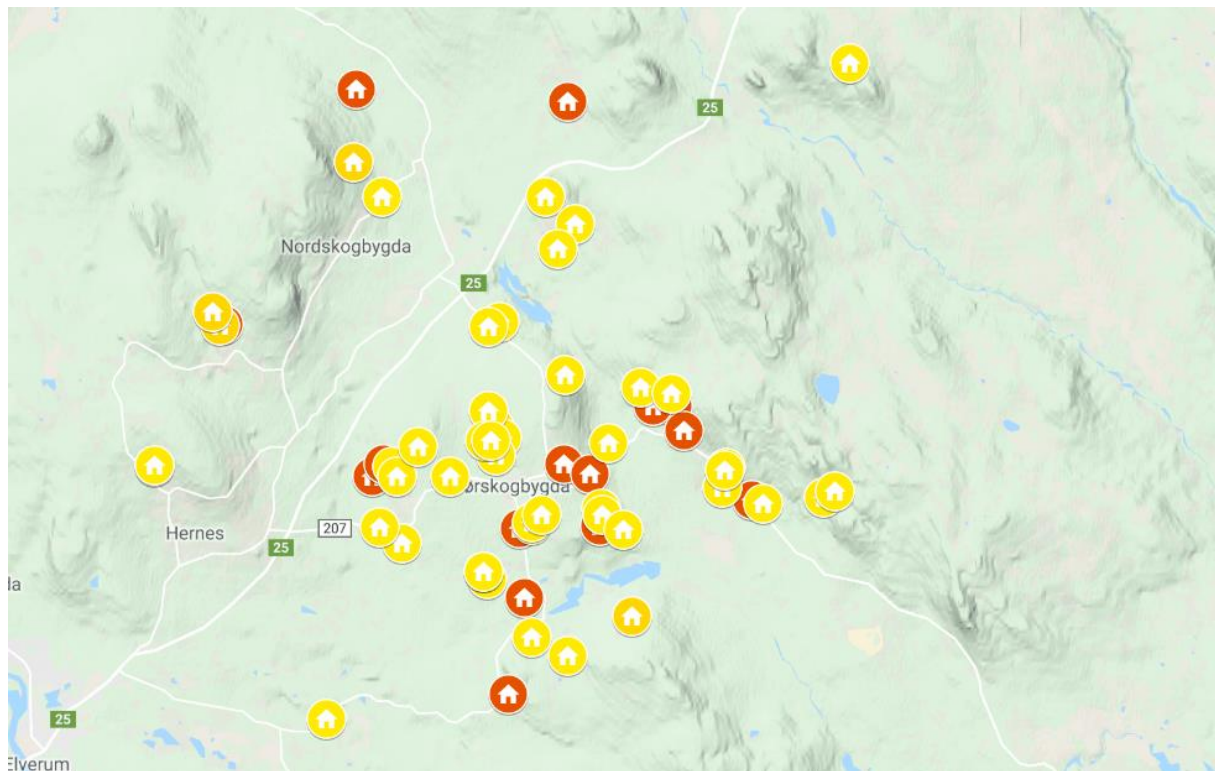
<https://www.google.com/maps/d/u/0/edit?mid=1h9gdmaV0dJttlAoZYOWJUcSGmtY&ll=62.17340284230475%2C11.088493299999982&z=6>

## Nr. 2 Fokusområde 1 – Sørskogbygda og Nordskogbygda

De gule markørene viser *sve*-navn funnet andre steder enn i Ryghs *Norske Gaardnavne*.

De røde markørene viser *sve*-navn funnet i Ryghs *Norske Gaardnavne*.

De blå markørene viser antallet *sve*-navn i Oppland, hentet fra *Norske Gaardnavne*.



Kartet kan sees i sin helhet her:

<https://www.google.com/maps/d/u/0/edit?mid=1h9gdmaV0dJttlAoZYOwJUcSGmtY&ll=62.17340284230475%2C11.088493299999982&z=6>

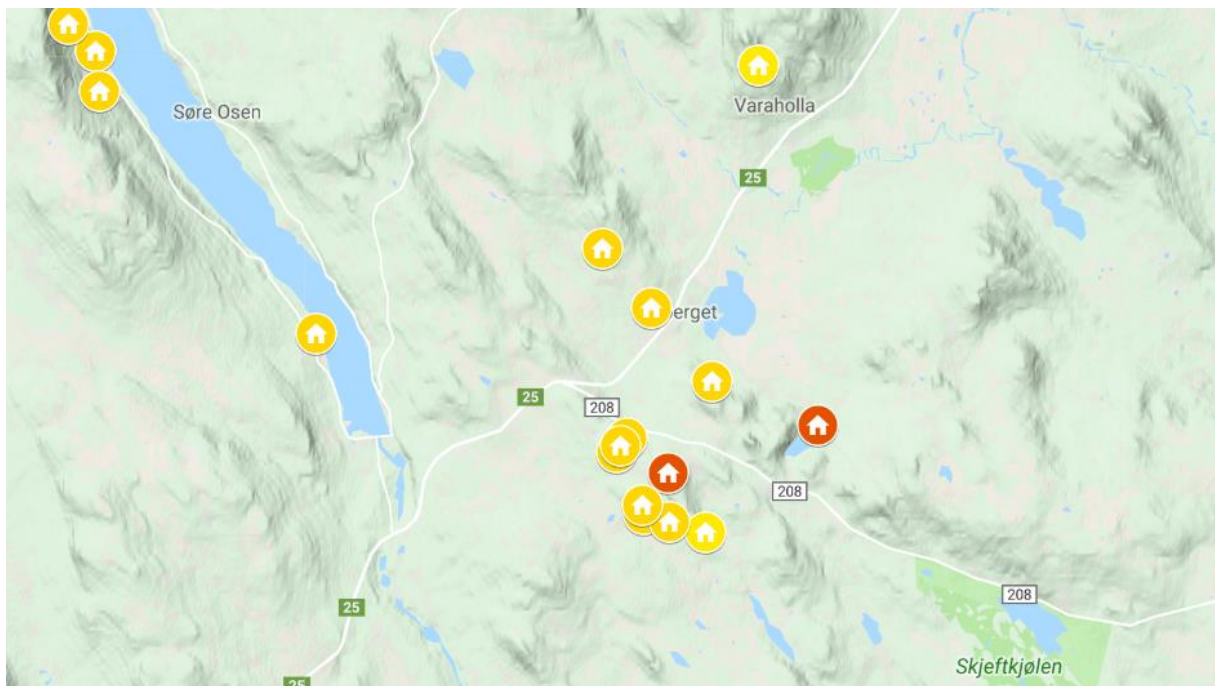


### Nr. 3 Fokusområde 2. Trysil (vest)

De gule markørene viser *sve*-navn funnet andre steder enn i Ryghs *Norske Gaardnavne*.

De røde markørene viser *sve*-navn funnet i Ryghs *Norske Gaardnavne*.

De blå markørene viser antallet *sve*-navn i Oppland, hentet fra *Norske Gaardnavne*.



Kartet kan sees i sin helhet her:

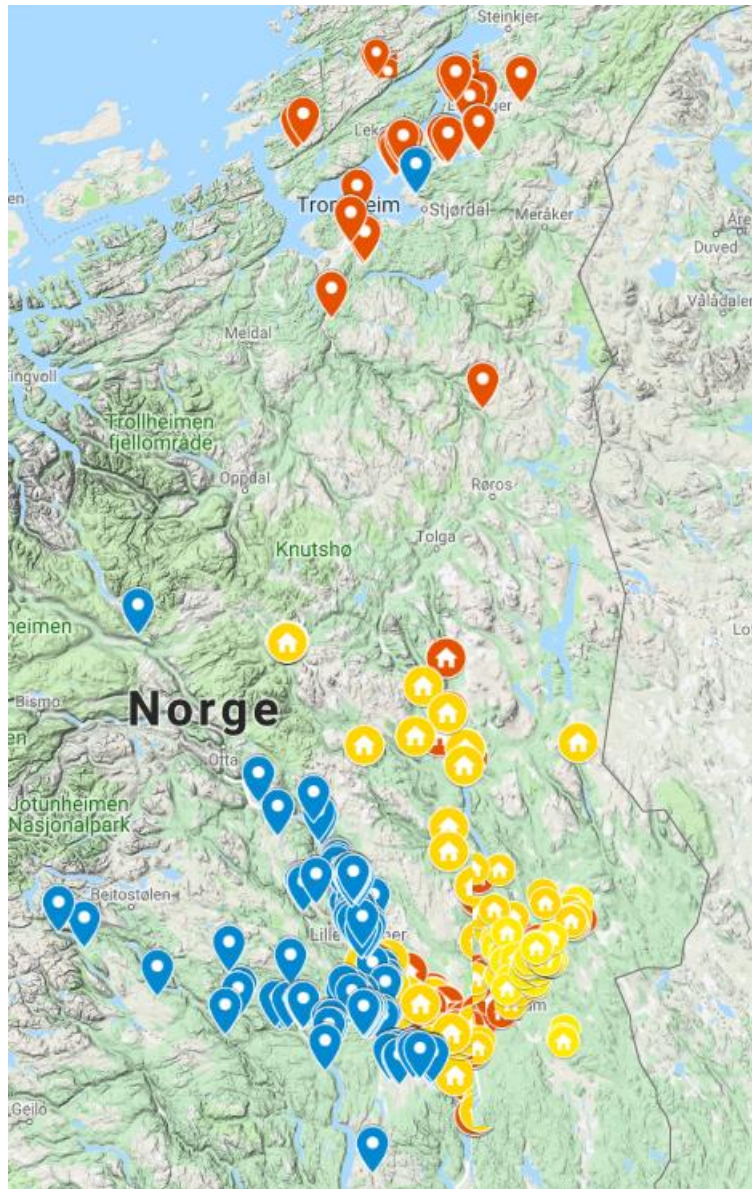
<https://www.google.com/maps/d/u/0/edit?mid=1h9gdmaV0dJttlAoZYOWJUcSGmtY&ll=62.17340284230475%2C11.0884932999999982&z=6>

#### Nr. 4 Sve-navn i Hedmark, Trøndelag og Oppland

De gule markørene viser sve-navn funnet andre steder enn i Ryghs *Norske Gaardnavne*.

De røde markørene viser sve-navn funnet i Ryghs *Norske Gaardnavne*.

De blå markørene viser antallet sve-navn i Oppland, hentet fra *Norske Gaardnavne*.



Merknad: Det er kun i Hedmark det har blitt samlet inn sve-navn i andre kilder enn *Norske Gaardnavne*. Kartet kan sees i sin helhet her:

<https://www.google.com/maps/d/u/0/edit?mid=1h9gdmaV0dJttlAoZYOWJUcSGmtY&ll=62.17340284230475%2C11.088493299999982&z=6>

## Nr. 5 Oversikt over sve-navn i fokusområde 1

<b>Sve- navn i fokusområde 1: Elverum, Våler og Åsnes</b>					
Forkortelser: M.03 (matrikkelen 1903), M.50 (matrikkelen 1950), LI. (lokale informanter), R. (Rygh)					
<b>Gn, bn</b>	<b>Gårdsnavnet</b>	<b>Sve- navnet</b>	<b>Funnet i:</b>	<b>Merknad</b>	
1, 55	Bjølset	<i>Syringsvea</i>	M.03, M.50		
13, 3	Grindalen	<i>Midtskogsvea</i>	M.03, M.50	Samme eiers/brukers navn på <i>Midtskogsvea</i> bn. 3 og 7 (M.03)	
13, 7	Grindalen	<i>Midtskogsvea</i>	M.03, M.50		
15, 27	Sæteren	<i>Svea</i>	M.03, M.50		
15, 34	Sæteren	<i>Nysvea</i>	M.03, M.50		
19, 2	Øksset	<i>Folesvea</i>	M.03, M.50		
19, 10	Øksset	<i>Fossvea</i>	M.50		
19, 17	Øksset	<i>Høybrennsvea</i>	M.03, M.50		
19, 20	Øksset	<i>Øvre Vollsvea</i>	M.50		
19, 23	Øksset	<i>Nedre Vollsvea</i>	M.03, M.50		
21, 3	Svanåsen	<i>Stensvea</i>	M.03, M.50		
22, 4	Bossevjen	<i>Astridsvea</i>	M.03, M.50		
25, 10	Strand s.	<i>Skjærsvea</i>	M.03, M.50		
26, 7	Kjernet	<i>Sagsvea</i>	M.03, M.50		
28, 67	Grindhagen	<i>Svea</i>	M.50		
28, 149	Grindhagen	<i>Svea 2</i>	M.50	Viser sannsynligvis til brent jordstykke framfor bosetning	
34, 9	Helslet	<i>Stenbækksvea</i>	M.50		
34, 19	Helslet	<i>Helsetsvea</i>	M.50		
35, 6	Nordbekk	<i>Slåttsve</i>	M.03, M.50		
37, 27	Skanshagen	<i>Storhoffsvea</i>	M.50		
39, 33	Opsal N.	<i>Svartholtsveene</i>	M.50	Flerfallsform av sve	
39, 38	Opsal N.	<i>Myrersvea</i>	M.50		
42, 5	Høversdalen	<i>Holtsvea</i>	M.03, M.50		
42, 11	Høversdalen	<i>Svea</i>	M.03		
43, 1	Kvernbekken	<i>Sve i Svartholtet</i>	M.03, M.50		
47, 2	Bakken	<i>Slåttsve</i>	M.03, M.50		
48, 9	Skjefstad ø.	<i>Bakkesvea</i>	M.03, M.50		
48, 21	Skjefstad ø.	<i>Slåttsve</i>	M.03, M.50		
50, 9	Lillehov	<i>Sve</i>	M.03, M.50		

51, 20	Storehov	<b>Storsvea</b>		M.03, M.50				
51, 20	Storehov	<b>Skjellmosvea</b>		M.50				
52, 32	Løken Nedre	<b>Granlundsvea</b>		M.03	Ikke i M.50			
52, 39	Løken Nedre	<b>Mikkelsvea</b>		M.03, M.50				
53, 46	Løken Øvre	<b>Svea</b>		M.03, M.50				
53, 66	Løken Øvre	<b>Mikkelsvea</b>		M.03, M.50				
53, 107	Løken Øvre	<b>Lillesvea</b>		M.50				
57, 3	Flobakken	<b>Svea</b>		M.03, M.50				
58, 1	Kilde	<b>Olapersvea</b>		M.03, LI.	Oppført som <i>Kilde</i> i M.50.			
58, 5	Kilde	<b>Bækkesvea</b>		M.03, M.50				
58, 8	Kilde	<b>Svea</b>		M.03, M.50				
61, 1	Sveen	<b>Svea</b>		M.03, M.50	På denne gården finnes det flere bruk med forleddet <i>sve</i> .			
61, 5	Sveen	<b>Svea</b>		M.03	Ikke i M.50			
62, 7	Houm n.	<b>Svea</b>		M.03, M.50				
63, 21	Houm s.	<b>Slåttsve i Flotsberget</b>		M.03, M.50				
65, 16	Nygården	<b>Nygårdssvea</b>		M.50				
65, 17	Nygården	<b>Gjørtlersvea</b>		M.50				
65, 18	Nygården	<b>Svartholtsvea</b>		M.50				
68, 10	Jevnaker	<b>Nordsvea</b>		M.50				
71, 24	Kvernmoen	<b>Sve i Borgåsen</b>		M.03, M.50				
72, 8	Ljømo	<b>Hanssonsvea</b>		M.03, M.50				
72, 10	Ljømo	<b>Hansåssvea</b>		M.03, M.50				
75, 7	Årnes store	<b>2 sveer</b>		M.50	Viser til to svedjer			
75, 12	Årnes store	<b>Støpsvea</b>		M.50				
77, 10	Årnes lille	<b>Nordstøpsvea</b>		M.50				
82, 19	Berget	<b>Støpsvea</b>		M.03, M.50				
84, 6	Nøtåsen	<b>2 sveer i Agåsen</b>		M.03, M.50	Viser til to svedjer			
84, 7	Nøtåsen	<b>Sørsætersvea</b>		M.03, M.50				
84, 8	Nøtåsen	<b>Sve i Agåsen</b>		M.03, M.50	Viser til en svedje			
84, 49	Nøtåsen	<b>Agåssvea</b>		M.30, M.50				
84, 50	Nøtåsen	<b>Bjørnholtsvea</b>		M.30, M.50				
94, 21	Grav	<b>Kulsvea</b>		M.50				

96, 23	Reten	<b>Svea 3</b>		M.50	Sanns. ikke bosetning				
97, 21	Retengen	<b>Øversvea</b>		M.50					
99, 22	Nødsele Ø.	<b>Østre Hovinsvea</b>		M.50					
100, 44	Hovin N.	<b>Nordsvea</b>		M.03, M.50, R.					
100, 45	Hovin N.	<b>Postskarsvea</b>		M.03, R.	Oppført som <i>Bjørnstad</i> i 1950.				
100, 47	Hovin N.	<b>Rugsvea</b>		M.03	Ikke i M.50				
100, 48	Hovin N.	<b>Rugsvea (skog)</b>		M.03, M.50, R.					
100, 73	Hovin N.	<b>Rugsvea</b>		M.50					
102, 34	Uthus	<b>Uthussvea</b>		M.03, M.50					
107, 13	Rydningen	<b>Elliassvea</b>		M.03, M.50					
110, 4	Langholmen S	<b>Hornslettsvea</b>		M.03, M.50					
111, 46	Rogstad	<b>Nordre Hovinsvea</b>		M.50					
112, 18	Skjulstad Ø.	<b>Svea</b>		M.03, M.50					
113, 12	Skjulstad v.	<b>Lergravsvea</b>		M.03, M.50					
113, 45	Skjulstad v.	<b>Kvernsvea</b>		M.50					
113, 88	Skjulstad v.	<b>Stubbsvea</b>							
122, 1	Horndalsvea	<b>Horndalsvea</b>		M.03, M.50					
122, 5	Horndalsvea	<b>Svea</b>		M.03, M.50					
122, 8	Horndalsvea	<b>Svea v.</b>		M.03, M.50					
125, 2	Nederberg	<b>Brynjulsvea</b>		M.03, M.50					
125, 4	Nederberg	<b>Svea</b>		M.03, M.50					
130, 2	Gobakken	<b>Gobakksvea</b>		M.03	Ikke i M.50				
131, 8	Norderud	<b>Mobergsvea</b>		M.03	Ikke i M.50				
139, 2	Lien	<b>Nymosvea</b>		M.03					
145, 6	Styggberget	<b>Ottersvea</b>		M.03	Ikke i M.50				
145, 10	Styggberget	<b>Rugsvea</b>		M.03, R.	Ikke i M.50. Også oppført som <i>Mellomsveen</i> i M.03				
149, 39	Berge Ø.	<b>Rugsvea</b>		M.03, M.50					
149, 71	Berge Ø.	<b>Svea</b>		M.03, M.50					
149, 72	Berge Ø.	<b>Bergersvea</b>		M.03, M.50					
149, 73	Berge Ø.	<b>Nordsvea</b>		M.03, M.50					
149, 81	Berge Ø.	<b>Rønningsvea</b>		Norgeskart					

151, 13	Mo	<b>Mosvea</b>		Lokale inf.					
151, 23	Mo	<b>Mosvea</b>		Lokale inf.					
152, 2	Finjokvernen	<b>Svea</b>							
153, 5	Sætre v.	<b>Lillesvea</b>		LI, M.03					
153, 19	Sætre v.	<b>Torebaksvea</b>		M.03.	Det finnes to <b>Torebaksvea</b> under gn 153 med to forskjellige eiere.				
153, 26	Sætre v.	<b>Nersvea</b>		R, M.03, M.50					
153, 30	Sætre v.	<b>Klokkersvea</b>		R, LI, M.03, M.50					
153, 39	Sætre v.	<b>Gulbrandsvea</b>		M.03, M.50					
153, 46	Sætre v.	<b>Vasmørsvea</b>		M.03, M.50					
153, 47	Sætre v.	<b>Torebaksvea</b>		M.03, M.50					
153, 103	Sætre v.	<b>Nysvea</b>		M.50					
158, 5	Sætre ø.	<b>Kvernbekksvea</b>		M.03, M.50					
158, 6	Sætre ø.	<b>Melhagsvea</b>		M.03, M.50					
158, 22	Sætre ø.	<b>Kynnsvea</b>		M.50					
158, 28	Sætre ø.	<b>Sætersvea</b>		M.03, M.50, R					
158, 58	Sætre ø.	<b>Svea</b>		M.03, M.50					
158, 69	Sætre ø.	<b>Kvernsvea</b>		M.03, M.50					
158, 77	Sætre ø.	<b>Forårsvea</b>		M.03, M.50					
158, 105	Sætre ø.	<b>Grindsvea</b>		M.03, M.50					
158, 116	Sætre ø.	<b>Sætersvea</b>		M.50					
158, 137	Sætre ø.	<b>Slåttsvea</b>		LI., M.50	Oppført som <b>Sætersvea Øvre</b> i matrikkelen 1950. I følge LI: <b>Slåttsvea</b>				
158, 174	Sætre ø.	<b>Kildesvea</b>		M.50					
158, 174	Sætre ø.	<b>Nordre Svea</b>		M.50					
158, 368	Sætre ø.	<b>Øversvea</b>		LI.					
158, 385	Sætre ø.	<b>Svea</b>		LI.					
162, 1	Kvernen	<b>Kvernsvea</b>		R	Ligger på gården <b>Kvernen</b> . Kun hos Rygh.				
164, 3	Lia	<b>Olbergsvea</b>		M.03,M.50,R.					
164, 10	Lia	<b>Liplassvea</b>							
164, 57	Lia	<b>Nordre Olbergsvea</b>		M.50	På samme eiendom som <b>Olbergsvea GN/BN 164, 57</b>				
	Lia	<b>Olbergsvea</b>			Ligger på eiendommen til <b>Nordre Olbergsvea</b>				
167, 1	Veslesvea	<b>Veslesvea</b>		R					
167, 2	Veslesvea	<b>Sørsætersvea</b>		M.03, M.50					
167, 9	Veslesvea	<b>Lillesvea</b>		M.50					
167, 12	Veslesvea	<b>Sørsætersvea</b>		M.03, M.50					
167, 22	Veslesvea	<b>Øversvea</b>		M.50					
171, 1	Josvea	<b>Josvea</b>		R,M.03,M.50	Har ett bruk under seg i 1891, men hele 11 i 1950				
172, 5	Petersborg	<b>Høysvea</b>		M.50					
177, 1	Kolsvea	<b>Kolsvea</b>		M.03, M.50,R	Ett bruk under seg i 1903.				

	180, 20	Kynberget sto	<b>Kalsvea</b>		M.03, M.50, R			
	180, 22	Kynberget sto	<b>Nordsvea</b>		M.03, M.50, R			
	180, 33	Kynberget sto	<b>Storsvea</b>		M.03, M.50			
	180, 35	Kynberget sto	<b>Ruskåssvea</b>		M.03, M.50			
	181, 3	Kynberget lille	<b>Hopsvea</b>		M.03, M.50, R			
	182, 2	Bekken	<b>Slåttsvea</b>		M.03, M.50			
	182, 3	Bekken	<b>Slåttsvea</b>		M.03, M.50			
	182, 15	Bekken	<b>Bastusvea</b>		M.50			
	186, 2	Gråberget	<b>Gråbergsvea</b>		M.50			
<b>Våler</b>	<b><u>Gn, bn</u></b>	<b><u>Gårdsnavnet</u></b>	<b><u>Sve- navnet</u></b>		<b><u>Funnet i</u></b>	<b><u>Merknad</u></b>		
	1, 23	Stokkerud	<b>Nysvea</b>		M.50			
<b>Åsnes</b>	<b><u>Gn, bn</u></b>	<b><u>Gårdsnavnet</u></b>	<b><u>Sve- navnet</u></b>			<b><u>Merknad</u></b>		
	77, 1	Holen	<b>Svea</b>		M.50			
	95, 88	Kjølen Øvre	<b>Svea</b>		M.50			
	109, 201	Floberg	<b>Holmsvea</b>		M.50			

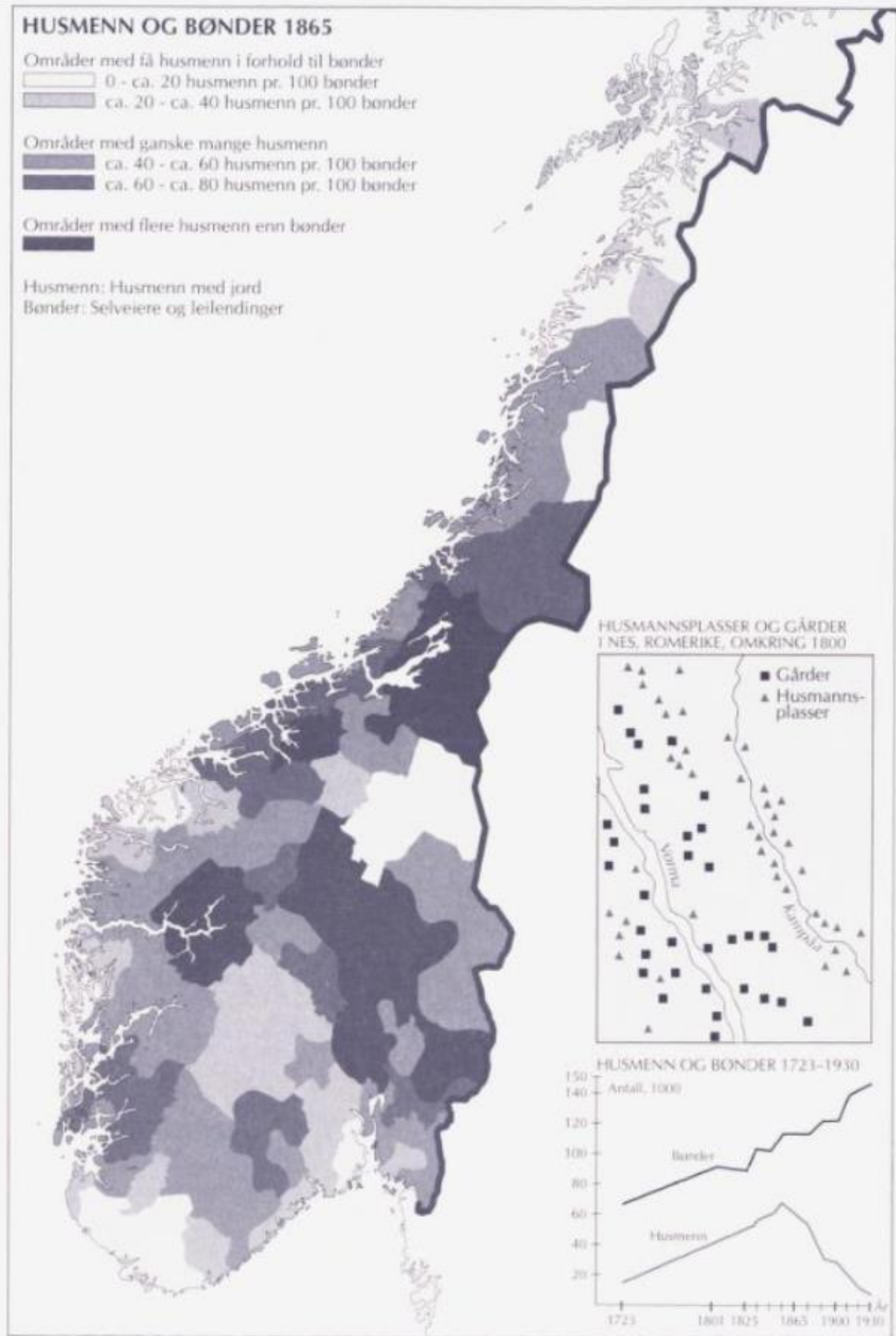
## Nr. 6 Oversikt over sve-navn i fokusområde 2 (Trysil)

Komplett liste over sve- navn i Trysil				
<u>Gn, bn</u>	<u>Gårdsnavnet</u>	<u>Område</u>	<u>Sve- navnet</u>	<u>Merknad</u>
63, 11	Tørberget	Tørberget	<b>Svea</b>	Granli i dag
63, 18	Nyhus v.	Tørberget	<b>Boransvea</b>	Boransvefallet. Tidligere navn er Puranen - etter familien Boranen
72, 5	Tørberget s.	Tørberget	<b>Ønsjøsvea</b>	Gammelt husmannsbruk. Skyldsatt i 1865 (Lillevold, 1950: 224).
72, 10	Tørberget s.	Tørberget	<b>Nordsvea</b>	Bygget rundt 1830. Skyldsatt i 1873 (Lillevold, 1950: 219)
72, 20	Tørberget s.	Tørberget	<b>Bergersvea</b>	Vest på eiendommen. På bn. 20 ligger det tre sveer.
72, 20	Tørberget s.	Tørberget	<b>Elisvea</b>	Sør på eiendommen. "Har vært nedlagt i mange år" (Lillevold, 1950: 218)
72, 20	Tørberget s.	Tørberget	<b>Flisbergsvea</b>	Øst på eiendommen. Ble seinere til det som i dag heter <i>Tørberget Søndre</i> (Lillevold, 1950: 218)
72, 28	Tørberget s.	Tørberget	<b>Sagsvea</b>	Oppført som <i>Sagsvea sæter</i> i matrikkelen fra 1950. Finnes også i Rygh og matrikkelen av 1903.
72, 56	Tørberget s.	Tørberget	<b>Storsvea</b>	Finnes i matrikkelen av 1903 og 1950, og i Rygh.
72, 60	Tørberget s.	Tørberget	<b>Rassisvea</b>	Heter i dag <i>Høljeneset</i> . Finnenavn ( <a href="http://www.trysilnavn.no/Ny/index.php?title=Rassisvea">http://www.trysilnavn.no/Ny/index.php?title=Rassisvea</a> )
72, 63	Tørberget s.	Tørberget	<b>Storsvea</b>	Finnes i matrikkelen av 1903 og 1950, men ikke Rygh.
72, 214	Tørberget s.	Tørberget	<b>Øyensjøsvea N.</b>	Finnes ikke i dag.
72, 217	Tørberget s.	Tørberget	<b>Ø. Bogsvea og Ø. Bogsveteigen</b>	
74, 2	Østensøhede	Tørberget	<b>Bogsvea</b>	
74, 10	Østensøhede	Tørberget	<b>Storsvea</b>	
74, 14	Østensøhede	Tørberget	<b>Bogsvea midtre</b>	
74, 22	Østensøhede	Tørberget	<b>Søsvea</b>	
82, 4	Ørneset	S. Osen	<b>Rugsvea</b>	
83, 9	Ulvsjøberget	S. Osen	<b>Svea Nordre</b>	
84, 15	Sætre Nordre	S. Osen	<b>Svea idrettsplass</b>	
86, 2	Kvitstein	S. Osen	<b>Svea</b>	
86, 2	Kvitstein	S. Osen	<b>Svea</b>	
88, 2	Kvitstein	S. Osen	<b>Horndalsvea (skog)</b>	



# Nr. 7 Oversikt over antall husmenn og bønder 1865

Hentet fra Imsen & Winge (1999) s. 166.



**UNIVERSITETET I STAVANGER –  
FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA**

Obligatorisk erklæring  
(leveres som vedlegg til alle skriftlige innleveringer)

Jeg/vi erklærer herved at innlevert skriftlig arbeid i emne nr:

LMLEMAS

emnenummer

MASTEROPPGAVA I LESEVITSKAP

emnenavn

1. ikke tidligere har vært brukt til skriftlige innleveringer ved Universitetet i Stavanger eller annet lærested.
2. ikke gjengir andres arbeid uten at dette er oppgitt ved litteraturhenvisning.
3. ikke gjengir eget tidligere arbeid uten at dette er oppgitt ved litteraturhenvisning.
4. oppgir alle referanser/kilder (også hentet fra Internett) i litteraturlisten.
5. markerer sitater med anførselstegn eller innrykk og anviser hvor sitatet er hentet.

Jeg/vi er kjent med at brudd på disse bestemmelsene er å betrakte som fusk. Fusk eller forsøk på fusk vil bli behandlet slik som beskrevet i Lov om universiteter og høyskoler, §§ 54, nr. 1 b og 42, nr. 3.

Jeg er villig til å la Universitetet i Stavanger få rett til å bruke denne besvarelsen i forsknings- og undervisningssammenheng: Sett ett kryss:

Ja:  Nei:

Sted/dato: Stavanger 15.05.2019

Underskrift(er):

Marica Smith Fredriksen

(tydelig signatur av studenten/alle gruppemedlemmene)